

VISIE-DEEL

LANDSCHAPSONTWIKKELINGSPLAN HAREN

1375-3

bosch slabbers

ENNO ZUIDEMA STEDEBOUW

**DA
AD**

Opgesteld door Bosch Slabbers landschaps-
architecten, Enno Zuidema Stedebouw, DAAD
architecten in samenwerking met gemeente
Haren, platform en bewoners Haren.
In opdracht van de gemeente Haren

25.06.2003

VISIE-DEEL

LANDSCHAPSONTWIKKELINGSPLAN HAREN

O

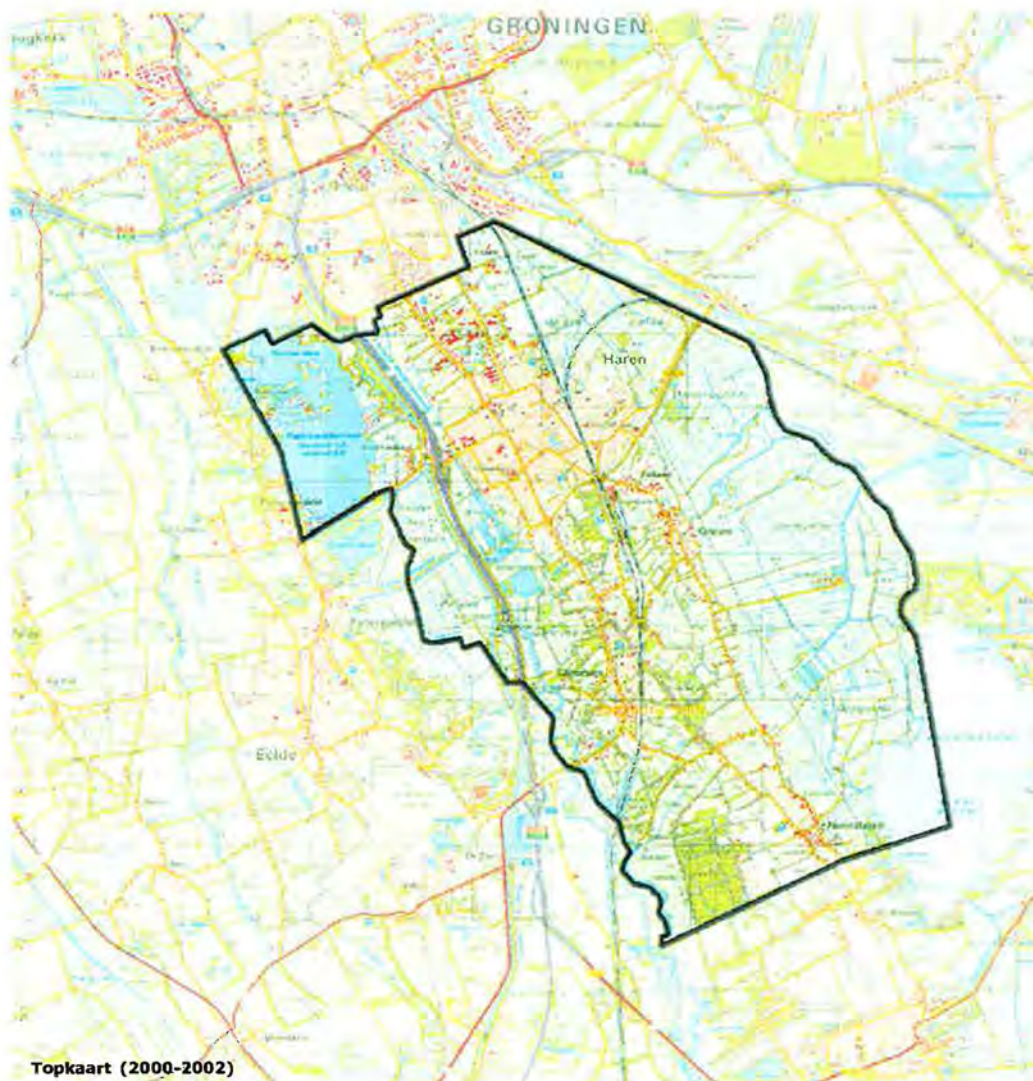
INHOUD

1	INLEIDING	3	4	KNELPUNTEN	33
1.1	Kenschets	3	4.1	Algemeen	33
1.2	Dynamisch landschap	4	4.2	Stroomdal Drentsche AA	35
1.3	Landschappelijke vervlakking	5	4.3	Hondsrug	35
1.4	Actuele ontwikkelingen	6	4.3.1	Algemeen	35
1.5	Aanleiding	7	4.3.2	Tussengebied	36
1.6	Opgave	8	4.3.3	Bebouwde kom Haren	36
1.7	Doel	8	4.3.4	Esdorpenlandschap	37
1.8	Proces	8	4.4	Hunzelaagte	37
1.9	Opbouw van het rapport	10	5	OPGAVEN	39
2	KENMERKEN	11	5.1	Algemeen	39
2.1	Inleiding	11	5.2	Centrale opgave	42
2.2	Abiotische laag	11	6	VISIE LANDSCHAP	43
2.2.1	Geomorfologie	11	6.1	Uitgangspunten	43
2.2.2	Hoogteligging	12	6.1.1	Versterken parallelle noord-zuid gerichte structuren	43
2.2.3	Bodem	12	6.1.2	Ontwikkelen recreatieve en ecologische dwarsverbanden	44
2.2.4	Watersysteem	13	6.1.3	Verbrede landbouw	45
2.3	Biotische laag	14	6.2	Stroomdal Drentsche AA	45
2.4	Antropogene laag	15	6.2.1	De 'kop moet erop'	45
2.4.1	Geschiedenis	15	6.2.2	Herstel relatie stroomdal- Hondsrug	45
2.4.2	Kaartvergelijking	18	6.2.3	Vernatting gekoppeld cultuurgebonden natuurwaarden	47
2.5	Landschappelijke opbouw	21	6.2.4	Besloten Venen deel van het stroomdallandschap	47
2.5.1	Stroomdal van Drentsche Aa	21	6.2.5	Relatie met de stad Groningen	47
2.5.2	Westflank Hondsrug	21	6.3	Hondsrug	48
2.5.3	Hondsrug	22	6.3.1	Versterken laanstructuur	48
2.5.4	Oostflank Hondsrug	23	6.3.2	Versterken houtwallen, singels en bos	48
2.5.5	Hunzelaagte	23	6.3.3	Open-houden escomplexen	49
3	KWALITEITEN	25	6.3.4	Versterking overgang stroomdal	49
3.1	Inleiding	25	6.3.5	'Glas in lood' tussengebied	49
3.2	Algemeen	25	6.3.6	Stadslandbouw	50
3.3	Stroomdal Drentsche AA	27			
3.4	Hondsrug	27			
3.4.1	Algemeen	27			
3.4.2	Tussengebied	28			
3.4.3	Bebouwde kom Haren	30			
3.4.4	Esdorpenlandschap	31			
3.5	Hunzelaagte	32			

6.4	Hunzelaagte	51
6.4.1	Deel groter systeem	51
6.4.2	Landbouw op de flanken	51
6.4.3	Sterke vernatting in de laagte	51
6.4.4	Vergroten toegankelijkheid	53
6.4.5	Wegnemen spoorboog	54
KATERN	MODELLEN	55
7	RUIMTE VOOR WONEN	59
7.1	Inleiding	59
7.2	Wonen in het landschap van Haren	59
7.3	Tussengebied	64
7.3.1	Het agrarisch tussengebied	64
7.3.2	Het 'glas in lood'	64
7.3.3	Ontsluiting	65
7.3.4	Variant Zuidtangent	65
7.4	Kern Haren	68
7.4.1	algemeen	68
7.4.2	locaties	68
7.4.3	verkeer	69
	katern tabel inbreiding en randen	70
7.5	Ontwikkeling Netkous	74
7.6	Nieuwe buitengoederen	76
7.7	Rand Hunzelaagte	78
7.8	Ruimte voor wonen	80
	katern verkeersstructuren	80
8	CONCLUSIE	81
	LITERATUUR	83
	COLOFON	

1

INLEIDING

1.1 KENSCHETS

De gemeente Haren ligt aan de zuidzijde van de Provincie Groningen, op een smalle uitloper van de Hondsrug, welke aan weerszijden wordt begrensd door venige laagten:

- Naar het westen door het arcadisch stroomdallandschap van de Drentsche Aa,
- naar het oosten door de weidse openheid van de Hunzelaagte.

Haren kent daarmee, op een relatief beperkte oppervlakte, een rijke verscheidenheid aan landschapstypen.

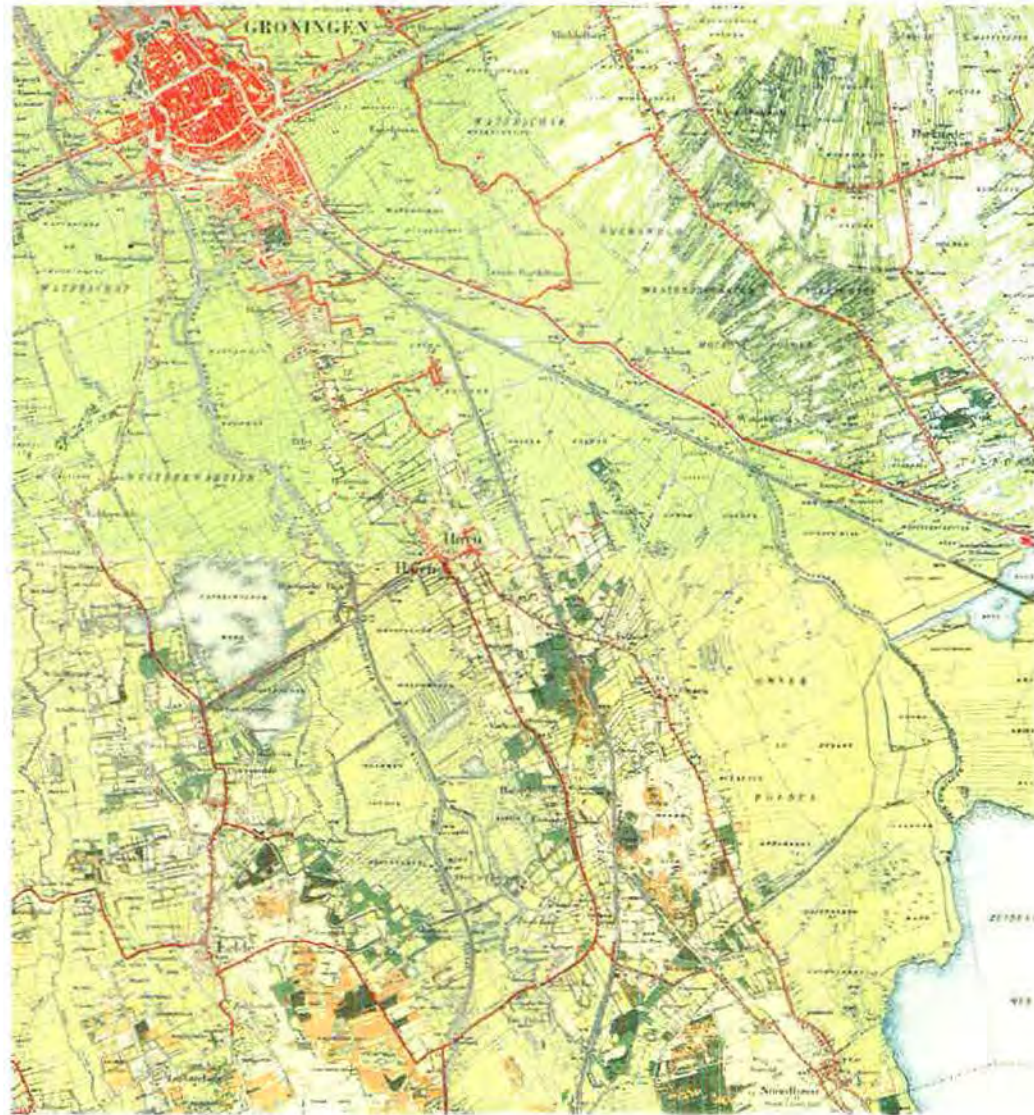
De zandrug biedt van oudsher de beste bewoningscondities. Het is een van de oudste woongebieden van ons land. Deze werd al ver voor het begin van onze jaartelling bewoond, vanaf de vroege Middeleeuwen is sprake van continue bewoning. Het landschap op de zandrug laat zich ook herkennen als een oud cultuurlandschap. Het hunebed, de karakteristieke kerkjes, de monumentale boerderijen, de gave escomplexen, de landgoederen en landhuizen verschaffen het landschap van Haren een sterk historisch perspectief. Zij maken dat de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied aan het landschap afleesbaar is.

Ondanks haar ligging nagenoeg tegen de stad Groningen heeft Haren haar landelijke identiteit weten te behouden. Nog altijd is de landbouw de dragende functie achter de zo gewaardeerde openheid en landelijkheid van dit landschap. Er is een sterke samenhang tussen het landelijk gebied en de woonkernen. De dorpskommen en het agrarisch gebied gaan geleidelijk in elkaar over, samen vormen zij het landschap van Haren.

Landschap = kernen + landelijk gebied.

1.2 DYNAMISCH LANDSCHAP

Het landschap van Haren is vooral ook een dynamisch landschap. Telkens passen de mensen het landschap aan, aan de eisen en mogelijkheden van zijn tijd, worden er nieuwe woongebieden aangelegd, de infrastructuur uitgebreid, het landelijk gebied heringericht, het waterbeheer aangepast, recreatiegebieden aangelegd, ecologische verbindingen gerealiseerd etc. Dit hangt deels samen met de veranderende betekenis die aan het landelijk gebied wordt toegekend. Werd in de jaren na de oorlog het landschap met name gezien als productiegebied, er mocht nooit meer honger zijn, thans wordt het landschap in toenemende mate beschouwd als uitloopgebied voor de stedeling, als cultuurhistorisch erfgoed, als leefgebied voor flora en fauna. Wie de kaart van begin twintigste eeuw vergelijkt met het kaartbeeld eind twintigste eeuw ziet dat ook in Haren de ontwikkelingen snel zijn gegaan. Dat zal in de toekomst niet anders zijn. Het landschap van vandaag is een momentopname in het continue proces van transformatie.

Kaartvergelijking 1900/2000

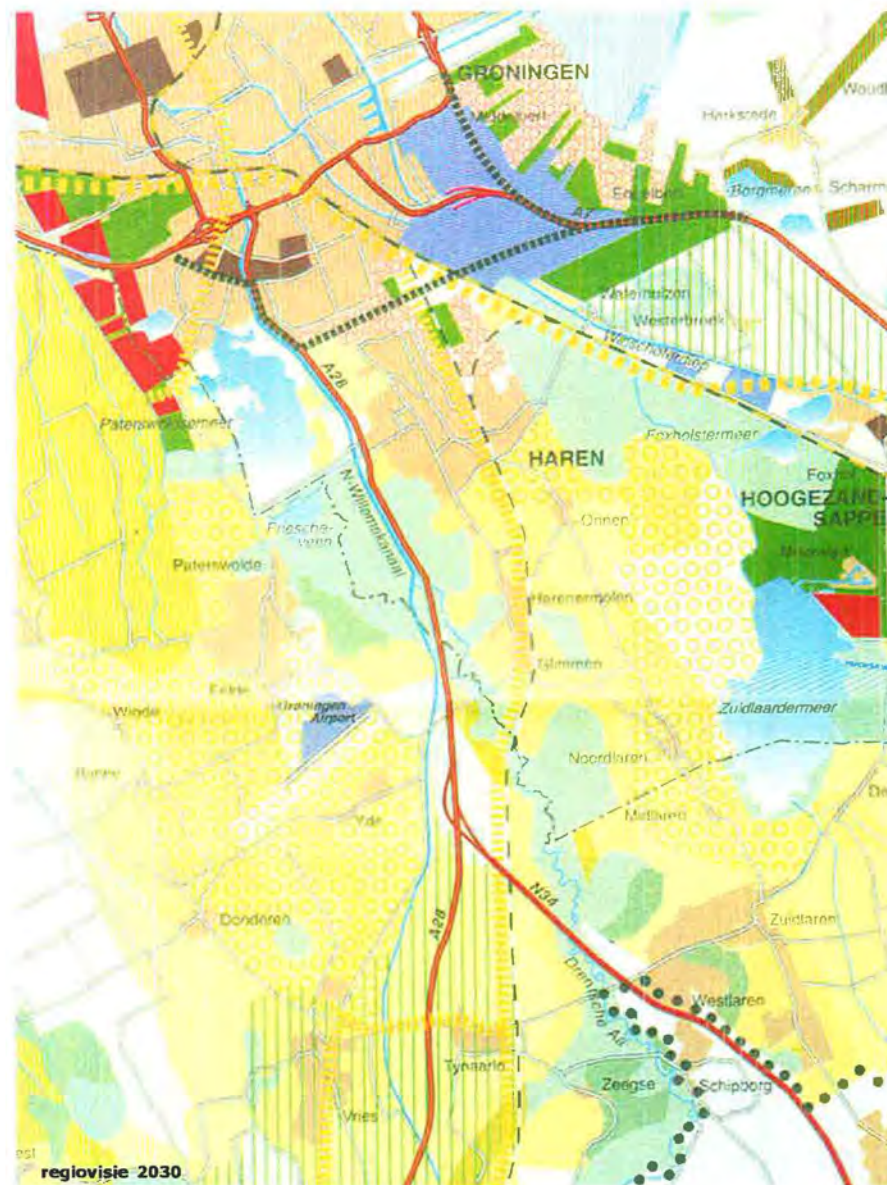
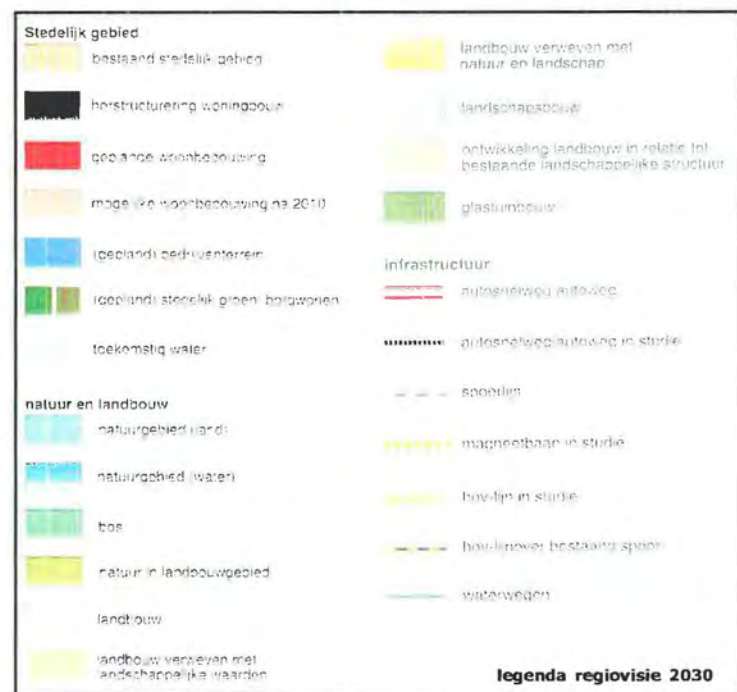
1.3 LANDSCHAPPELIJKE VERVLAKKING

De ontwikkelingen hebben geleid tot een zekere nivellering in het landschap. De kern Haren is sterk uitgegroeid en is tot over de grenzen van de smalle zandrug uitgebreid. Hierdoor vervaagt het onderscheid tussen Hondsrug en laagten. De verscheidenheid in maatvoering van het landschap neemt af. Besloten gebieden worden, met het wegvallen van kleine beplantingselementen als houtwallen en singels, steeds opener, open gebieden raken geleidelijk aan steeds verder verdicht. Ook het open tussengebied tussen Groningen en Haren verdicht, waarmee de herkenbaarheid van Haren als zelfstandig dorp afneemt. De aanleg van infrastructuur heeft het landschap in sterke mate gefragmenteerd. De (spoor)wegen en kanalen vormen ruimtelijk, functioneel en ecologisch sterke scheidende elementen. De A28 en de spoorlijn liggen precies op de overgang van laagte (respectievelijk stroomdal Drentsche Aa en Hunzelaagte) naar Hondsrug.

Structuren vervagen. Vanouds is de Hondsrug het inziingsgebied en vormen Drentsche Aa en Hunzelaagte kwelgebieden. Met de aanleg van het Noord Willemkanaal en de drinkwaterwinning in de Hunzelaagte en in Haren is het systeem van infiltratie en kwel, en daarmee de hydrologische samenhang tussen hoog en laag, danig verstoord. Vanouds natte gebieden zoals het beekdal van de Besloten Venen zijn dermate goed ontwaterd dat zij nauwelijks meer als zodanig herkenbaar zijn. Ook het verlies van structuurbepalende beplantingen, zoals het kenmerkende systeem van houtwallen welke haaks op de beekloop staan, is hier debet aan. De vanouds open escomplexen boeten aan herkenbaarheid in doordat esrandbeplantingen worden geslecht en de es zelf met de ontwikkeling van woningbouw, kwekerijen en andere bedrijvigheid geleidelijk aan verdicht. De benedenloop van de Drentsche Aa is niet meer in het landschap herkenbaar.

1.4 ACTUELE ONTWIKKELINGEN

De Regiovisie Groningen-Assen 2030 benadrukt, naast de taakstelling voor natuur en landschap, de noodzaak tot een sterke uitbreiding van het aantal woningen in de regio. Daarbij is ook Haren een taakstelling opgelegd. In de periode 2010-2020 moeten er binnen het grondgebied van Haren circa 1400 woningen worden gebouwd, deels door herstructurering van bestaande gebieden, deels door de ontwikkeling van nieuwe woongebieden. Mogelijk moeten in de daarop volgende periode, 2020-2030, nog eens 1000 woningen worden gerealiseerd. Voor het noordelijk deel van Haren geldt daarbij de opgave een stedelijk woonmilieu te realiseren. Thans wordt de regiovisie geactualiseerd. Ofschoon de exacte gegevens nog niet voor handen zijn wijzen de eerste tekenen er op

dat de opgave eerder groter dan kleiner wordt en dat het tijdspad zal worden ingekort. Met andere woorden, het is mogelijk dat in een kortere periode dan aanvankelijk voorzien meer woningen moeten worden gebouwd dan aanvankelijk gedacht.

Naast de woningbouwopgave zijn er opgaven op het gebied van waterhuishouding, de landbouw, verkeer en vervoer, natuurontwikkeling en de openbare ruimte. Het waterbeleid is gericht op het zo lang mogelijk vasthouden van het gebiedseigen water, en op het versterken van de waterkwaliteit. Daarnaast moeten de mogelijkheden voor de berging van oppervlaktewater worden vergroot. Onnerpolder, Oostpolder en Lappenvoort zijn aangeduid als zoekgebieden.

Op dit moment is een landinrichting Haren in uitvoering. Deze is er op gericht het landschap zodanig her in te richten dat de mogelijkheden voor de landbouw structureel worden verbeterd en de mogelijkheden voor natuur en recreatie worden vergroot. Circa 600 tot 700 ha worden zodanig heringericht dat een aantal grote landbouwbedrijven hier ook op de lange termijn economisch gezond kan functioneren. Voor de ontwikkeling van natuur worden reservaatgebieden (1185 ha) en natuurontwikkelingsgebieden (50 ha) gerealiseerd en wordt gewerkt aan de ontwikkeling van de Ecologische Hoofdstructuur.

De verkeersafwikkeling rond Groningen heeft verbetering. Daartoe wordt ondermeer de aanleg van een Zuidtangent onderzocht. Voor de ontwikkelingsrichting van het Tussengebied is het wel of niet ontwikkelen van de Zuidtangent een bepalende factor.

Tot slot is de kwaliteit van het landschap als openbare ruimte een belangrijke opgave, zowel binnen de bebouwde kom als in het landelijk gebied. Het gaat daarbij ook om de kwaliteit van collectieve structuren, zoals lanenstelsels, escomplexen, beekdalen, houtwallen en singels etc.

1.5 AANLEIDING

Directe aanleiding voor het maken van het landschapsontwikkelingsplan is de vraag naar extra woningen, voortvloeiend uit de Regiovisie. De ontwikkeling van circa 2400 woningen in een gemeente die slechts 7800 woningen telt is een hele opgave. Binnen de gemeente Haren is er zorg of het landschap een dergelijke ontwikkeling wel aan kan. Wat betekent dit voor de kwaliteit van het landschap? Niet alleen voor de kwaliteit van het landschap als agrarisch productiegebied, maar ook voor de kwaliteit van het landschap als uitloopgebied voor de inwoners van de dorpskernen en de stad, als leefgebied voor plant en dier, als cultuurhistorisch erfgoed etc. De gemeente streeft naar de ontwikkeling van een gezond en veelzijdig landschap. Dat wil zeggen een landschap dat economisch, ecologisch en esthetisch duurzaam kan functioneren.

Het landschap van Haren is vol kwaliteiten. Dit gebied heeft een kwalitatieve benadering, die het bieden van ontwikkelingsruimte koppelt aan behoud en versterking, wellicht zelfs vernieuwing, van de eigen ruimtelijke gebiedskwaliteit. De gemeente Haren wil haar verantwoordelijkheden niet uit de weg gaan. Zij wil constructief onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om in dit gebied ruimte te bieden aan uitbreiding van de woningbouw, tegen het perspectief van de overige ontwikkelingen. Uitgangspunt daarbij is dat het landschap deze ontwikkelingen op verantwoorde wijze in zich op kan nemen. Het vraagstuk van de uitbreiding van de woningbouw moet worden ingebed in een visie op de ontwikkeling van het landschap als geheel.

1.6 OPGAVE

De centrale opgave is aan te geven hoe de ontwikkelingen in het gebied zodanig kunnen worden geregisseerd dat kwaliteiten behouden blijven, knelpunten tot een oplossing worden gebracht en nieuwe kwaliteiten worden toegevoegd.

De directe aanleiding voor het maken van het landschapsontwikkelingsplan is weliswaar de vraag naar extra woningen, maar de werkelijke opgave is breder. Gevraagd wordt een integraal ruimtelijk beleid voor de gemeente voor de komende 25 jaar op te stellen. Daarvan zijn de opgaven op het gebied van waterhuishouding, verkeer en vervoer, woningbouw en het oplossen van een aantal knelpunten onderdeel.

Haren vergt een landschappelijke benadering. De draagkracht van het landschap moet leidend zijn voor de inpassing van nieuwe ontwikkelingen. Het landschapsontwikkelingsplan gaat uit van de dynamiek van het landschap (=bebouwde kom + buitengebied). Dit levert geen eindbeeld, maar een visie op de ontwikkelingsrichting van Haren.

1.7 DOEL

Doel van het landschapsontwikkelingsplan is het sluipend proces van nivellering om te buigen en de onderscheidende ruimtelijke kenmerken weer nieuw fundament te geven. Het analyseert de opbouw van het bestaande landschap, haar kwaliteiten en knelpunten en het inventariseert de ontwikkelingen, de landschappelijke opgaven waar Haren voor staat. Op basis van de analyse van de kenmerken, kwaliteiten en knelpunten en de ontwikkelingen welke op het gebied afkomen wordt een visie op de gewenste ontwikkeling in de periode tot 2030 geformuleerd. Het landschapsontwikkelingsplan moet als "lokale agenda" inspireren.

Deze moet dienen als:

- onderlegger bij de herziening van bestemmingsplan, streekplan en regiovisie;
- toetsingskader bij plannen van derden, van bouwaanvraag tot strategienota streekplan;
- initiator van nieuwe ontwikkelingen.

1.8 PROCES

Planteam

De vragen die op Haren afkomen zijn verschillend van aard en schaal. Enerzijds is de opgave om de eigen ruimtelijke kenmerken van het Harens landschap weer te versterken en de mogelijkheden die het watersysteem biedt beter te benutten, maar tegelijkertijd is er de vraag om in het gebied in de periode tot 2030 circa 2400 woningen te realiseren. Daarmee is er niet alleen een opgave op het gebied van landschap, maar ook op het gebied van stedenbouw en architectuur. De opgaven ten aanzien van landschap, woningbouw en architectuur kunnen niet los van elkaar worden gezien.

Om die reden heeft de gemeente Haren een planteam, samengesteld uit landschapsarchitecten, stedenbouwers en architecten, opdracht gegeven in gezamenlijkheid het landschapsontwikkelingsplan op te stellen. Daartoe zijn bureaus geselecteerd die gewend zijn om 'door de schalen heen te kijken', over de grenzen van hun eigen discipline te kijken. Het planteam was samengesteld uit de volgende bureaus:

- Bosch Slabbers landschapsarchitecten
- Enno Zuidema Stedebouw
- DAAD architecten

Vanuit deze bureau's vormden Steven Slabbers, Enno Zuidema en Rob Hendriks het planteam, ondersteund door hun respectievelijke bureaus.

Deskundigheid in de streek

Tegelijkertijd was de vraag om bij het opstellen van het plan zoveel mogelijk gebruik te maken van de deskundigheid zoals die binnen Haren aanwezig is. Want het gaat er om dat die kwaliteiten worden behouden die door de streek als kwaliteit ervaren worden en die knelpunten tot een oplossing worden gebracht die door de streek ook daadwerkelijk als knelpunt worden beleefd. In de streek is veel deskundigheid aanwezig, de mensen uit Haren kennen hun gebied als geen ander, zijn heel wel in staat de kwaliteiten van het gebied te benoemen, de knelpunten te duiden en hebben vaak ook al nagedacht over mogelijke oplossingen voor die knelpunten.

Door de ervaring en deskundigheid van het extern samengestelde planteam te koppelen aan de deskundigheid in de streek zijn door opdrachtgever de condities geschapen om te komen tot een hoogwaardig en realistisch plan dat kan rekenen op draagvlak in de gemeenschap.

Participatief proces

Het plan is opgesteld in een participatief proces met de bewoners van Haren. Daartoe zijn 5 avonden belegd om met de bewoners van gedachten te wisselen over de toekomst van het landschap van Haren. Dit waren geen in-spraak avonden, maar samen-spraak bijeenkomsten. Planteam en bewoners gingen samen op zoek naar die onderscheidende ruimtelijke kenmerken die het landschap van Haren zo bijzonder maken, en naar mogelijkheden om die kenmerken te behouden en verder te ontwikkelen. Het thema van "Behoud door ontwikkeling" liep als een rode draad door de vijf avonden. Deze avonden werden bezocht door leden van een daartoe ingesteld platform en door een breed publiek aan belangstellenden. Per avond waren er circa 150 mensen bereid om met het planteam in debat te gaan over de toekomst van hun woon- werk- en leefomgeving. De eerste avond stond in het teken van de kwaliteiten en knelpunten. De tweede avond was een workshop waarin mensen werden uitgedaagd om daadwerkelijk te

onderzoeken hoe aan het landschap van Haren 1500 en daarna nog eens 1500 woningen kunnen worden toegevoegd. De derde avond werden daartoe drie verschillende modellen gepresenteerd, gebaseerd op verschillende strategieën: het beperken van de schade, het bouwen aan nieuwe kwaliteiten, het benutten van bestaande kwaliteiten.

De vierde avond werd, nog conceptmatig, een integrale visie gepresenteerd op de ontwikkeling van het landschap, en werd aangegeven hoe binnen die visie nieuwe woongebieden zouden kunnen worden ontwikkeld. Daartoe waren vijf verschillende gebieden gedefinieerd; Tussengebied, inbreidingslocaties, netkous, landgoederenzone, rand Hunzelaagte. Per gebied werd een ontwikkelingsstrategie gepresenteerd. Tijdens deze avond werden aanbevelingen gedaan waarmee deze visie preciezer kon worden gemaakt. Na deze avond hebben zo'n dertig mensen de moeite genomen hun aanbevelingen schriftelijk nog verder uit te werken. Deze aanbevelingen getuigden van een grote betrokkenheid en gebiedskennis. Dankzij deze aanbevelingen kon het plan scherper worden gemaakt. Tijdens de slotbijeenkomst kon dan ook een bijgestelde, verbeterde versie van de visie worden gepresenteerd.

Mede dankzij de inzet van de Harener bevolking kon in een periode van circa 5 maanden een ruimtelijke visie op hoofdlijnen worden ontwikkeld. Deze visie biedt een kader voor meer gedetailleerde uitwerkingen. In de nabije toekomst zal deze visie inhoudelijk verder moeten worden verfijnd, en bovenal moeten worden gespiegeld in een uitvoeringsprogramma. Anders blijft de visie een papieren tijger.

1.9 OPBOUW VAN HET RAPPORT

Het rapport beschrijft niet zozeer het proces, als wel het resultaat. Wel zijn er door het rapport heen verwijzingen naar het proces verweven.

Hoofdstuk 2 beschrijft de objectieve kenmerken van het Harener landschap. Het gaat daarbij om aspecten als geomorfologie, bodem, hoogteligging, watersysteem, ontginnings-geschiedenis en ruimtelijke opbouw. Vervolgens benoemt hoofdstuk 3 de kwaliteiten van het landschap als geheel en van de onderscheiden deelgebieden (Stroomdal Drentsche Aa, Hondsrug, Hunzelaagte en hun respectievelijke overgangen). In hoofdstuk 4 worden knelpunten gesignaleerd, wederom zowel op het niveau van het plangebied als geheel als op het niveau van de deelgebieden.

Hoofdstuk 5 formuleert de opgaven waar Haren in de periode tot 2030 voor staat.

Hoofdstuk 6 ontvouwt een visie op het landschap van Haren als geheel. Hierbij staat de versterking van de eigen kenmerken van het landschap centraal, waarbij in dit hoofdstuk het accent ligt op de groene en blauwe component.

Hoofdstuk 7 geeft aan hoe op basis van de in hoofdstuk 6 beschreven landschappelijke onderlegger de 'rode ontwikkeling' niet alleen kan worden ingepast, maar ook actief kan bijdragen aan versterking van de kwaliteiten. De essentie is dat economische ambities onlosmakelijk verbonden moeten zijn aan landschappelijke ambities. Hoofdstuk 7 geeft vijf verschillende gebieden aan waar mogelijkheden zijn voor de ontwikkeling van nieuwe woningen. Deze liggen allen op de Hondsrug. Haren heeft een rijke traditie in het bouwen op het zand, en heeft daarbij bewezen op het zand buitengewoon hoogwaardige woonmilieus tot ontwikkeling te kunnen brengen. Haren moet deze traditie niet willen verlaten. "Schoenmaker blijf bij je leest". Voor Haren wordt die leest gevormd door de Hondsrug.

Per gebied wordt een ruimtelijke strategie geduid en wordt aangegeven hoe de ontwikkeling in de tijd kan plaats vinden. Want naast de locatie is het tempo van ontwikkeling van grote invloed op de eigen kwaliteit van Haren. Sedert 1930 heeft Haren een gestage, maar bovenal een geleidelijke groei doorlopen. Tot eind jaren zestig vormde deze geleidelijke groei de basis voor de ontwikkeling van een specifiek Harens woonmilieu. Ook in de toekomst moet deze geleidelijke groei het karakter van Haren blijven vormen. De opgave uit de regiovisie is niet alleen om tot 2030 circa 2400 woningen te realiseren, maar ook om dat evenwichtig over de tijd te spreiden. In hoofdstuk 7 wordt aangegeven hoe per gebied de ontwikkeling in de tijd kan plaatsvinden. Tot slot geeft hoofdstuk 8 aanbevelingen voor het vervolg.

2

KENMERKEN

2.1 INLEIDING

De kenmerken van het landschap worden in de eerste plaats bepaald door de kenmerken van de ondergrond (de verschillen in bodem, hoogteligging, watersysteem). Deze verschillen hebben, tezamen met de verschillen in gebruik, geleid tot verschillen in de aanwezige typen natuur. Tot slot worden de kenmerken van het landschap in hoge mate bepaald door de wijze waarop de mens deze ondergrond in gebruik heeft genomen. De kenmerken worden beschreven aan de hand van drie lagen:

- de abiotische laag
- de biotische laag
- de antropogene laag

Vanuit Noordlaarder bosch zicht op stroomdal van Drentsche Aa

2.2 ABIOTISCHE LAAG

2.2.1 Geomorfologie

Het landschap van Haren vindt haar oorsprong voor een belangrijk deel in de voorlaatste ijstijd, het Saalien (circa 200.000 jaar voor Christus). In deze periode dringen vanuit het noorden uitlopers van de ijskap die noordelijk Europa bedekt het land in. Deze ijstongen stuwden de Hondsrug, als onderdeel van het Drents plateau, op. Het landijs liet een dikke laag met grondmorenen, fijn gemalen kelen en zware klei achter, de zogenaamde keileem. Dit vormt een slecht doorlatende laag. Tegen het einde van het Saalien wordt het klimaat warmer en smelt de ijskap af. Het afstromend smeltwater snijdt in het Drents plateau beekdalen tot 50 meter diepte uit, waarin het door het ijs afgezette keileem weer werd weggespoeld. Na een relatief korte warme periode, het Eemien, wordt in het oerstroombdal van de Hunze, onder invloed van de zee, een pakket zand, zavel en klei afgezet. Tijdens de laatste koude periode, het Weichselien (ca. 90.000 tot 8.000 jaar voor Christus) reikt het landijs weliswaar niet tot aan Nederland, maar is het wel dermate koud dat er nauwelijks vegetatie mogelijk is. De wind heeft vrij spel op een nagenoeg kale bodem, waardoor grote hoeveelheden zand worden verplaatst. De wind zet op de Hondsrug een dikke laag dekzand af. In deze periode ontstaan ook de pingo-ruïnes, de ronde vennen die voor Haren en omgeving kenmerkend zijn. Deze zijn ontstaan door bevrozing van waterlenzen in de ondergrond. Doordat het ijs meer massa inneemt dan het water wordt hierbij de bovengrond opgedrukt. Wanneer later de ijsschotsen weer smelt zakt het opgedrukte grondlichaam (de pingo) weer in en resteert een rond ven, omgeven door een lage grondwal. In die periode breekt de Drentsche Aa door de Hondsrug, waarbij even benoorden het huidige Noordlaarder bos een klein dwarsdal ontstaat; de Besloten Venen. De Appelbergen vormen een fraai voorbeeld van een stuifduincomplex. In

het meer warme en vochtige klimaat van het Holoceen (van circa 8000 jaar voor Christus tot heden) ontstaan de meanderende lopen van de Drentsche Aa en de Hunze. In de beekdalen en in afgesloten laagtes op de Hondsrug vindt veenvorming plaats. De zee staat via het Reitdiepdal in open verbinding met de beekdalen. Bij hoge waterstanden dringt de zee diep in de beekdalen door, tot aan het Hemrik en het Zuidlaardermeer. Hierbij wordt periodiek zeeklei afgezet. Dit heeft tot in de 19^e eeuw geduurd.

2.2.2 Hoogteligging

Aankankelijk bedraagt het hoogteverschil tussen de Hondsrug en Hunzedal zo'n 80 meter. Door de aanvoer van materiaal door wind en water wordt het oerstroombdal grotendeels opgevuld. Uiteindelijk wordt het hoogteverschil teruggebracht tot circa 4 meter noordelijk van Noordlaren, oplopend tot 20 meter bij Drouwen met een gemiddelde van 10 a 15 meter.

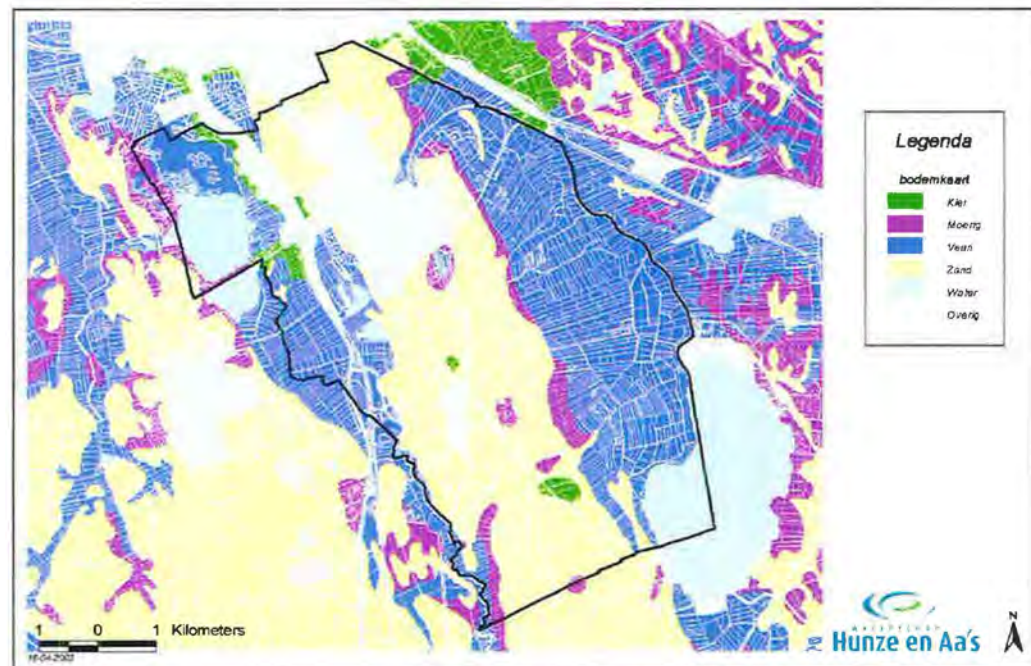
2.2.3 Bodem

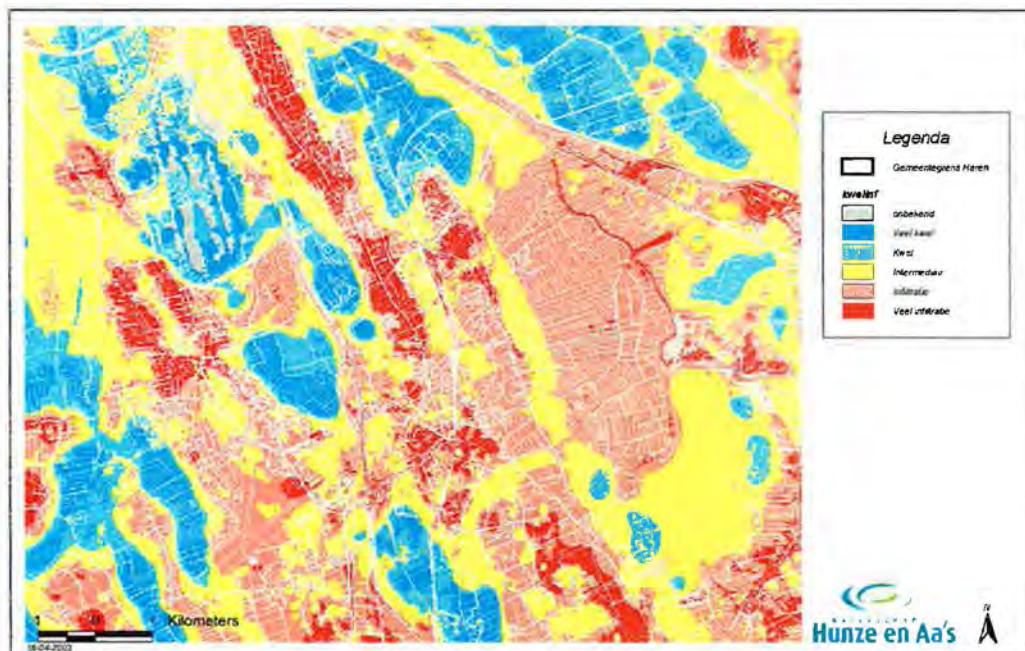
Op hoofdlijnen worden 3 bodemkundige eenheden onderscheiden:

- De Hondsrug bestaande uit Pleistoceen zand met keileem in de ondergrond.
- De stroomdalen van de Drentsche Aa en Hunze waar laagveen is gevormd.
- De Noordelijke delen van de stroomdalen, waar onder invloed van de zee en veenvorming afwisselend klei op veen of veen op klei is afgezet.

Meer in detail is de volgende classificatie te maken: De Hondsrug en de hogere dekzandruggen in het Hunzedal bestaan overwegend uit veldpodzolgronden. Langs de flanken komen beekkeerdgronden en moerige eerdgronden voor. Er is een grote variatie in bodemtypen. Smalle ruggen met podzolgronden liggen naast laagten met dikke veengronden. Door egalisatie zijn de oorspronkelijke hoogteverschillen nagenoeg uitgevlakt,

maar het patroon van ruggen en laagten is in het veld nog herkenbaar aan de kleurverschillen in de bodem. In het Hunzedal is een groot deel van het veenpakket verdwenen door afgraving, klink en oxidatie. Veengronden met een dikte van meer dan 120 cm komen nog voor in een strook langs de Hunze, in het bovenloopgebied van het Achterste Diep en - op grotere schaal - in het Zuidlaardermeergebied. Bij het grootste deel van de aanwezige veengronden is de veendikte kleiner dan 120 cm en is de bovengrond sterk veraard onder invloed van landbouwkundige ontwatering. In de boven-, midden- en benedenloop wordt het grootste deel van de veengronden geclassificeerd als madeveengronden. Rond het Zuidlaardermeer heeft het grootste deel van de veengronden een kleiige bovenlaag of kleidek (koop- en weideveengronden). Plaatselijk is dit kleidek zo dik, dat de gronden als kleigrond worden geclassificeerd.

2.2.4 Watersysteem

Hondsrug, Drentsche Aa en Hunzedal vormen een hydrologisch samenhangend systeem. De Hondsrug is een inzijgingsgebied. Door de hoge ligging en het vrijwel ontbreken van een afwateringsstelsel infiltreert op de Hondsrug het grootste deel van het neerslagoverschot. Vanaf de hooggelegen Hondsrug stroomt het grondwater naar het laaggelegen Hunzedal (gem 10-15 meter hoogteverschil) en naar het stroomdal van de Drentsche Aa. De richting van de grondwaterstroming staat min of meer haaks op de lengterichting van de Hondsrug. Door de grote stijghoogteverschillen tussen Hondsrug en Hunzedal heeft deze stroming een permanent karakter. De kwelintensiteit is het hoogst aan de voet van de Hondsrug. Langs de Hunze en op de flank van de Hondsrug is de kwelintensiteit lager. In de benedenloop en het Zuidlaardermeergebied is het optreden van kwel in belangrijke mate gekoppeld aan lokale systemen in de flank van de Hondsrug. Dit heeft niet alleen te maken met het afnemende hoogteverschil tussen Hondsrug en Hunzedal, maar ook met de aanwezigheid van slechtdoorlatende lagen. Deze lagen zorgen voor een beperkte invloed van regionale kwel. Tussen Hunzedal en Veenkoloniën vindt door het geringe hoogteverschil nauwelijks stroming van grondwater plaats. Ook wat betreft het oppervlaktewater gaat het grotendeels om gescheiden systemen. Rond het Zuidlaardermeer is als gevolg van het hoge boezempeil in een smalle zone sprake van lokale kwel ('dijkskwel'). Binnen het regionale kwelgebied van het Hunzedal vormen dekzandruggen lokale systemen. Op de hoogste delen overheerst wegzijging, terwijl aan de randen lokale kwel optreedt. Het grondwater is hier minder sterk gebufferd dan in de directe omgeving. Deze lokale kwelsystemen zijn het sterkst ontwikkeld in de grote dekzandruggen in de benedenloop. In Haren en bij Onnen wordt, sedert de jaren veertig, grondwater gewonnen ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Deze grondwaterwinning heeft grote invloed op de kwelstromen. Plaatselijk zijn kwelgebieden omgeslagen tot inzijgingsgebieden.

2.3 BIOTISCHE LAAG

Gekoppeld aan de verschillen in bodem, watersysteem en gebruik is sprake van een grote variatie aan milieutypen en natuurwaarden.

Drentsche Aa

Het stroomdal van de Drentsche Aa wordt ontwikkeld tot Nationaal Landschap. Nagenoeg alle gronden zijn aangeduid als reservaatgebied of beheersgebied, hetgeen betekent dat het agrarisch beheer sterk is afgestemd op de ontwikkeling van de natuurwaarden. De verwachting is dat het gebied op korte termijn verder zal vernatten, hetgeen met name perspectieven biedt voor weide- en watervogels. Daarnaast is de Drentsche Aa van belang voor het voorkomen van amfibieën. Op een aantal plaatsen zijn rijk geschakeerde kwelvegetaties aanwezig. Deze vegetaties zijn gebonden aan de aanwezigheid van schoon en mineraalrijk kwelwater.

Hondsrug

Op de Hondsrug zijn met name de natuurdoeltypen aanwezig die zijn verbonden aan de drogere gronden. Binnen de Hondsrug is sprake van een grote verscheidenheid. Er komen ingesloten laagten voor, met slecht doorlatende lagen in de ondergrond, die juist verrassend nat en venig zijn. De bossen (Noordlaarderbos, Scharlakenbos), lanen, houtwallen, singels en tuinen maken de Hondsrug met name geschikt voor kleine zoogdieren, zangvogels en roofvogels.

Hunzelaagte

De Hunzelaagte is beperkt ontsloten, sterk vernat en kent een grote bodemkundige variatie. Naast dekzandruggen komen venige laagten voor. Binnen de Hunzelaagte is er sprake van een grote complexiteit aan bovenlokale en lokale kwelssystemen, waarbij kwelwater van verschillende ouderdom en mineralensamenstelling aan de oppervlakte treedt. De openheid, het natte karakter, de bodemkundige verscheidenheid, de schakering aan kwelomstandigheden en de beperkte ontsluiting vormen de basis voor een rijkdom aan natuurwaarden.

Het Zuidlaardermeergebied is als een open en vochtig graslandgebied een weidevogelgebied bij uitstek. De polders (het Noordelijk deel van de Oostpolder en de Onnerpolder) zijn van belang voor de vogels van water, moeras en het cultuurlandschap, zoals de Kemphaan. De samenhang tussen een groot scala aan biotopen maakt het waardevol voor broedvogels, trekvogels en overwinteraars. Het Zuidlaardermeer zelf (650 ha) is in relatie tot zijn omgeving van belang voor ganzen, zwanen, duikenden en futen, zowel als broed-, trek- en overwinteringsgebied.

Reservaatgebied Drentsche Aa

Veenmeertje Hunzelaagte

2.4 ANTROPOGENE LAAG

2.4.1 Geschiedenis

Vroege bewoning

De vele archeologische vondsten die op de Hondsrug zijn gedaan tonen aan dat deze zandrug al ver voor het begin van onze jaartelling periodiek werd bewoond. Permanente bewoning vindt plaats vanaf de vroege Middeleeuwen. Essen vormt een oud kloostercomplex, op de uiterste rand van de zandrug, in de overgang naar het natte veen. Op de zandrug ontwikkelen zich de buurtschappen Haren, Onnen en Glimmen. Noordlaren ligt op de overgang naar de Hunzelaagte. Zowel Haren, Onnen als Noordlaren hadden vroeger een haven, zij waren door een kanaal met respectievelijk de Hunze en de Drentsche Aa verbonden.

Ontwikkeling van het esdorpenlandschap

Haren ligt op een smalle uitloper van de Hondsrug, welke zich naar het zuiden toe verbreedt. Vanaf de vroege Middeleeuwen heeft zich hier het esdorpen-landschap ontwikkeld. Hierbij werd akkerbouw op de hogere gronden bedreven, werden de hogere flanken van de beekdalen en de Hunzelaagte gebruikt als weiland en waren de natste delen langs de beekloop in gebruik als hooiland. De zandgronden waren buitengewoon voedselarm. Om hier toch producten te kunnen verbouwen was bemesting noodzakelijk. Daartoe liet men schapen weiden op de collectieve heidevelden. 's Nachts werden de schapen op stal gezet (potstal). De mest werd vermengd met de afgeplagde bovengrond van de heide, en over de collectieve bouwlanden, de escomplexen, uitgespreid. De intensieve begrazing door schapen en het regelmatig afplaggen van de bovengrond maakten dat bosontwikkeling geen kans kreeg en de heidevelden in stand bleven. In de loop der eeuwen ontwikkelde zich op de essen een dik eerddek. Zo werden de essen geleidelijk steeds hoger en verkregen zij hun karakteristieke, licht gebolde, ligging. De essen werden van hun omgeving afgeschermd door een dicht struweel, dat het vee van de es moest weren ("strubben"). Er was sprake van een

subtiel evenwicht. De omvang van de es werd bepaald door de hoeveelheid mest die men beschikbaar had, hetgeen op haar beurt werd bepaald door de omvang van de schaapskudde, die afhankelijk was van de omvang van het heideveld. Alles hing met elkaar samen. De heidevelden, de schaapskudde en het bouwland konden niet los van elkaar worden gezien. Zij waren een collectief belang, en daarmee in collectief bezit.

Het overig vee werd in de beekdalen geweid. In de overgang van de hoge gronden naar de lage gronden werden houtwallen aangelegd om het vee te keren. In de lagere delen werden, min of meer haaks op de hogere ruggen, smalle sloten gegraven om het vee binnen te houden. De overgang naar de beekdalen en de Hunzelaagte werd oorspronkelijk gekenmerkt door een fijn stelsel van houtwallen, die vanaf de hogere gronden het beekdal instaken. Deze houtwallen reikten tot waar de sloten voldoende waterhoudend waren, en vormden daarmee een weerspiegeling van de hoogtelijn.

Veel veranderde met de introductie van de kunstmest en het prikdraad. Met de introductie van de kunstmest, medio negentiende eeuw, verviel de eeuwenoude noodzaak tot een evenwicht tussen de omvang van de heideterreinen en de omvang van het bouwland. De heidevelden konden in cultuur worden genomen, en zo ontstonden de jonge heideontginningen.

Met de komst van het prikdraad verloren de houtwallen hun veekerende functie. Dit was met name van grote invloed op het landschapsbeeld van de randen van de beekdalen en de overgang naar de Hunzelaagte. Deze verloren geleidelijk hun kenmerkende fijnmazige beplantingsstructuur.

Ontwikkeling landgoederen en landhuizen

In de zeventiende, achttiende en begin negentiende eeuw ontwikkelden zich op de overgang van Hondsrug naar Drentsche Aa een reeks van landgoederen. Het huis te Glimmen is hierbij een fraai voorbeeld. Vanaf het eind van de negentiende eeuw ontwikkelden zich ook de landhuizen.

Enerzijds werden deze gebouwd door welgestelde Groningers, die de kwaliteiten van het Harens landschap onderkenden, anderzijds door rijke agrariërs, die waren 'uitgeboerd' en zich na hun pensionering een villa konden veroorloven. Deze landhuizen werden aanvankelijk langs de bestaande wegen gebouwd. Eind negentiende eeuw ontwikkelde de Rijksstraatweg zich tot een van de rijkste wegen van ons land. Het huis Voorveld kan hierbij als voorbeeld genoemd worden.

Uitbreiding Haren en Glimmen

Begin twintigste eeuw nam de belangstelling om in het buitengebied een eigen villa te bouwen sterk toe. De bestaande wegen boden hiertoe niet langer de benodigde ruimte. Tussen de bestaande wegen werden nieuwe wegen aangelegd waaraan villa's werden gebouwd. Hiermee ontstond de karakteristieke "netkousstructuur" van Haren, waarbij de villa's op ruime kavels staan, royaal omspoeld door het groen, en er dikwijls open achtergebieden zijn. Bij deze geleidelijke stedenbouwkundige ontwikkeling werden lanen met royale, groene profielen aangelegd.

In de jaren dertig is een uitbreidingsplan opgesteld dat uitging van een nagenoeg volledige ontwikkeling van het gebied tussen Haren en Glimmen. Dit plan is maar zeer ten dele uitgevoerd.

Infrastructuur

De Hondsrug is vanouds belegd met een relatief dicht net aan paden. De Hunzelaagte en het stroomdal van de Drentsche Aa waren veel minder toegankelijk. De wegen over de Hondsrug waren van boven-lokale betekenis. Het waren belangrijke noord-zuid verbindingen. Aanvankelijk waren alle wegen zandpaden. Later zijn de hoofdwegen, zoals de Rijksstraatweg, met klinkers verhard. In de loop van de twintigste eeuw zijn de meeste wegen verhard, ofschoon er nog altijd 17 kilometer zandpad resteert. De aanwezigheid van deze zandwegen is kenmerkend voor Haren en ondersteunt de landelijke identiteit in contrast tot het stadse Groningen.

kaart 1781

Glimmen, Rijksstraatweg

Straatweg, Harendermolen

Eind negentiende eeuw zijn aan de oostzijde van de Hondsrug het spoor en het spooremlacement aangelegd. Het spoor bracht veel werkgelegenheid, in deze periode groeit de kern Haren sterk. Met de aanleg van het spoor en het emplacement wordt de Hondsrug als het ware losgesneden van de Hunzelaagte.

Een ingrijpende ontwikkeling was de aanleg van de A28 begin jaren zestig. Daarmee komt men het dorp niet langer binnen via de levensader van Haren, de Rijksstraatweg, maar via 'de zijdeur', de afslag vanaf de snelweg. Ook snijdt deze weg, zeker in combinatie met het Noord-Willemskanaal, de Hondsrug af van het stroomdallandschap van de Drentsche Aa.

Ontwikkeling van instituten

Met de aanleg van de snelweg neemt ook de bereikbaarheid van het gebied tussen Haren en Groningen toe. In dit gebied vestigen zich instituten, veelal gelieerd aan de rijksuniversiteit Groningen, en andere voorzieningen die zowel de stad Groningen als de kern Haren ten dienste staan.

Projectmatige ontwikkeling

Tot halverwege de jaren zestig kent Haren vooral een geleidelijke groei, er worden steeds kleine hoeveelheden woningen aan de bestaande voorraad toegevoegd. Vanaf medio jaren zestig vindt uitbreiding meer projectmatig plaats, waarbij nieuwe wijken in een keer worden ontwikkeld.

2.4.2 Kaartvergelijking

Bijgevoegde kaartenreeks illustreert de ontwikkeling van de bebouwing en infrastructuur vanaf circa 1800.

1800

De kaart van 1800 toont hoe de meeste wegen de Hondsrug volgen. Vanaf de wegen over de Hondsrug steekt een beperkt aantal wegen de Hunzelaagte in. Deze reiken tot aan de Hunze, die hier Drents Diep heet. Een weg door het stroomdal van de Drentsche Aa verbindt de Hondsrug met het Drents Plateau. Tegen Groningen ligt het kloostercomplex Essen. Haren is nog een bescheiden dorp, maar wel beduidend groter dan de esdorpen Onnen, Glimmen en Noordlaren.

1850

De ligging op de Hondsrug maakt Haren aantrekkelijk als woonplaats voor welgestelde Groningers. Langs de Rijksstraatweg ontwikkelen zich de eerste landhuizen. Vanaf 1800 ontwikkelt het fijnmazige landschap (netkousstructuur) van Haren zich geleidelijk verder. De sporadische ontwikkeling van wegen rondom de esdorpen

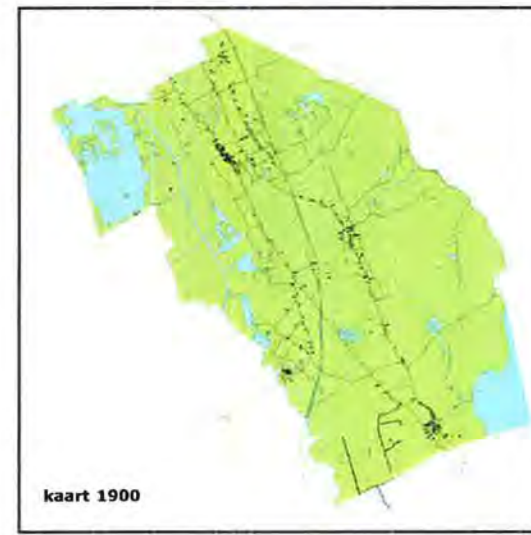
Onnen, Glimmen en Noordlaren vormen de eerste aanzet tot de latere contouren van deze dorpen.

1900

Een belangrijke verandering is de aanleg van de spoorlijnen. Deze snijden de Hondsrug los van de Hunzelaagte. Met de aanleg van het spoor verbetert de bereikbaarheid van Haren. Als een direct gevolg daarvan maakt de kern Haren een snelle groei door. Bij Haren en Glimmen wordt de wegenstructuur verder uitgebreid. Aan deze wegen worden nieuwe villa's gebouwd. De netkousstructuur wordt daarmee verder uitgebreid. Aan het einde van de negentiende eeuw verrijzen langs "den fraaijen straatweg" in het tussengebied Groningen - Haren nog talrijke residenties van de Groninger elite.

1930

Het spoorwegennetwerk wordt geïntensiveerd en uitgebreid met een spoorwegemplacement. Direct gevolg van deze uitbreiding is de toegenomen werkgelegenheid met de daaraan gerelateerde woningbehoefte in de nabijheid van het werk. De kern Haren groeit in deze

periode sterk. Het ontwikkelt zich tot een luxe woondorp. Aan de overzijde van het spoor wordt Tuindorp gebouwd. De dorpslinten verdichten nog enigszins verder terwijl de groei van de esdorpen stagneert.

1950

Deze periode wordt gekenmerkt door een geleidelijke groei. Langs bestaande wegen vindt een verdichting plaats. Waar ruimte is worden tussen de bestaande bebouwing nieuwe villa's bijgebouwd.

1968

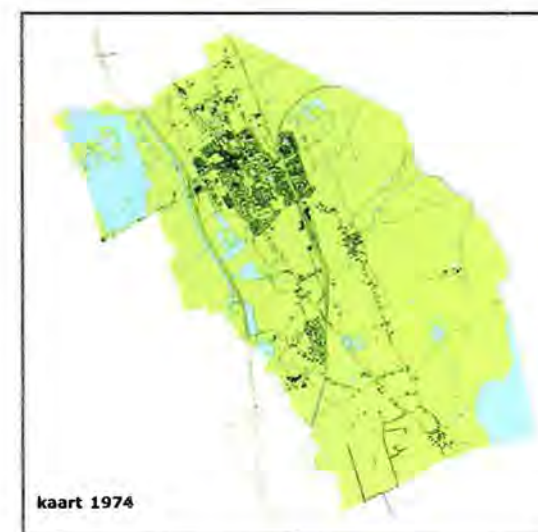
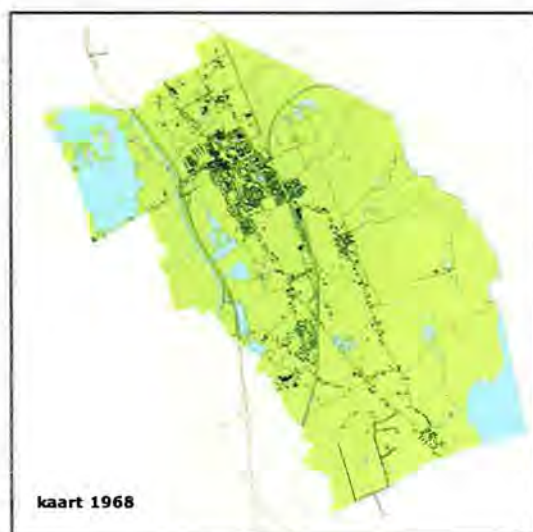
Deze kaart toont een aantal belangrijke veranderingen. Van grote invloed is de aanleg van de A28, waardoor de traditionele entree van Haren over de Hondsrug via de Rijksstraatweg wordt vervangen door een entree vanaf de nieuwe snelweg. De A28 snijdt de kern Haren los van het stroomdallandschap van de Drentsche Aa en het Paterswoldse meer. De kern Haren groeit explosief. De 'geleidelijke groei' maakt plaats voor een 'projectmatige ontwikkeling', waarbij in 1 keer geheel nieuwe wijken aan de kern worden toegevoegd. Deze wijken worden

aanvankelijk tussen de snelweg en de oude kern aangelegd. Zij worden gekenmerkt door een ruim opgezet stedenbouwkundig plan, met veel openbare ruimte. Met deze ontwikkeling tussen het oude centrum en de snelweg 'glijdt' Haren aan de westzijde als het ware van haar basis, de Hondsrug, af. In het tussengebied verrijzen de eerste grote instituten. De Hortus is daar een voorbeeld van.

1974

Deze kaart laat drie ontwikkelingen zien:

- Haren maakt een sterke groei door, en neemt een 'sprong over het spoor'. Over het spoor wordt de wijk Oosterhaar gebouwd.
- Ook de kern Glimmen groeit sterk, maar hierbij wordt meer aangesloten op het principe van de netkousstructuur, zij het dat nu hogere dichtheden worden gehanteerd met geschakelde villa's en rijbebouwing.

- Het Tussengebied wordt verder verdicht. Hier vestigen zich instellingen als Beatrixoord, het Instituut voor Bodemvruchtbaarheid en het Biologisch Centrum van de Rijksuniversiteit van Groningen.

Met de ontwikkeling van Oosterhaar treedt Haren ook in oostelijke richting buiten de Hondsrug.

1980

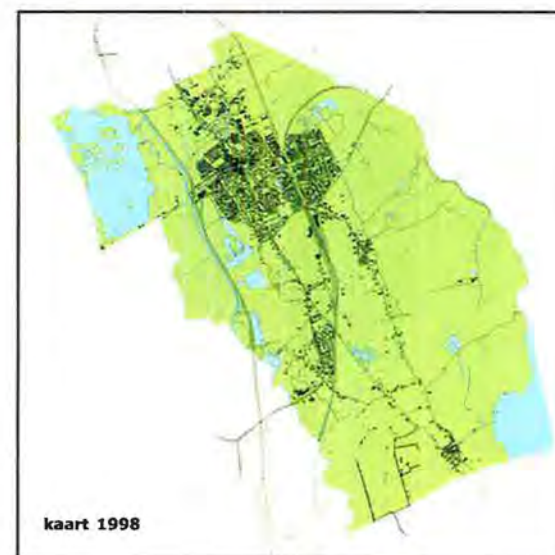
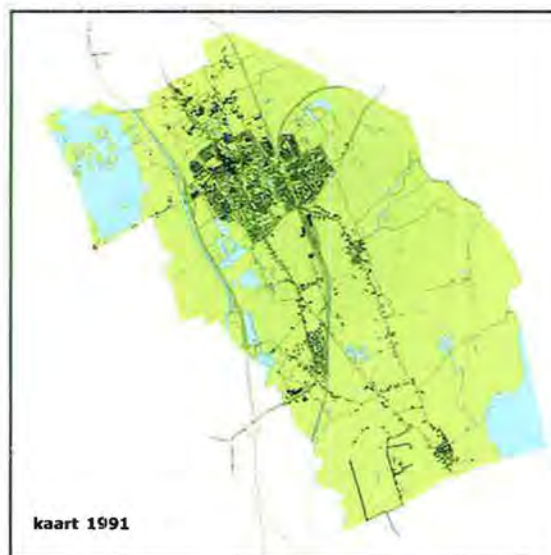
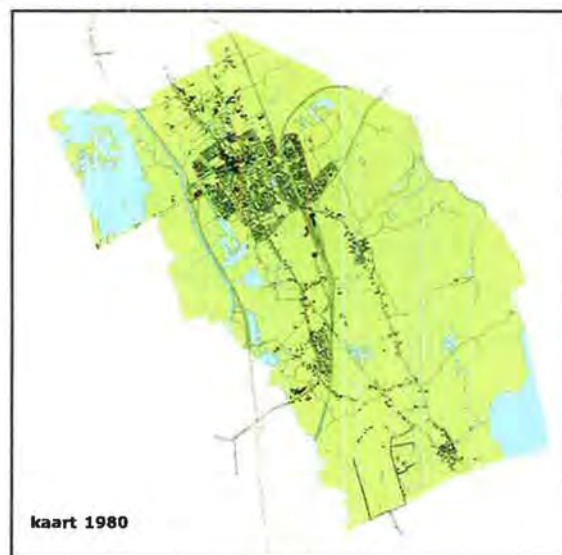
De groei van Haren in de Hunzelaagte zet zich voort. Binnen de kern vindt een verdere verdichting plaats. Zandpaden worden verhard, wegen verbreed. Het Tussengebied maakt een verdere verdichting door.

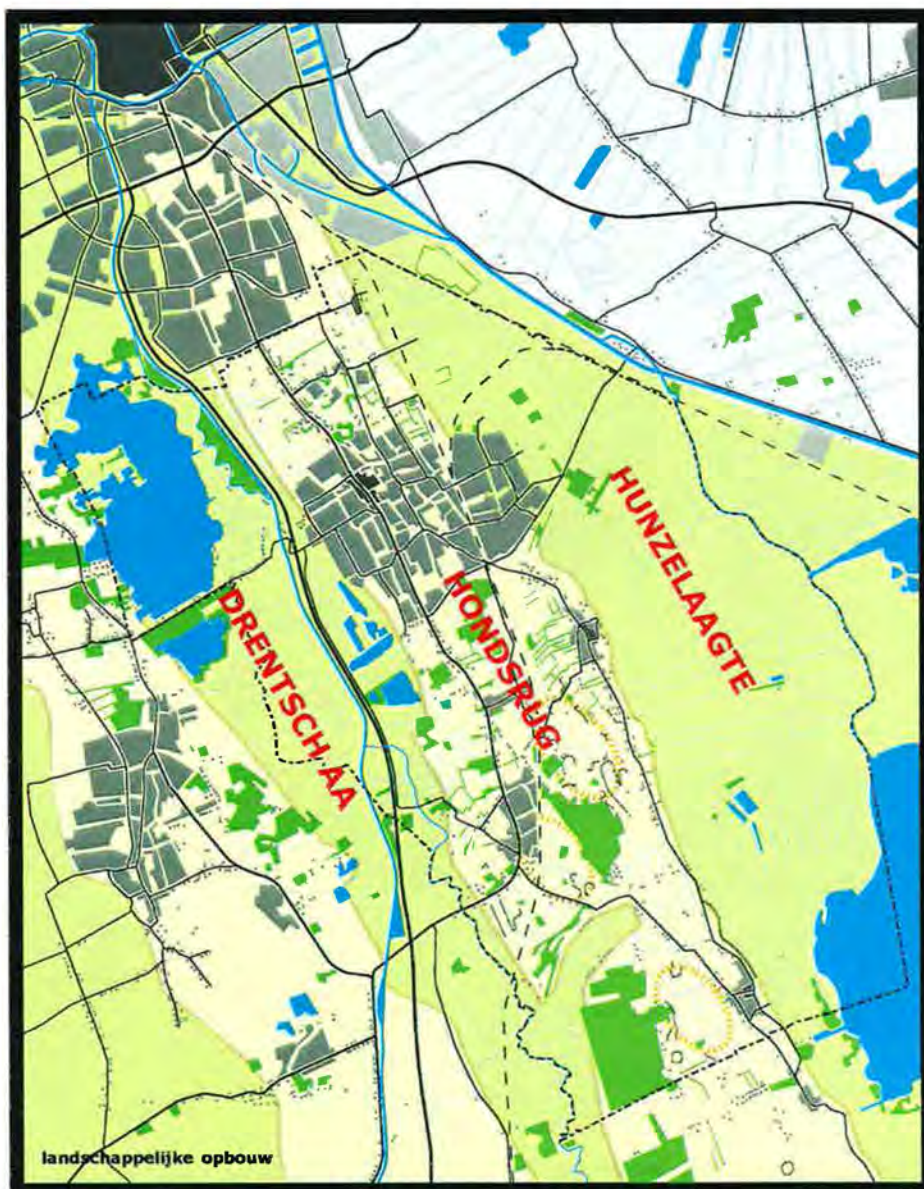
1991

Haren groeit door uitbreidingen in Hunzelaagte en een verdichting in de kern. Het Tussengebied raakt dermate verdicht dat Haren met Groningen versmolten dreigt te raken.

1998

Deze kaart toont een verdere afbouw van Haren in oostelijke richting, een verdere groei van Glimmen en een verdichting van het Tussengebied.

2.5 LANDSCHAPPELIJKE OPBOUW

De landschappelijke opbouw van Haren wordt bepaald door het onderscheid tussen zand en veen. Dit heeft geleid tot een hoofdindeling in drieën: stroomdal van de Drentsche Aa, Hondsrug en Hunzelaagte. Daarbij zijn de overgangen van hoog naar laag, van zand naar veen ruimtelijk bijzonder. Dit leidt van west naar oost tot de volgende indeling.

- Het stroomdal van de Drentsche Aa
- De westflank van de Hondsrug
- De Hondsrug
- De oostflank van de Hondsrug
- De Hunzelaagte

2.5.1 Stroomdal van de Drentsche Aa

Het stroomdal van de Drentsche Aa is een venig beekdal met een kenmerkende opstreckende verkaveling, waarbij de kavels min of meer haaks op de beekloop zijn gesteld. Het gebied is vrijwel onbebouwd en kent mede daardoor een relatieve openheid. De A28 en het Noord-Willemskanaal doorsnijden het stroomdal over de lengterichting, waarbij nauwelijks meer herkenbaar is dat de gebieden ter weerszijden van de bundel deel uitmaken van dezelfde landschappelijk eenheid.

2.5.2 Westflank Hondsrug

In de smalle overgangszone van beekdal naar Hondsrug wigt het veen uit tegen het zand van de glooiende Hondsrug. In de smalle overgangszone zijn vanaf de zeventiende eeuw landgoederen gesticht. Deze versterken het bosrijke karakter van de Hondsrug.

2.5.3 Hondsrug

De Hondsrug vormt het meest diverse landschapstype. Binnen dit landschapstype is in noord-zuid richting de volgende driedeling:

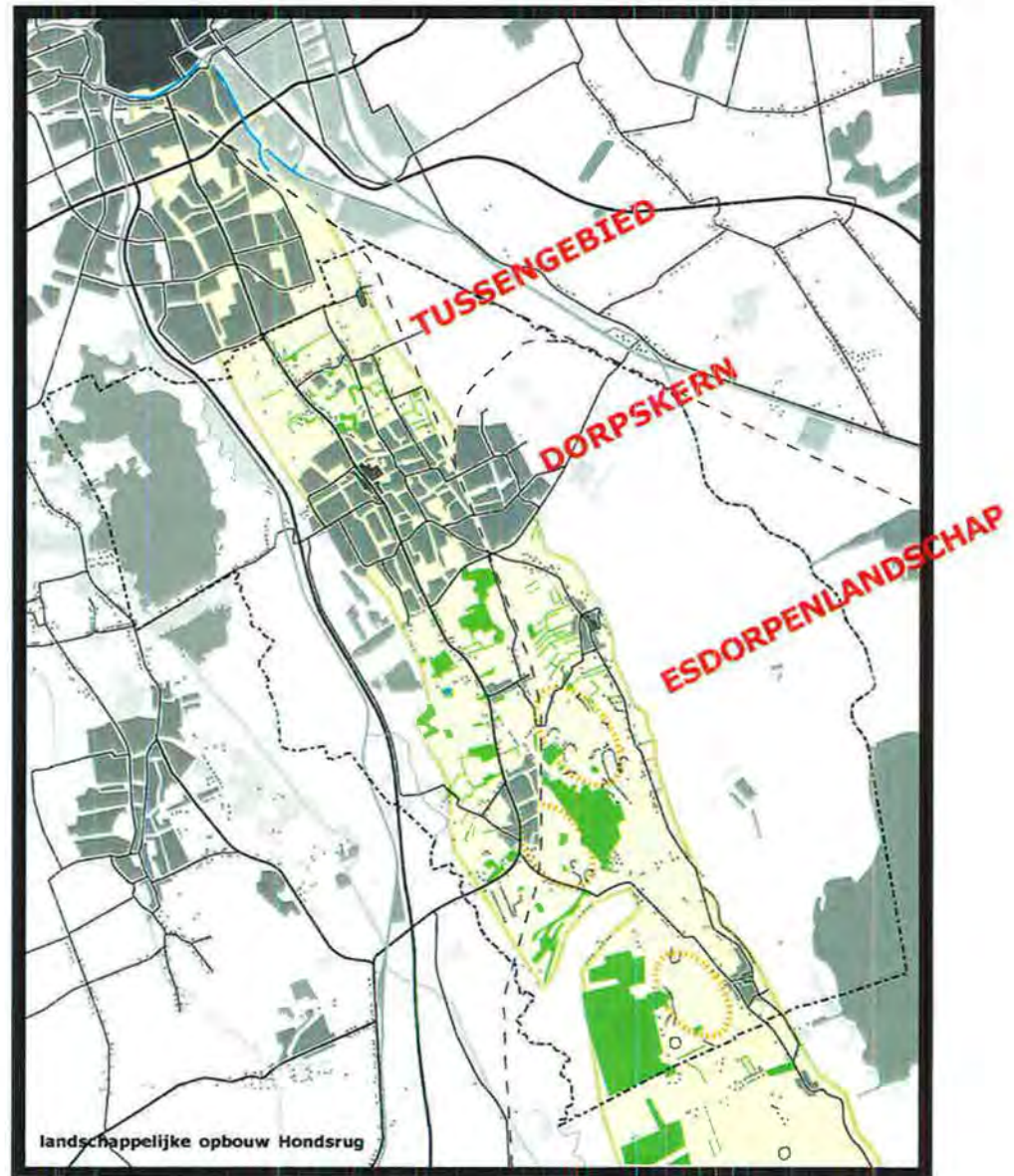
- het Tussengebied Groningen-Haren,
- de dorpskom van Haren
- het esdorpenlandschap.

Tussengebied Groningen-Haren

Het landschapsbeeld van het Tussengebied kent een interessante gelaagdheid. Tot de jaren zestig van de twintigste eeuw was het een traditioneel landbouwgebied. De oude zandwegen, houtwallen en boerderijen herinneren hier aan. Vervolgens zijn in dit van oorsprong agrarisch gebied de grote instituten, veelal in een parkachtige setting, tot ontwikkeling gekomen. Deze instituten hebben hun eigen laag toegevoegd. Met de ontwikkeling van de instituten is het gebied ruimtelijk verder verdicht. Toch is een kwaliteit dat men hier nog 'ver van zich af kan zien'. Binnen het gebied is een aantal lange zichtlijnen aanwezig. Het Tussengebied heeft een eigen karakter; het is anders is dan Groningen (groener, opener, meer landelijk) en anders dan Haren (grovere korrel). Binnen het Tussengebied vormt de Rijksstraatweg, met haar rijk gedecoreerde landhuizen, een fenomeen. Een ander bijzonder element is het voormalige kloostercomplex Essen, dat van een bijzondere cultuurhistorische betekenis is en op het moment functioneert als een buurtschap. Ook de monumentale begraafplaats Esserveld in Groningen vormt een beeldbepalend element.

Dorpsgebied Haren

De dorpskern van Haren kent een grote verscheidenheid aan bebouwingspatronen. Naast linten van kenmerkende boerderijen, landhuizen en villa's zijn er de meer recente uitbreidingswijken, variërend van Tuindorp tot het recente Oosterhaar. Kenmerkend voor de kern Haren is de royale opbouw van de bebouwing. Haren heeft zich ontwikkeld vanuit een netkousstructuur van paden en wegen, waardoor binnen het dorpsgebied vaak nog verrassende

open ruimten aanwezig zijn. De boerderijen, villa's en landhuizen liggen op ruim bemeten kavels. Zij worden royaal omspoeld door het groen. Ook de ruime laanprofielen dragen bij aan het groene karakter. De lanen zijn overigens elementen die sterk bijdragen aan de eigenheid van Haren.

Esdorpenlandschap

In het esdorpenlandschap bepalen vooral de bolle akkers, de boerderijlinten en de kleinschalige structuur van houtwallen en laanbeplantingen het beeld. Binnen het esdorpenlandschap is een aantal bijzonderheden aanwezig:

- het buurtschap Harenermolen en de dorpskernen Onnen, Glimmen en Noordlaren, met haar karakteristieke kerktoren en cultuurhistorisch interessante haventje;
- de Appelbergen, als een bijzonder aardkundig object;
- de dobben;
- het hunebed;
- het dwarsbeekdal van de Besloten Venen.

2.5.4 Oostflank Hondsrug

Hier wigt het veen van de Hunzelaagte uit tegen het zand van de Hondsrug. De bodemkundig smalle overgangszone wordt aan de zijde van de Hunzelaagte begrensd door een kwelsloot, welke evenwijdig aan de Hondsrug loopt. Door het ontbreken van storende lagen kan het kwelwater hier vrij aan het oppervlak treden. Vroeger werd de zone tot aan de kwelsloot gekenmerkt door een rijkdom aan houtwallen en singels, die het gebied een heel eigen, besloten sfeer verschaften. Deze oorspronkelijke beplantingsstructuur is plaatselijk nog gaaf aanwezig. Daar wordt de overgangzone van Hondsrug naar Hunzelaagte gekenmerkt door een aaneenschakeling van 'groene kamers'. Op een groot aantal plaatsen is daarentegen veel van deze beplantingen verdwenen en gaat de Hondsrug nagenoeg 'koud' over in de Hunzelaagte. De meest bebouwing is in de vorm van linten op de overgang gesitueerd. Plaatselijk is sprake van een dubbellint.

2.5.5 Hunzelaagte

De Hunzelaagte is een uitgestrekt open veenlandschap, overwegend in gebruik als weiland. Doordat er nauwelijks bebouwing aanwezig is en het gebied beperkt ontsloten is, kent het grote natuurwaarden. Het Zuidlaardermeer is van belang als broed-, trek-, en overwinteringsgebied voor vogels. De opstreckende verkaveling wijkt nauwelijks af van het verkavelingsbeeld zoals dat honderd jaar gelden aanwezig was. In de gehele Hunzelaagte zelf hebben zich nauwelijks ontwikkelingen voorgedaan die het aanzien van het gebied drastisch hebben veranderd. Wel doen de industriële ontwikkelingen nabij Foxhol / Hoogezand sterk afbreuk aan de gewaardeerde weidsheid en openheid van de "Harense wildernis".

In het kader van de landinrichting wordt op de flanken van de Hondsrug geïnvesteerd een verbetering van de landbouw-productieomstandigheden, teneinde een duurzaam landbouwkundig gebruik mogelijk te maken, en wordt op de lagere gronden dieper in het dal met name geïnvesteerd in natuurontwikkeling. Hier worden beheersgebieden, reservaatgebieden en natuurontwikkelingsgebieden gerealiseerd.

3

KWALITEITEN

Paterswoldermeer

Overgang van Hondsrug naar Hunzelaagte

Zicht op Hunzelaagte

3.1 INLEIDING

Dit hoofdstuk beschrijft de kwaliteiten die specifiek zijn voor het landschap van Haren. Eerst worden kort de kwaliteiten beschreven zoals die voor Haren als geheel gelden. Vervolgens worden per landschapseenheid de voor dat gebied onderscheidende kenmerken benoemd.

3.2 ALGEMEEN

Variatie aan landschapstypen

Binnen Haren is sprake van een uitzonderlijke variatie aan landschapstypen. Op korte afstand van elkaar treft men drie essentieel verschillende landschapstypen:

- het arcadisch stroomdal van de Drentsche Aa
- het oude cultuurlandschap op de Hondsrug
- de weidse openheid van de Hunzelaagte

Daarbij zijn de overgangen tussen de onderscheiden eenheden in potentie interessant, en is binnen de eenheden sprake van een verdere differentiatie.

- Binnen het stroomdal van de Drentsche Aa is er onderscheid tussen het meer besloten beekdallandschap nabij Zeegse / Tynaarlo en het veel bredere en meer open stroomdal nabij het Paterswoldse meer.
- Binnen de Hondsrug is er onderscheid in het Tussengebied, de kern Haren en het esdorpenlandschap.
- Binnen de Hunzelaagte is er onderscheid tussen de hogere flanken en de feitelijke laagte.

Historisch perspectief

Het landschap van Haren is het resultaat van eeuwenlange ontwikkeling. De meeste vroegere veranderingen hebben iets aan het landschap toegevoegd, zonder het voorgaande weg te vagen. Zo ontstond een complex en intrigerend mengsel van kleine en grote elementen en structuren uit allerlei perioden. Zij maken dat de ontwikkelingsgeschiedenis aan het landschap afleesbaar is. Dit verschaft het landschap een sterk historisch perspectief. Het heden kan worden herkend als het resultaat van een lange ontwikkeling. Het gaat hierbij om:

- archeologische monumenten als het hunebed en het kloostercomplex Essen,
- aardkundige elementen als de Appelbergen, de dobben en het beekdal van de Besloten Venen;
- landschappelijke structuren en elementen als de escomplexen, pingo's, houtwallen, petgaten, eendenkooien, zandwegen en de haven van Noordlaren;
- bouwkundige elementen als de historische boerderijen, de landgoederen, de landhuizen en de villa's, de kerk van Noordlaren.

Geleidelijke groei

Kenmerkend voor de kernen binnen de gemeente Haren is dat zij een geleidelijke groei hebben doorlopen. Tussen 1935 en 1995 zijn circa 6000 woningen toegevoegd, dat is een gemiddelde van 100 woningen per jaar.

Zeker in de periode tot halverwege de jaren zestig verliep deze groei geleidelijk. Jaarlijks werd een relatief beperkte hoeveelheid woningen aan de bestaande voorraad toegevoegd, vaak langs individuele weg of anders middels kleine projecten. Dit geleidelijke proces heeft geleid tot de 'korrel' die zo kenmerkend is voor Haren. De kernen binnen Haren hebben overwegend een heel fijnmazig karakter, met een grote individuele verscheidenheid aan architectuur. Doordat 'door de jaren heen' is gebouwd, zijn ook bouwstijlen uit verschillende perioden terug te vinden. Naast de markante jaren dertig villa's zijn er ook hoogwaardige woningen uit de jaren vijftig, zestig en later. Iedere periode heeft zijn eigen bouwstijl aan het landschap van Haren toegevoegd.

Verscheidenheid aan maten

Het gebied kent een grote verscheidenheid in maat. Tegenover de beslotenheid in delen van de Hondsrug staat de weidsheid van de Hunzelaagte.

Agrarisch voorkomen

Het landschap van Haren heeft een sterk agrarisch voorkomen. Het vormt een sterk contrast met de stedelijkheid van het aangrenzende Groningen.

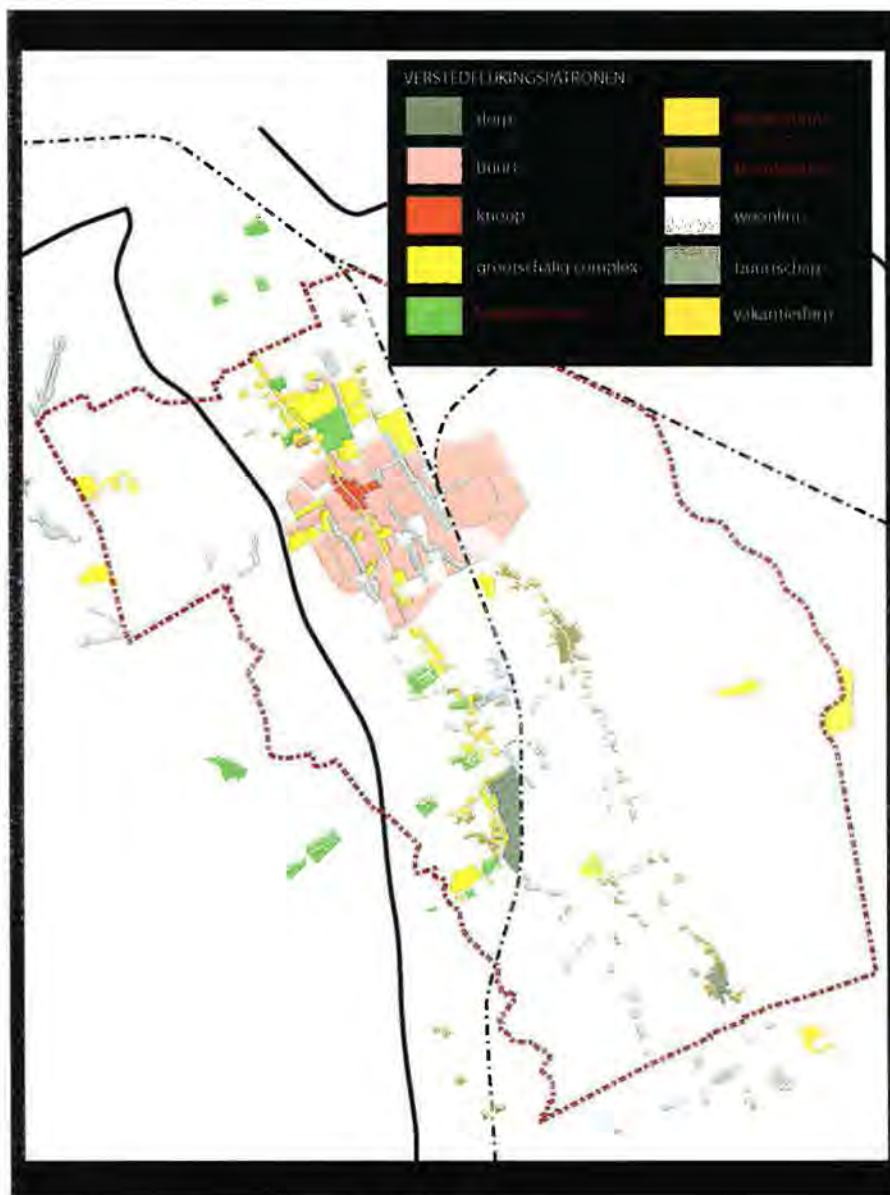
Rijk aan natuurwaarden

Gekoppeld aan de verschillen in bodem, watersysteem en gebruik is sprake van een grote variatie aan milieutypen en natuurwaarden (zie 2.3).

Van links naar rechts:

- haven van Noordlaren
- agrarische identiteit
- recreatieve mogelijkheden (dorp-skern van Haren)

Recreatief aantrekkelijk

De afwisseling tussen openheid en beslotenheid, de rijkdom aan historische elementen en structuren, de agrarische identiteit, de aanwezige natuur en niet in de laatste plaats de talrijke zandpaden maken het gebied recreatief aantrekkelijk.

3.3 STROOMDAL DRENTSCHE AA

Paterswoldermeer

Het Paterswoldermeer is, als groot open water, een aantrekkelijk natuur- en recreatiegebied.

Hoornse dijk

De Hoornse dijk, die parallel aan het Paterswoldse meer verloopt, biedt een aantrekkelijke route. Door zijn verhoogde ligging geniet men vanaf deze dijk een schitterend zicht op de omgeving. De Hoornse dijk volgt de benedenloop van de Drentsche Aa en maakt daarmee de beekloop ruimtelijk nog enigszins manifest.

3.4 HONDSRUG

3.4.1 Algemeen

Verscheidenheid aan bebouwingsvormen

De Hondsrug kent een verscheidenheid aan typerende bebouwingsvormen. Van oost naar west zijn de volgende structuren te onderkennen:

- de landgoederengordel, op de overgang naar het Drents Plateau
- de landhuizen, langs de Rijksstraatweg
- de monumentale boerderijen, langs de weg Haren-Onnen-Noordlaren

Groene karakter

Het groene en overwegend besloten karakter is een kenmerkende kwaliteit van de Hondsrug. Het groene karakter wordt mede bepaald door de aanwezige lanen. Er is onderscheid tussen lanen van boven-lokaal niveau en lanen van lokaal niveau. Van boven-lokaal niveau zijn de lanen langs de belangrijkste verbindingswegen over de

Hondsrug, zij verlopen overwegend parallel aan de Hondsrug. De lanen op lokaal niveau maken deel uit van de netkousstructuur waarlangs de verschillende kernen zich hebben ontwikkeld. Deze lanen hebben het kenmerkende 'Harense profiel', met brede grasbermen ter weerszijden van de weg en soms nog een extra groenstrook tussen stoep en voortuinen.

Doorzichten

Kenmerkend voor de Hondsrug is dat ondanks het meer besloten karakter van dit landschapstype er herhaaldelijk verre doorzichten mogelijk zijn. Vanaf de Onnerweg ziet men naar het westen soms tot aan de Rijksstraatweg, en kijkt men naar het oosten plaatselijk tot ver in de Hunzelaagte. Vanaf de Rijksstraatweg geniet men plaatselijk van doorzichten tot diep in het beekdal van de Drentsche Aa.

Zandwegen

Op de Hondsrug is nog 14 kilometer zandweg aanwezig. De zandwegen onderstrepen het landelijk karakter van Haren en dragen bij aan de herkenbaarheid van de Hondsrug als hoger gelegen zandrug.

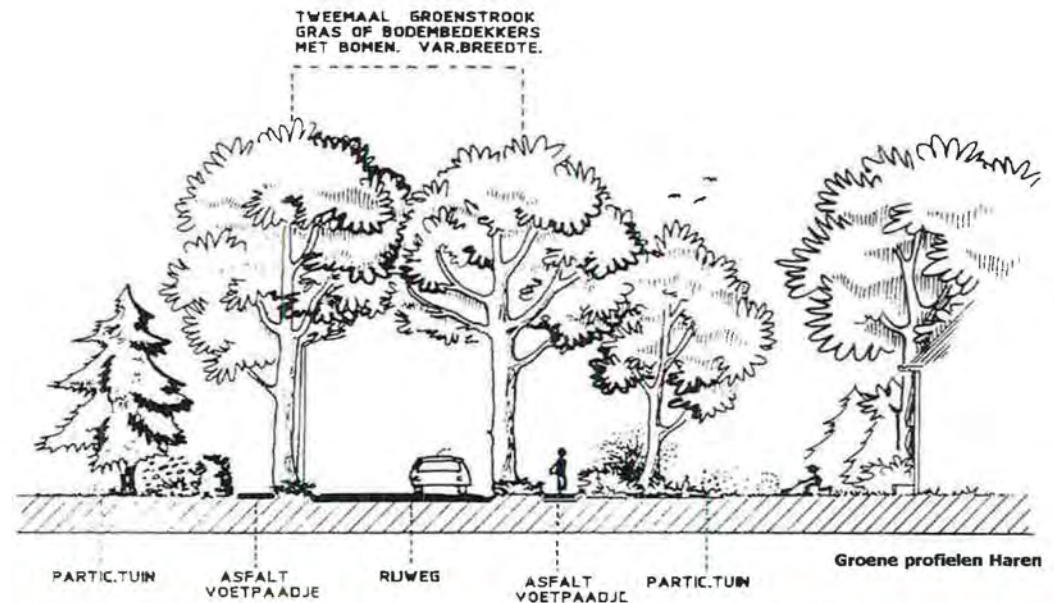
3.4.2 Tussengebied

Dubbele gelaagdheid

Interessant aan het Tussengebied is de dubbele gelaagdheid welke hier aanwezig is. Aan het gebied ligt een agrarische structuur ten grondslag, waar met de ontwikkeling van de instituten een tweede laag over heen is gelegd.

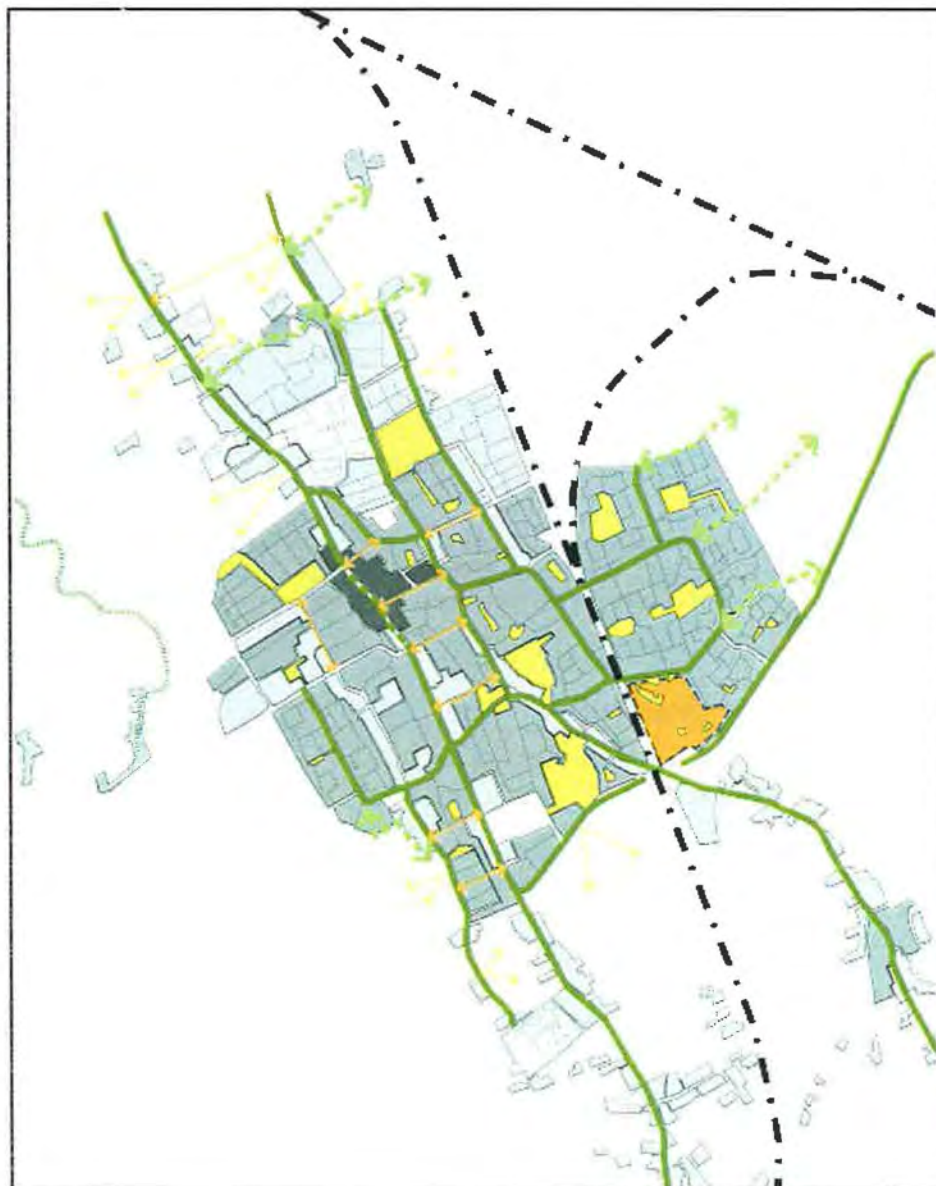
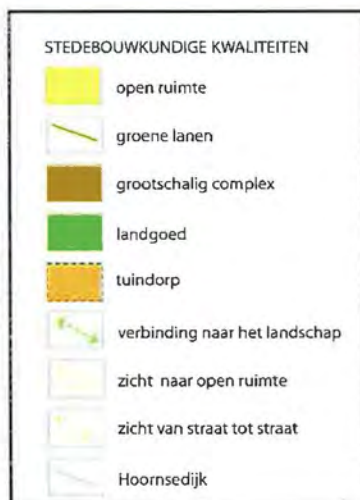
Rijksstraatweg

De Rijksstraatweg is met haar rijkdom aan landhuisbebouwing een fenomeen. Vanaf de A28 heeft men zicht op de gaaf bewaarde achterkant van dit bijzondere bebouwingslint.

Villa aan Rijksstraatweg

Openheid

De verdichting welke sedert medio jaren zestig in het Tussengebied heeft plaatsgevonden reikt niet zo ver dat het gehele gebied is dichtgezet. Tussen de instituten door zijn, met name vanaf de Rijksstraatweg in Westelijke richting, nog verrassende doorzichten mogelijk, waar men ver van zich af kan kijken. Een belangrijkste zichtlijn ligt direct langs de bebouwingsrand van Groningen. Deze plaatselijke openheid maakt dat men het onderscheid tussen Groningen en Haren ervaart. Men herkent dat men Haren verlaat en Groningen binnenkomt en omgekeerd.

Kloostercomplex Essen

Tot 1594 heeft het kloostercomplex Essen als zodanig gefunctioneerd. Nu vormt het kleine buurtschap een relict in het landschap dat refereert naar vroegere tijden.

Begraafplaats

De begraafplaats Esserveld is een markant element in de stadsrand van Groningen. Ofschoon gelegen binnen Groningen, bepaalt het wel mede het beeld van het Tussengebied.

3.4.3 Bebouwde kom Haren

Netkousstructuur

Kenmerkend voor Haren is de 'netkousstructuur', waarbij de villa's aan brede lanen staan, die soms open achtergebieden omsluiten. Het patroon van noordzuid gerichte linten met incidenteel dwarsverbindingen is in de loop der tijd verder verdicht tot een netstructuur met steeds fijnere mazen. De lanen, de tuinen, de kleine (bewust ontworpen of toevallig opengebleven) groene ruimten en de plaatselijk aanwezige achtergebieden verschaffen de kern Haren een uitzonderlijk groen karakter.

Verscheidenheid aan villabebouwing

De kern Haren toont een staalkaart aan villa-architectuur van de twintigste eeuw, met een accent op de jaren dertig villa's.

Boven: 'essen'
Beneden: laan

van boven naar beneden;
 - Appelbergen
 - es
 - beekdal van Besloten Venen

Tuindorp

De eerste uitbreiding aan de overzijde van het spoor geldt als schoolvoorbeeld van een tuinwijk. Deze wijk is als een zelfstandig dorp, met de school als dorps hart, gebouwd.

3.4.4 Esdorpenlandschap

Escomplexen

Kenmerkend voor het esdorpenlandschap zijn de voormalige essen, waar de oude boerderijen langs staan. De essen zijn herkenbaar aan hun enigszins gebolde ligging, akkers en openheid.

Beekdal

Een bijzonderheid binnen het esdorpenlandschap is het dwarsdal van de Besloten Venen, tussen de golfbaan en het Noordlaarderbos.

Appelbergen

De Appelbergen vormen een waardevol aardkundig object. Dit object wordt nog verbijzonderd doordat in de Appelbergen de laatste 'holle wegen' aanwezig zijn; wegen die in de loop der eeuwen door het gebruik diep zijn ingesleten.

Buurtschappen

De voormalige buurtschappen Glimmen, Onnen en Noordlaren zijn inmiddels uitgegroeid tot kleine dorpskernen met een vergelijkbare structuur. Tussen de in noord-zuidrichting lopende verbindingswegen zijn een aantal dwarsstraten aangelegd waaraan gewoond wordt. Aldus is een mooi patroon ontstaan, vergelijkbaar met de netkousstructuur van de harener dorpskom, maar dat minder verdicht is.

3.5 HUNZELAAGTE

Onderscheid flank-laagte

De overgangszone van Hondsrug naar Hunzelaagte wordt plaatselijk gekenmerkt door een fijnmazig patroon van houtwallen en singels, dat een ruimtelijk bijzondere kleinschaligheid tot gevolg heeft. Dit wordt nog versterkt doordat op een aantal plaatsen sprake is van een dubbellint, waarbij het eerste lint aan de weg Haren-Onnen-Noordlaren ligt, en het tweede lint daaraan oostelijk parallel verloopt. De meer besloten zone wordt begrensd door de kwelsloot, waarachter zich de open laagte uitstrekt.

Weldsheid

De Hunzelaagte is een uitzonderlijk open landschap, waar men kilometers van zich af kan kijken. Leegte als kwaliteit.

Natuurwaarden

In een smalle strook langs het Drents Diep en in een breder gebied langs het Zuidlaarder Meer resteert nog een relatief dik veenpakket. Gekoppeld aan de rust, de natte omstandigheden, het voorkomen van veen en groot open water komen hier bijzondere natuurwaarden voor (zie ook 2.3).

Overgang naar Hunzelaagte; Koelandsdrift

Weidsheid van de Hunzelaagte

4

KNELPUNTEN

Van boven naar beneden;
- Noord Willemskanaal en A28
- Spoor
- Winschoter diep

4.1 ALGEMEEN

Fragmentatie

De ontwikkeling van de grootschalige, boven-lokale infrastructuur (spoorlijnen, kanaal, A28) heeft geleid tot een sterke fragmentatie van het landschap van Haren. Het landschap is opgeknipt in een aantal strikt van elkaar gescheiden deelgebieden, waarbij een deelgebied als de door spoorlijnen ingesloten 'vork' nauwelijks meer bereikbaar is. De landschappelijke samenhang staat onder druk. De Hondsrug is door spoorlijnen, snelweg en kanaal van haar aanliggende landschappen losgesneden.

Nivellering landschappelijke verscheidenheid

Het kenmerkende onderscheid tussen stroomdal, Hondsrug en Hunzelaagte neemt af. Dit komt deels doordat de eigenheid per landschapstype onder druk staat.

- Het stroomdal van de Drentsche Aa is moeilijk te herkennen doordat de benedenloop van de Drentsche Aa plaatselijk ontbreekt (zie ook 4.2).
- De kern Haren ontwikkelt zich tot over de grenzen van de zandrug, verschillen in de ondergrond zijn steeds minder bepalend voor het grondgebruik.
- De escomplexen zijn, door het wegvallen van kenmerkende esrandbeplantingen en de ontwikkeling van bedrijven als boomkwekerijen op de es, nauwelijks meer als zodanig herkenbaar.
- De smalle overgangszone van Hondsrug naar de Hunzelaagte boet aan herkenbaarheid in door het wegvallen van de kenmerkende houtwalstructuur.
- Delen van de Hunzelaagte zijn door de grondwaterwinning van kwelgebied tot inzijgingsgebied geworden.

On-Harens bouwen

Haren heeft met haar uitbreidingen het principe van het "Harens-profiel" verlaten. Waren de straten vroeger royaal bemeten met ruime groenstroken aan weerszijden, nu is in veel gevallen sprake van zowel een versmalling als een versterking van het straatprofiel. Ook de kavels zelf zijn kleiner bemeten, waardoor de villa's minder royaal door het groen worden omspoeld. Het project-matig bouwen, of beter gezegd de wijze waarop dit project-matig bouwen plaats vindt, is mede debet aan het verlies aan identiteit. Vroeger waren geen twee villa's gelijk, wisselden de kavels van grootte en verschilde rooilijn en nokrichting per villa. Thans worden ook de villa's gestandaardiseerd afgezet, staan ze keurig in het gelid en refereren ze in het gunstigste geval alleen nog in het materiaalgebruik naar de villa's van weleer. De voor Haren karakteristieke kleine, open groene plekken binnen de dorpskern komen in de na-oorlogse uitbreidingswijken minder voor of zijn vervangen door grootschaliger plantsoenen.

Positie van de landbouw

De afgelopen veertig jaar is het landbouwareaal binnen Haren drastisch verminderd, en het aantal bedrijven in deze sector is nog veel sterker afgenomen. Het is daarmee de vraag of Haren inderdaad nog een sterk agrarisch karakter heeft, of dat beter gesproken kan worden van een 'agrarisch voorkomen'. De resterende bedrijven verkeren in een economisch moeizame positie. In Europees verband is er een trend tot intensivering en schaalvergroting. De schaal van het Harener landschap, de kwetsbaarheid van de waarden en de bodemgesteldheid in grote delen van het gebied maken dat intensivering en schaalvergroting voor Haren geen passende strategie is. Daarnaast maakt ook de regelgeving (hinderwet) de juist voor Haren zo kenmerkende verweving van landbouw en bewoning tot een moeizame combinatie.

On-harens bouwen

Besloten venen

4.2 STROOMDAL DRENTSCHE AA

De Aa is zoek

Grote delen van de Drentsche Aa zijn gekanaliseerd waardoor deze stroom nauwelijks meer als een meanderende beek wordt herkend en de mogelijkheden voor natuurontwikkeling zijn beperkt. De benedenloop van de Drentsche Aa is ruimtelijk niet meer herkenbaar

aanwezig. Thans wordt gewerkt aan de uitvoering van een Herstelplan Benedenloop Drentsche Aa. Waar de Drentsche Aa parallel loopt met de A28 wordt het zicht op de Aa ontnomen door de forse beplantingen tussen de Hoornse Dijk en de snelweg.

Dwarsdal Besloten Venen slecht herkenbaar

Als gevolg van het wegvallen van kenmerkende beplantingen langs de rand van het beekdal en de houtwallen haaks op de rand, en door de verbeterde drooglegging zijn de Besloten Venen nauwelijks meer als een dwarsdal van de Drentsche Aa herkenbaar.

Beleving vanaf de weg

Wie over de A28 rijdt herkent nauwelijks meer dat de gebieden ter weerszijden van de weg in oorsprong deel uitmaken van een en het zelfde landschapstype. Vanaf Sassenheim naar het noorden, in het bijzonder ter hoogte van de Hoornse Dijk, is de samenhang tussen de gebieden links en rechts van de weg onherkenbaar.

4.3 HONDSRUG

4.3.1 Algemeen

Met de ontwikkeling van de grootschalige, boven-lokale infrastructuur (spoorlijnen, kanaal, A28) is Haren ruimtelijk, maar ook functioneel, ecologisch en mentaal, van haar omgeving ontkoppeld. Aan de westzijde maakt het Paterswoldermeer nauwelijks meer deel uit van de dagelijkse woonomgeving van de inwoners van Haren, ofschoon het op steenworp afstand van de dorpskern ligt (maar aan de andere kant van de snelweg). Aan de oostzijde vormt het spoor en belangrijke barrière, misschien meer nog in mentale dan in fysieke zin. De relaties met de aanliggende landschapstypen staan onder druk.

4.3.2 Tussengebied

Ontkoppeling Drentsche Aa - Hondsrug

Met name in het Tussengebied is sprake van een ontkoppeling tussen Drentsche Aa en Hondsrug. De A28 valt daar nagenoeg samen met de overgang van zand naar veen.

Gebrek aan identiteit

Het Tussengebied is geleidelijk met instituten verdicht. De kenmerkende openheid is vergaand verdwenen, zonder dat daar een nieuwe kwaliteit voor is teruggekomen. Het Tussengebied manifesteert zich in toenemende mate als restgebied. Het ontbeert een benoembare eigen kwaliteit.

Dreigende versmelting

Met de verdichting van het Tussengebied dreigen Haren en de stad Groningen met elkaar te versmelten.

Relatie met het Paterswoldermeer

Ofschoon het Paterswoldermeer op steenworp afstand van het centrum van Haren ligt, is de mentale afstand door de aanwezigheid van de A28 groot. Het Paterswoldermeer is slechts via een nauwe onderdoorgang bereikbaar, waarna men zich eerst een weg moet zoeken langs aan de snelweg gerelateerde bedrijvigheid alvorens men het meer bereikt.

4.3.3 Bebouwde kom Haren

Onduidelijke entree's

Vroeger kwam men de kern Haren binnen via de prachtige Rijksstraatweg. Sedert de aanleg van het spoor en de A28 komen veel bezoekers Haren niet langer binnen via de oorspronkelijke levensader, maar langs de 'zijdeur', de afslag aan de A28 en de Dr. Ebelsweg. De entrees van Haren zijn rommelig van aard. Ter hoogte van de afslag Haren op de A28 is sprake van een onduidelijke entree, zowel verkeerskundig als ruimtelijk. Voor autoverkeer is de entree van Haren met de splitsing aan het begin van de Emmalaan niet logisch. Ook de langzaamverkeers-

verbinding richting Meerweg heeft niet de kwaliteit die van de verbinding Haren - Paterswoldermeer verwacht mag worden. Het Stationsplein tenslotte is niet representatief voor de kwaliteiten die Haren biedt. De entree vanaf de A28 is een kruip-door / sluip-doorroute die elke logica ontbeert.

Onduidelijke randen

Tot aan de periode van de projectmatige uitbreidingen waren dorp en omgeving een met elkaar, er was sprake van geleidelijke overgangen. Met de aanleg van de nieuwe wijken als Oosterhaar zijn harde randen ontstaan, waarbij dorpskern en landelijk gebied van elkaar zijn afgesneden. Het landelijk gebied is ontoegankelijk geworden vanuit de wijk en vice versa. Bovendien is de

Onder:
Entrees en zichten op Haren
Rechts boven:
Rand Oosterhaar
Rechts onder:
Kwetsbare openheid, oprukken
van Foxhol

relatie met (en zicht op) het landschap voorbehouden aan de woningen aan de buitenste rand. De wijk ligt daarmee niet echt aan het landschap.

Ontsluiting Oosterhaar

De problematiek van de ontsluiting van de wijk Oosterhaar heeft met name betrekking op de straten naar de spoorwegovergangen en vervolgens de routekeuze door het dorp naar de A28. In de straten naar de spoorwegovergangen is sprake van een hoog aandeel fietsverkeer, waaronder veel scholieren, dat zich moet mengen met het autoverkeer. In die straten is sprake van hinder van het autoverkeer voor de fietsers en een gevoel van onveiligheid bij de fietsers. Er gebeuren echter betrekkelijk weinig verkeersongevallen. De lange wachttijden voor de spoorwegovergangen leiden er toe dat fietsers regelmatig tussen de gesloten overwegbomen door het spoor oversteken. De Dr. Ebelsweg vormt vanuit de wijk Oosterhaar gezien, een barrière als het gaat om de toegankelijkheid van het gebied ten zuiden van de Dr. Ebelsweg.

4.3.4 Esdorpenlandschap

Escomplexen slecht herkenbaar

Als gevolg van het wegvallen van de esrandbeplantingen is het onderscheid tussen escomplex en omgeving vervaagd.

4.4 HUNZELAAGTE

Afname eigenheid overgangszone

Aanvankelijk werd de overgangszone van Hondsrug naar Hunzelaagte gekenmerkt door de aanwezigheid van een fijnmazig patroon van houtwallen en singels, die vanaf de Hondsrug de Hunzelaagte instaken, tot daar waar het dal voldoende nat was om de sloten permanent watervoerend te laten zijn. Deze begeleidden het zicht op de open Hunzelaagte. Deze beplantingselementen zijn nagenoeg volledig verdwenen. Hierdoor heeft de overgangszone aan identiteit ingeboet.

Kwetsbare openheid

De extreme openheid van de Hunzelaagte vormt een kwetsbare kwaliteit. Alles wat hier gebouwd wordt is al van verre zichtbaar. De horizon wordt in toenemende mate bepaald door naderende industriële ontwikkelingen nabij Foxhol en Hoogezand.

kwetsbare openheid

5

OPGAVEN

5.1 ALGEMEEN

Uitbreiding woningbouw

Een eerste opgave is de uitbreiding van de woningbouw, welke voortvloeit uit de Regiovisie (zie ook 1.4). De Regiovisie legt Haren de taak op in de periode 2010-2020 circa 1400 woningen te realiseren, waarna in de periode 2020-2030 mogelijk nog eens 1000 woningen moeten worden aangelegd. Dit kan deels door herstructurering van bestaande gebieden, maar een belangrijk deel zal moeten worden gerealiseerd door de ontwikkeling van nieuwe woongebieden. Mogelijk volgt uit de actualisatie van de Regiovisie dat het tijdspad wat wordt verkort en dat eerder met de ontwikkeling van de 2400 woningen moet worden begonnen. 2400 woningen voor een gemeente die nog geen 8000 woningen telt is een aanzienlijke opgave. Maar tegelijkertijd is hierbij een relativering op zijn plaats. 2400 woningen in de periode tot 2030 betekent in feite de ontwikkeling van circa 100 woningen per jaar. De kaartvergelijking (2.4.2) heeft geleerd dat er in Haren in de periode tussen 1930 en 1990 circa 6000 woningen zijn gebouwd, hetgeen eveneens neerkomt op een gemiddelde van 100 woningen per jaar. Dit heeft geresulteerd in een landschap waar iedereen trots op is. Met de bouw van deze 6000 woningen is het landschap van Haren ontegenzeggelijk veranderd en zullen er ongetwijfeld bijzondere kwaliteiten verloren zijn gegaan. Maar tegelijkertijd heeft men deze ontwikkeling zodanig gestalte weten te geven dat daar nieuwe kwaliteiten voor in de plaats zijn gekomen. Dat heeft mede te maken met het tempo waarin de ontwikkeling heeft plaats gevonden, de geleidelijkheid van de ontwikkeling, en met de maat van de kavels, de wijze waarop wegen en lanen zijn gedimensioneerd, en niet in de laatste plaats met de kwaliteit van de architectuur. De opgave is om nu opnieuw te onderzoeken in hoeverre deze ontwikkeling kan worden aangewend om nieuwe kwaliteiten aan het landschap van Haren toe te voegen, zodanig dat een ieder trots kan

blijven op het Harens landschap. Opdat men in 2050 zegt 'dat heeft men goed gedaan in 2005', zoals we nu met waardering terugkijken op hoe een vorige generatie haar opgave in 1930 gestalte heeft gegeven.

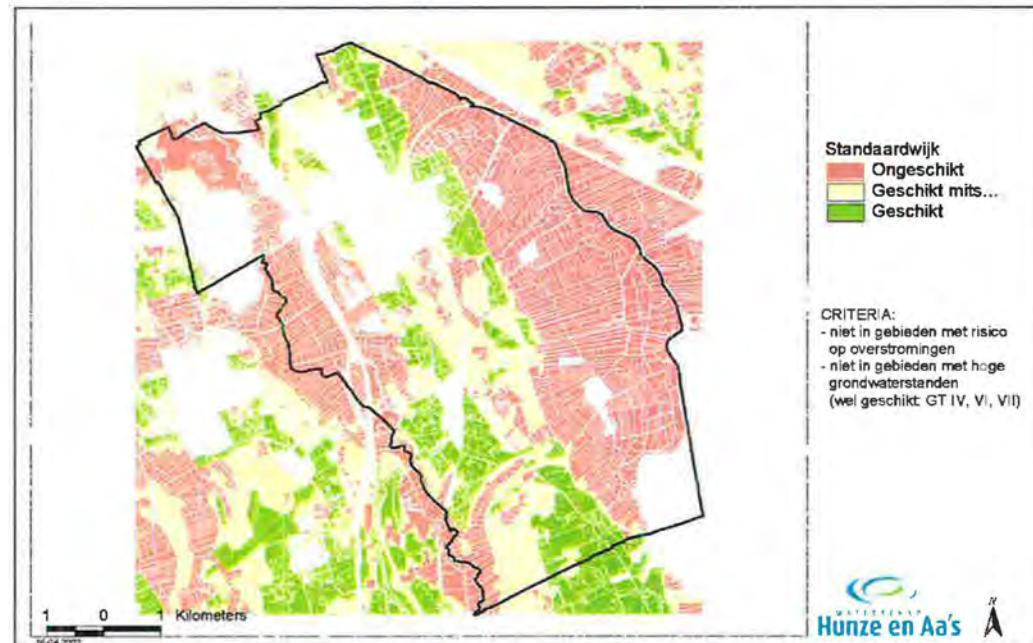
Aanpassing Waterhuishouding

Een tweede opgave is de aanpassing van de Waterhuishouding. Tot voor kort was het beleid gericht op het zo snel mogelijk afvoeren van het water. Mede onder invloed van het plan Waterbeheer 21^e eeuw heeft hierin een omslag plaatsgevonden. Thans is het beleid gericht op het zo lang mogelijk vasthouden van het water, en op het versterken van de waterkwaliteit. Voor Haren betekent dit het weren van IJsselmeerwater en het beter benutten van het water van het Drents plateau. Daarnaast moeten met prioriteit de mogelijkheden voor de berging van oppervlaktewater worden vergroot. Onnerpolder, Oostpolder en Lappenvoort zijn aangeduid als zoekgebieden. Onder invloed van het plan Waterbeheer 21^e eeuw wordt een sterke nadruk gelegd op een integrale benadering. Waterberging, ontwikkeling van de Ecologische Hoofdstructuur, recreatie, landbouw en landschapsbouw moeten niet los van elkaar worden gezien. De opgave is deze ontwikkelingen zodanig te registreren dat zij elkaar versterken.

Landbouw

Kenmerkende kwaliteiten voor Haren zijn de openheid van het landschap en de agrarische identiteit. De landbouw is een belangrijke drager achter beide kwaliteiten. Wil men deze beide kwaliteiten kunnen behouden dan zal men een visie moeten ontwikkelen op de toekomst van de landbouw. Dan zal men de ontwikkelingen op het gebied van wonen, water, natuur en infrastructuur zodanig moeten situeren dat men daarbij de mogelijkheden van een economisch gezonde landbouw niet verder beperkt. Daarbij behoeven met name aspecten als hinderwet, stankcirkels en geluidscontouren, aandacht.

De landinrichting welke op dit moment in uitvoering is richt zich met name op de traditionele landbouw. Uitgangspunt hierbij is dat binnen Haren een beperkt aantal grote bedrijven duurzaam gezond kan functioneren. Ongeveer 600 tot 700 ha worden heringericht ten behoeve van een duurzaam traditioneel landbouwkundig gebruik. Echter, het is zeer de vraag of in de periode tot 2030 het kompas uitsluitend moet zijn gericht op een versterking van de traditionele landbouw, of dat ook gezocht moet worden naar meer landbouwvormen die de nabijheid van de stad niet zozeer beschouwen als een bedreiging, maar veeleer als een kans. De nabijheid van de stad genereert immers een kritisch en economisch draagkrachtig afzetgebied. De stedeling ontwikkelt zich meer en meer tot een kritische consument die bereid is meer te betalen voor een product met 'meerwaarde', denk aan kaas van de boerderij, geitenmelk, producten met een biologisch keurmerk. Het succes van de Wegafarm tussen Beijum en de wijk Leeuwenborg, met 60.000-80.000 bezoekers per jaar is daar een bewijs van. Daarnaast kan de agrariër diensten ten behoeve van de stedelijke markt ontwikkelen, denk aan Boerenhotel, Boeren brood & bed, of natuur- en landschapsbeheer. De opgave is niet alleen om ruimte te creëren voor de traditionele landbouw, maar ook om te zoeken naar mogelijkheden voor meer innovatieve vormen van landbouw, die profiteren van de nabijheid van de stad. Bij deze vormen van 'stadslandbouw' ontpopt de agrariër zich nog meer dan thans tot een veelzijdig ondernemer, die zijn inkomen deels behaalt uit de verbouw van traditionele landbouwproducten, deels uit producten met 'meerwaarde', deels uit diensten die hij de stedeling aanbiedt en deels uit natuur- en landschapsbeheer. Bij dit laatste is de voorwaarde dat de diensten welke hij ten behoeve van het natuur en landschapsbeheer verricht worden gehaald uit de sfeer van 'een heitje voor een karweitje',

Ontwikkeling infrastructuur

Een belangrijke opgave ligt in de verbetering van het Verkeer en Vervoer. De verkeersafwikkeling aan de zuidkant van Groningen geldt als problematisch. Hier speelt de discussie rond de aanleg van de Zuidtangent. De besluitvorming rond de Zuidtangent is voorlopig nog niet afgerond. Voor de ontwikkelingsrichting van het Tussengebied is het wel of niet ontwikkelen van de Zuidtangent een bepalende factor. De opgave is een plan te ontwikkelen waarmee het verkeer efficiënt wordt afgevoerd en dat voor de toekomst de mogelijkheid van de aanleg van de Zuidtangent openhoudt.

De ontwikkeling van circa 2400 woningen betekent dat de druk op de infrastructuur verder toe zal nemen, waar op een aantal plaatsen (zoals bij de ontsluiting van Oosterhaar) nu al sprake is van een probleem. De afwikkeling van de verkeersdruk is een van de opgaven die in de planvorming nadrukkelijk mee moet worden genomen.

In hoofdstuk 4 is geconstateerd dat van een deel van de infrastructuur een sterk scheidende werking uitgaat. Dit betreft met name de A28 ter hoogte van de kern Haren, de 'boog' in het spoorwegnet oostelijk van Haren en het spoor Assen - Groningen ter hoogte van de kern Haren. Gezien de planhorizon van het landschapsontwikkelingsplan (2030) dient ook over het opheffen dan wel inperken van deze scheidende werking te worden nagedacht.

Ontwikkeling natuur

Op dit moment wordt gewerkt aan het versterken van de natuurwaarden in de beide laagten ter weerszijden van de Hondsrug:

- Het Drentsche deel van het stroomdallandschap van de Drentsche Aa is aangeduid als Nationaal Landschap. Binnen dit gebied vindt landbouw met name plaats op reservaatgebieden en beheergebieden. Thans wordt gewerkt aan herstel

van de samenhang tussen de bovenloop en de benedenloop van de Drentsche Aa. In dat kader wordt ondermeer het Herstelplan benedenloop Drentsche Aa (DLG, 2001) uitgevoerd.

- In de lagere delen van Hunzelaagte worden in het kader van de landinrichting beheersgebieden, reservaatgebieden en natuurontwikkelingsgebieden gerealiseerd. Grote delen van de Hunzelaagte zijn aangeduid in het kader van de Europese Habitatrichtlijn. Op grote delen is de Vogelrichtlijn van toepassing.

Naast het versterken van de natuurwaarden in de beide laagten ter weerszijden van de Hondsrug heeft een versterking van de relatie tussen 'hoog' en 'laag' aandacht en is het wenselijk een aantal sterke ecologische verbindingen over de Hondsrug te realiseren, die beide laagten met elkaar verbinden.

De opgave is om de versterking van de natuurwaarden te koppelen aan versterking van de cultuurwaarden, de recreatieve aantrekkelijkheid van het gebied en de doelstellingen op het gebied van de waterhuishouding (langer vasthouden van het water, benutten kwelpotenties, vergroten van de waterberging). Daarbij moet worden ingespeeld op recente koerswijzigingen in het natuurbeleid, waarbij het niet langer gaat om de ontwikkeling van "*natuur om de natuur*", maar veel meer om de ontwikkeling van "*natuur voor mensen*", om de ontwikkeling van natuur die door mensen beleefd, ervaren en genoten kan worden (Nota 'Natuur voor mensen, mensen voor natuur').

Openbare ruimte

Tot slot is de kwaliteit van de openbare ruimte een belangrijke opgave, zowel binnen de bebouwde kom als in het landelijk gebied. Het gaat daarbij ook om de kwaliteit van collectieve structuren, zoals de escomplexen, de beekdalen, de houtwallen en singels, de zandwegen en daarmee de toegankelijkheid van het landschap.

5.2 CENTRALE OPGAVE

Het landschap van Haren is een dynamisch landschap met een sterke identiteit. Tegelijkertijd moet worden geconstateerd dat die identiteit aan kracht inboet. De centrale vraag is hoe de ontwikkelingen in het gebied zodanig kunnen worden geregisseerd dat kwaliteiten behouden blijven, knelpunten tot een oplossing worden gebracht en nieuwe kwaliteiten worden toegevoegd. Aanleiding voor het maken van het landschapsonwikkelingsplan is weliswaar de vraag naar extra woningen, maar de werkelijke opgave is breder. Gevraagd wordt een integraal ruimtelijk beleid voor de gemeente voor de komende 25 jaar op te stellen. Het vraagstuk van de uitbreiding van de woningbouw moet worden ingebed in een visie op de ontwikkeling van het landschap van Haren als geheel.

Zoals in paragraaf 1.2 aangegeven is het landschap van vandaag een momentopname in het continue proces van transformatie. Er kan dan ook geen sprake zijn van een eindbeeld. Terecht stelt men vragen bij de in de Regiovisie genoemde aantallen. De kristallen bol waar de Regiovisie haar aantallen aan ontleent is maar beperkt betrouwbaar. Nu nog onvoorziene veranderingen in de externe condities (de aanleg van een magneetweefbaan, een koerswijziging in de Zesde Nota over de Ruimtelijke Ordening, een opleving in de Wereldeconomie, de organisatie van de Olympische Spelen in 2020) kunnen tot aanzienlijke verschuivingen leiden. De getallen van de Regiovisie moeten worden beschouwd als een serieuze indicatie van de bouwopgave waar Haren voor staat. Het kan meer zijn, het kan ook minder blijken.

Dit onderstreept de noodzaak van een tussentijdse bijstelling. De opgave is dan ook niet primair gericht op het halen van deze eindcijfers. Daartoe zijn ze met te veel onzekerheden omgeven en bovendien bestaat er niet zoiets als een eindcijfer, de ontwikkeling van het landschap is immers een *'perpetuum mobile'*.

Belangrijker dan het realiseren van de door de Regiovisie opgegeven kwantificering is het aangeven van de ontwikkelingsstrategie. Daarbij staan de volgende vragen centraal:

- hoe gaan we om met het landschap als geheel;
- waar zijn, binnen het kader van die visie op het geheel, gebieden die in aanmerking komen voor de ontwikkeling van woningbouw,
- welke strategie moet per gebied worden gevolgd,
- waar zijn de mogelijkheden voor een tussentijdse bijstelling
- welke randvoorwaarden kunnen worden geformuleerd ten aanzien van bouwtempo, dimensionering van infrastructuur en verkaveling, de groene openbare ruimte, beeldkwaliteit en architectuur teneinde hier wederom kwaliteiten te realiseren waar volgende generaties trots op kunnen zijn.

6

VISIE LANDSCHAP

6.1 UITGANGSPUNTEN

6.1.1 Versterken parallelle noord-zuid gerichte structuren

Centraal uitgangspunt is het versterken van het onderscheid tussen:

- het stroomdallandschap van de Drentsche Aa,
- de Hondsrug,
- de Hunzelaagte

en het ruimtelijk verder aanzetten van de overgangen van Drentsche Aa naar Hondsrug en van Hondsrug naar Hunzelaagte.

In het *Drentsche Aa* gebied wordt een sterke vernatting nagestreefd, waarbij het accent ligt op het versterken van de natuur- en cultuurwaarden. Hier worden natuurwaarden ontwikkeld die zijn gekoppeld aan bepaalde vormen van een cultureel beheer (hooilanden, dotterbloemgraslanden, blauw-graslanden etc).

Op de *Hondsrug* ligt het accent op het versterken van het fijnmazig mozaiekpatroon en het weer zichtbaar maken van nog latent aanwezige historische structuren als de escomplexen.

In de *Hunzelaagte* wordt een functiecombinatie tussen natuurontwikkeling en waterberging voorgestaan.

In de *overgangszone van Drentsche Aa naar Hondsrug* ligt het accent op het wegnemen van de aanwezige ruimtelijke, functionele en ecologische barrières en op het versterken van de landgoederengordel.

In de *overgangszone van Hondsrug naar Hunzelaagte* ligt het accent op het versterken van de oorspronkelijke fijnmazige structuur van houtwallen en singels zowel haaks op als parallel aan de Hondsrug.

6.1.2 Ontwikkelen recreatieve en ecologische dwarsverbanden

Haaks op deze parallel gerichte noord-zuid structuren wordt de ontwikkeling van een drietal ecologische en recreatieve 'krammen' nagestreefd, die een koppeling tussen de beide laagten ter weerszijden van de Hondsrug moeten bewerkstelligen. Dit betreft:

- 1 een droge, overwegend open verbinding direct ten zuiden van Groningen;
- 2 een open, fjnshalig besloten verbinding direct bezuiden Haren, waarin bijvoorbeeld ook het Scharlakenbos is opgenomen
- 3 een natte verbinding ter hoogte van de Besloten Venen.

Opgemerkt moet worden dat de ambitie van de ontwikkeling van recreatieve en ecologische dwarsrelaties in belangrijke mate wordt gehinderd door de barrièrewerking die van de aanwezige infrastructuur uitgaat. Het opheffen dan wel inperken van de scheidende werking van die van de snelwegen, het kanaal en de spoorlijnen uitgaat behoeft in de periode tot 2030 dan ook permanente aandacht (het ontwikkelen van passagemogelijkheden en uittreeplaatsen in het Noordwillemskanaal). De droge overwegend open verbindingszone direct ten zuiden van Groningen valt deels samen met het historische zicht over de Hondsrug naar de beide beekdalen. De open ruimte tussen Groningen en Haren dient als zone breed genoeg te zijn om als ecologische verbinding te kunnen functioneren. Bij de Scharlakenhof-zone is het omliggend gebied met weilanden en houtwallen essentieel voor de ecologische betekenis. Wil de zone langs het Scharlakenbos daadwerkelijk als verbindingszone kunnen functioneren dan moeten er voldoende stroken zijn welke vrij zijn van obstakels (schuttingen, hagen) en uit ecologisch oogpunt breed genoeg zijn. Bij de zuidelijke Besloten Venen-zone is zorg voor verbindingen met de Appelbergen en van de Appelbergen naar de polder van groot belang.

6.1.3 Verbrede landbouw

De schaal, bodemgesteldheid en gemêleerdheid van het Harener landschap maken dat de weg van schaalvergroting en intensivering voor het Haren op termijn geen perspectief biedt. Voor het agrarisch voorkomen van het gebied is behoud van de landbouw echter een essentiële voorwaarde. Wil men de zo gewaardeerde openheid en kleinschalige afwisseling tussen besloten en open gebieden behouden dan kan men niet zonder de landbouw. Ook in de toekomst zal de landbouw een belangrijke beheerder van grote delen van het landelijk gebied zijn, zij het dat het accent verschuift van de productie van gewassen naar het leveren van diensten. Gezocht moet worden naar de mogelijkheden voor een verbrede landbouw (met een kleiner aantal extensieve bedrijven) waarbij de boer een deel van zijn inkomen behaalt uit productie, en een deel van zijn inkomsten uit diensten die hij verleent op het gebied van natuur- en landschapsbeheer. Voor gebieden in de nabijheid van de stad kan de ontwikkeling van vormen van stadslandbouw (zie ook 6.3.6) een op de situatie toegesneden perspectief bieden.

6.2 STROOMDAL DRENTSCHE AA

Ten aanzien van het stroomdal van de Drentsche Aa gelden de volgende uitgangspunten cq actiepunten:

1. De "kop moet er op"
2. Herstel relatie stroomdal - Hondsrug
3. Inzetten op versterking cultuurwaarden gekoppeld aan een sterke vernatting van het gebied
4. Ontwikkelen van de Besloten Venen als onlosmakelijk onderdeel van het Nationaal Landschap.
5. Versterkte relatie met de stad Groningen

6.2.1 De "Kop moet er op"

Wie aan het stroomdal van de Drentsche Aa denkt, denkt in de eerste plaats aan het kleinschalig arcadisch landschap nabij Zeegse en Oudemolen. In de beeldvorming stopt het stroomdal ergens ter hoogte van Tynaarlo. Dat blijkt ook uit de begrenzing van het Nationaal Beek- en Esdorpenlandschap Drentsche Aa. Vreemd genoeg beperkt dit Nationaal Landschap zich tot de provincie Drenthe, en is het Harener deel van het Drentsche Aa-gebied buiten beschouwing gelaten. Dat is onjuist, de "kop hoort er op". Zeker nu het stroomdal van de Drentsche Aa is aangeduid als Nationaal Landschap ("*noblesse oblige*") dient de relatie tussen het bovenstroomse deel van het stroomdal en de benedenstroom met prioriteit te worden versterkt. Onderdeel daarvan is het herstel van de benedenloop. Het Landschapsontwikkelingsplan pleit er voor het Harener deel van het Drentsche Aagebied alsnog op te nemen in het Nationaal Landschap.

6.2.2 Herstel relatie stroomdal- Hondsrug

Niet alleen in noord-zuidverband dienen de relaties te worden versterkt. Ook de hydrologische, ecologische en ruimtelijke relatie Hondsrug - stroomdal dient mogelijk te worden hersteld. Derhalve dient, zeker tegen de achtergrond van de planhorizon, de maaiveldligging van de A28 te worden heroverwogen.

Dat is een kostbare ingreep, waarvoor op dit moment de middelen ontbreken. Echter het toevoegen van het Harener deel van het stroomdallandschap aan het Nationaal Landschap kan voor dit gebied, naast een geweldige erkenning, ook een financiële en instrumentele stimulans voor het gebied betekenen.

Door de A28 hetzij verdiept te leggen, hetzij op kolommen te plaatsen, wordt de bereikbaarheid van het Drentsche Aa-gebied versterkt, wigt het venige stroomdal weer uit tegen het zand van de Hondsrug en maakt het Paterswoldse meer weer deel uit van de dagelijkse leefomgeving van de Harenaar.

De relatie tussen de hoger gelegen Hondsrug (inzijgingsgebied) en het lager gelegen beekdal (kwelgebied) is bepalend voor het functioneren van het systeem. Door de stroming van grondwater van de Hondsrug naar het stroomdal van de Drentsche Aa treedt in het beekdal kwel op. Dit kwelwater is gevarieerd van samenstelling. Naast grondwater dat relatief kort onderweg is geweest en derhalve slechts beperkt is verrijkt met mineralen treedt vanuit de hogere delen van de Hondsrug grondwater uit dat lange tijd onderweg is geweest en sterk is verrijkt met calcium en bicarbonaat. Tussen beide uitersten is een gradiënt in de grondwaterkwaliteit aanwezig. Deze variatie in grondwatersamenstelling biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van soortenrijke vegetaties.

Herstel van deze relatie is een complexe opgave, niet alleen door de aanwezigheid van de A28 (waarvan de barrièrewerking bij verdiepte ligging voor wat betreft de kwelrelatie alleen maar toeneemt), maar ook door de aanwezigheid van het relatief diepe Noord-Willemskanaal. Onderzocht moet worden hoe en vooral hoe diep de verschillende kwelbanen lopen.

Referentie 'Sassenhein'

Sterke vernatting

6.2.3 Vernatting gekoppeld cultuurgebonden natuurwaarden

Het stroomdal van de Drentsche Aa wordt ontwikkeld tot Nationaal Park, met een sterk accent op de functies natuur, recreatie en waterberging; een cultureel natuurlandschap dat door mensen beleefd, genoten en ervaren kan worden. Het accent ligt op de combinatie van natuurontwikkeling en cultuurhistorie. Hier zijn mogelijkheden voor de ontwikkeling van natuurwaarden die zijn verbonden aan een bepaald gebruik als cultuurland zoals hooilanden, dotterbloemgraslanden, schraallandvegetaties of blauw-graslanden. Deze combinatie sluit aan op de karakteristiek van het aanliggend, fijnchalig esdorpenlandschap.

6.2.4 Besloten Venen deel van het stroomdallandschap

Het dwarsdal van de Besloten Venen wordt nadrukkelijk als deel van het Drentsche Aa gebied ontwikkeld. Door het plaatsen van stuwen wordt het waterpeil opgezet; de beekloop wordt hergraven en herkrijgt de ruimte om periodiek buiten de oevers te treden. Het opzetten van het water maakt relatief kleine verschillen in de ondergrond manifest, er ontwikkelt zich een natuurlijk systeem dat de nuances in de ondergrond weerspiegelt. De structuur van houtwallen die vanaf de hogere gronden het beekdal insteken wordt hersteld.

6.2.5 Relatie met de stad Groningen

Vanuit de stad Groningen wordt bepleit het schone water van de Drentsche Aa via het beekdal in de Waddelen, de Maar, naar de stadswateren in Groningen te voeren. Hiermee kunnen bijvoorbeeld de vijvers van Groningen worden gevoed met water van een goede kwaliteit. Op die manier kan ook de ecologie van de stad profiteren van de kwaliteiten die het aanliggend landelijk gebied voortbrengt. Dit onderstreept het belang van een afstemming van het beleid en de visie op de randen van de gemeentegrenzen.

6.3 HONDSRUG

Ten aanzien van de Hondsrug gelden de volgende uitgangspunten cq actiepunten:

1. Versterken van de laanstructuur
2. Versterken houtwallen, singels en bossen
3. Open houden van de escomplexen
4. Versterken van overgang naar het stroomdallandschap van de Drentsche Aa middels ontwikkeling landgoederen
5. Ontwikkelen "glas" in "lood" structuur Tussengebied
6. Stimuleren stadslandbouw

6.3.1 Versterken laanstructuur

Over de Hondsrug loopt een aantal schitterende lanen. Vaak betreft dit de oude verbindingswegen. Bijzonder is dat deze lanen niet worden onderbroken door de kernen, maar letterlijk door de kernen voeren. Deze lanen zijn als continue lijnen, in ruimte en tijd, essentieel voor het landschap van de Hondsrug. Behoud van deze lanen behoeft aandacht. Voorgesteld wordt voor deze lanen een vitaliteitsonderzoek te verrichten en op basis daarvan een beheervisie uit te werken.

6.3.2 Versterken houtwallen, singels en bossen

Nadat de houtwallen en singels hun veekerende functie hebben verloren is in veel gevallen het beheer en onderhoud achterwege gebleven. Hierdoor zijn gesloten singels uitgegroeid tot meer transparante boomrijen. Ook zijn veel beplantingen geslecht. Het gevolg hiervan is dat het landschap opener van karakter is geworden. Ten aanzien van het beheer en onderhoud van de nog aanwezige kleine landschapselementen is een beheervisie gewenst, die ingaat op aspecten van eigendom, beheer en onderhoud. Daarnaast is het wenselijk dat op plaatsen waar de aanwezigheid van dergelijke beplantingen essentieel is voor de herkenbaarheid van de landschappelijke hoofdstructuur gezocht wordt naar mogelijkheden dergelijke beplantingen opnieuw aan te brengen. Dit betreft met name:

- de beplantingen op de overgang van Hondsrug naar Hunzelaagte
- de beplantingen langs de Besloten Venen
- de esrandbeplantingen.

6.3.3 Open houden escomplexen

Het is wenselijk de escomplexen als open ruimten te behouden en als zodanig in het bestemmingsplan te beschermen. Geadviseerd wordt te onderzoeken waar mogelijkheden zijn om verdichtende functies welke zich op de es hebben ontwikkeld (zoals coniferen-kwekerijen) uit te plaatsen. Het open houden van de escomplexen (en de beekdalen) dient te worden verankerd in het gemeentelijk beleid (waaronder het bestemmingsplan buitengebied) en behoeft vervolgens een streng handhavingbeleid.

6.3.4 Versterking overgang stroomdal

Voorgesteld wordt in de overgangszone van de Hondsrug naar het stroomdal van de Drentsche Aa, op de overgang van zand naar veen, nieuwe landgoederen / buitenplaatsen tot ontwikkeling te brengen (zie ook hoofdstuk 7).

6.3.5 'Glas in lood' Tussengebied

Het Tussengebied is in zijn huidige vorm een half open / half besloten landschap. Vanaf de jaren zestig hebben zich in het agrarische cultuurlandschap instituten, vaak in een groene setting, gevestigd. Deze hebben een verdichting van het gebied tot gevolg gehad. Bijzonder aan dit gebied is dat er twee tijdlagen over elkaar liggen:

- het oude cultuurlandschap, met haar lanen, singels en boerderijen;
- de instituten met hun gebouwencomplexen en parkachtige buitengebieden.

Hierdoor is een glas-in-lood mozaïek ontstaan, waarbij de oude structuren het lood, en de instituten het glas vormen. Binnen het Tussengebied is veel, deels historisch groen, aanwezig. Vanuit natuur en landschap wordt voorgesteld met name te investeren in de kwaliteit van het lood, om het lood te ontwikkelen tot krachtige 'groene voegen'. Zij vormen de publieke ruimte. Binnen deze groene voegen is in de toekomst een gedifferentieerde invulling denkbaar (zie ook hoofdstuk 7).

6.3.6 Stadslandbouw

Met name in het Tussengebied moeten worden onderzocht wat de mogelijkheden zijn voor de ontwikkeling van een landbouw die optimaal profiteert van de nabijheid van een groot en welvarend stedelijk afzetgebied. Ten behoeve van deze markt produceert deze landbouw producten met 'meerwaarde' (kaas van de boerderij, biologische melk, veldhoning etc). Daarnaast bieden deze bedrijven diensten aan, gericht op de kritische stedelijke consument (boeren-brood-en- bed, boeren-herberg) en op natuur- en landschapsbeheer (zie ook 5.1).

Mogelijke invulling van het 'glas'

Recreatief gebruik van het 'glas'

Hunzelaagte

landbouwbedrijven op de overgang

6.4 HUNZELAAGTE

Ten aanzien van de Hunzelaagte gelden de volgende uitgangspunten cq actiepunten:

1. Hunzelaagte opvatten als deel van het groter Hunzesysteem
2. Landbouw op de flanken
3. Een sterke vernatting in de laagte gekoppeld aan waterberging, de productie van drinkwater, de ontwikkeling van natuurwaarden en het vergroten van de recreatie mogelijkheden
4. Vergroten toegankelijkheid
5. Wegnemen van de spoorboog

6.4.1 Deel groter systeem

Ook voor dit benedenstroomse deel van de Hunzelaagte geldt dat het deel uitmaakt van een groter systeem. Er moet worden aangesloten bij de visie zoals die voor de Hunzelaagte als geheel, onder meer door het Drents Landschap, wordt ontwikkeld.

6.4.2 Landbouw op de flanken

De hogere delen van de Hunzelaagte worden ingericht ten behoeve van de landbouw. Hier wordt een duurzame ontwikkeling van de 'traditionele' landbouw voorgestaan.

6.4.3 Sterke vernatting in de laagte

In de laagte wordt een extreme vernatting voorgestaan, gekoppeld aan waterberging, de productie van drinkwater, de ontwikkeling van natuurwaarden en het vergroten van de recreatiemogelijkheden. De herkenbaarheid van de Hunzelaagte als landschappelijke structuur staat onder druk. De Hunze / het Drents Diep, is in de loop der jaren verbreed, verdiept, rechtgetrokken en van kaden voorzien. Drainage en peilbeheersing maakten het mogelijk graslanden om te zetten in aardappelvelden. Van de karakteristieke flora resteert nog een fractie in de slootkanten. Tegelijkertijd heeft het Hunzedal, door de ligging aan de voet van de Hondsrug, een unieke abiotische uitgangssituatie die grote mogelijkheden biedt voor zowel waterberging als

voor herstel en ontwikkeling van specifieke natuurwaarden. Binnen een traject van hooguit enkele kilometers is er een hoogteverschil van 4 tot 8 meter, dat verder naar het zuiden oploopt tot meer dan 15 meter. Binnen deze hoogtegradiënt is een spectrum aan bodems aanwezig: van podzolgronden, via beekkeerdgronden en moerige gronden, naar veengronden. Door de stroming van grondwater van Hondsrug naar Hunzedal treedt in het Hunzedal op grote schaal kwel op, waarbij het kwelwater gevarieerd van samenstelling is. Naast grondwater dat vanaf de flanken van de Hondsrug relatief kort onderweg is geweest, en daardoor weinig verrijkt is met mineralen, treedt grondwater uit dat vanuit de hogere delen van Hondsrug lange tijd onderweg is geweest en sterk is verrijkt met calcium en bicarbonaat. Tussen deze uitersten is een gradiënt in de grondwaterkwaliteit aanwezig. Deze variatie in grondwatertypen biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van soortenrijke vegetaties.

Voor de langere termijn kan worden overwogen de optredende abiotische processen als drijvende kracht aan te wenden. Hierdoor kunnen unieke natuurlijke of half-natuurlijke ecosystemen tot ontwikkeling worden gebracht, waarbij met name kansen ontstaan voor grondwaterafhankelijke vegetaties. Door het dichten sloten en het plaatsen van stuwen wordt het waterpeil opgezet; de beekloop herkrijgt ruimte om periodiek buiten de kaden te treden. Het opzetten van het water maakt relatief kleine verschillen in de ondergrond manifest, er ontwikkelt zich een natuurlijk systeem dat de nuances in de ondergrond weerspiegelt. Op de hogere dekzandruggen kan zich een eiken-beukenbos ontwikkelen, met een overgang via eiken-elzenbos naar elzenbroekbos in de lagere delen. De laagste delen zijn te nat voor boomgroei. Hier ontwikkelen zich veenvormende, kleine zeggevegetaties. Dichter bij de Hunze is, door inundaties en fluctuerende grondwaterstanden, de

Boven naar beneden;
- broekbos
- moeras
- plas-dras

Natuur voor mensen

dynamiek groter. Hier ontstaan op beperkte schaal ruigere vormen van elzenbroekbos, wilgenstruwelen en moerasvegetaties met riet en grote zeggen, overgaand in uitgestrekte plassen. Het landschap als natuurlijke expressie. Een dergelijk landschap biedt ruimte aan een breed spectrum van moerasvogels.

Een dergelijke ontwikkeling biedt een aantal perspectieven:

- hiermee kan ruimte worden geboden aan waterberging
- hiermee ontstaan mogelijkheden om de grondwaterwinning bij Onnen te beëindigen en over te schakelen op de winning van oppervlaktewater vanuit de plassen langs de Hunze.
- hiermee wordt een enorme impuls gegeven aan de natuurontwikkeling
- hiermee ontstaat een aantrekkelijk uitloopgebied voor de Harenaar
- tot slot trekt de 'broekbos-ontwikkeling' een vitrage op voor de stedelijke ontwikkelingen welke zich aan de horizon voltrekken.

Samengevat wordt hier een reeks voorgestaan van de ontwikkeling van de traditionele landbouw op de flanken van de Hondsrug overgaand in een toenemende mate van vernatting richting Hunze.

6.4.4 Vergroten toegankelijkheid

Deze natuur moet door mensen beleefd, genoten en ervaren kunnen worden. Het gaat er om dat deze natuur ook de mogelijkheden voor de mensen van Haren en omgeving vergroot. Naast de zandpaden op de Hondsrug bieden de laarzenpaden en de knuppelpaden een essentieel ander type uitloopgebied. Hier geldt het motto "de lanen uit, de paden af".

Uiteraard is ook hierbij een zekere zonering gewenst. Er zijn vormen van natuur, denk aan de kemphanen in de Onnerpolder, die zich slecht verdragen met een al te intensief gebruik.

6.4.5 Wegnemen spoorboog

In het noordelijk deel van de Hunzelaagte leiden de aanwezige spoorlijnen tot een sterke fragmentatie van het landschap. Met name de 'spoorboog' tussen de lijnen Zwolle-Groningen en Groningen - Winschoten maakt dat er een ingesloten 'vork' is ontstaan. Deze ingesloten driehoek is noch voor de natuur, noch voor mensen (recreatie, landbouw) van bijzondere betekenis. Het landschapsontwikkelingsplan bepleit te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn deze 'boog' te saneren, opdat de Hunzelaagte zich weer als een continuïteit tot aan de rand van Groningen kan voortzetten.

Modellen: verkenning van de bandbreedte van mogelijkheden

Het maken van modellen als mogelijke toekomstbeelden is een onderdeel van het ontwerpproces voor het LOP geweest. Het zijn drie tot vier varianten voor de ruimtelijke ontwikkeling, die zijn ontstaan vanuit verschillende invalshoeken. Het doel is de 'hoeken van het speelveld' van mogelijkheden voor landschapsontwikkeling en woningbouw te verkennen. Doordat de modellen in de discussie een rol spelen helpen ze bij het maken van keuzen en het inzichtelijk maken van kansen en knelpunten die aan een keuze verbonden zijn. In het participatieproces van het LOP hebben de modellen een rol gespeeld. De deelnemers kregen in avond 2 (16 april) de opdracht ruimte voor tweemaal 1500 woningen in de gemeente te vinden. In de wijze waarop zij dat hebben gedaan zijn verschillende invalshoeken te herkennen. De presentatie en bespreking van de modellen (avond 3, 29 april) heeft veel informatie en inzicht opgeleverd over de modellen. Niet alleen de diverse voorkeuren voor de modellen, maar vooral de benoeming van de kansrijke onderdelen uit alle modellen gaf veel informatie, die het LOP team heeft geholpen bij het maken van een keuze (zie hoofdstuk 7).

Uit de resultaten van de opdracht aan het Participatieplatform om tweemaal 1500 woningen te plaatsen in de gemeente en uit een werkatelier met de projectgroep volgden drie verschillende aanpakken. Deze zijn:

1. **beperk de schade** die door ontwikkeling van woningbouw aangericht wordt aan natuur en landschap
2. **ontwikkel nieuwe kwaliteiten** in natuur en landschap bij de bouw van nieuwe woningbouw
3. **benut het landschap** en de huidige kwaliteiten om nieuwe woningbouw te plaatsen, te ontwikkelen.

Deze aanpakken markeren de drie verschillende modellen voor Haren.

Als onderlegger voor de modellen diende de eerste versie van de Visie Landschap. Hiervan waren de ingrediënten:

- versterken onderscheid beekdal Aa, Hondsrug, Hunzelaagte
- vernatten van de laagtes
- continue linten
- versterken van de netkousstructuur en openhouden essen
- verscheidenheid in de kernen
- openheid tussen stad en dorp.

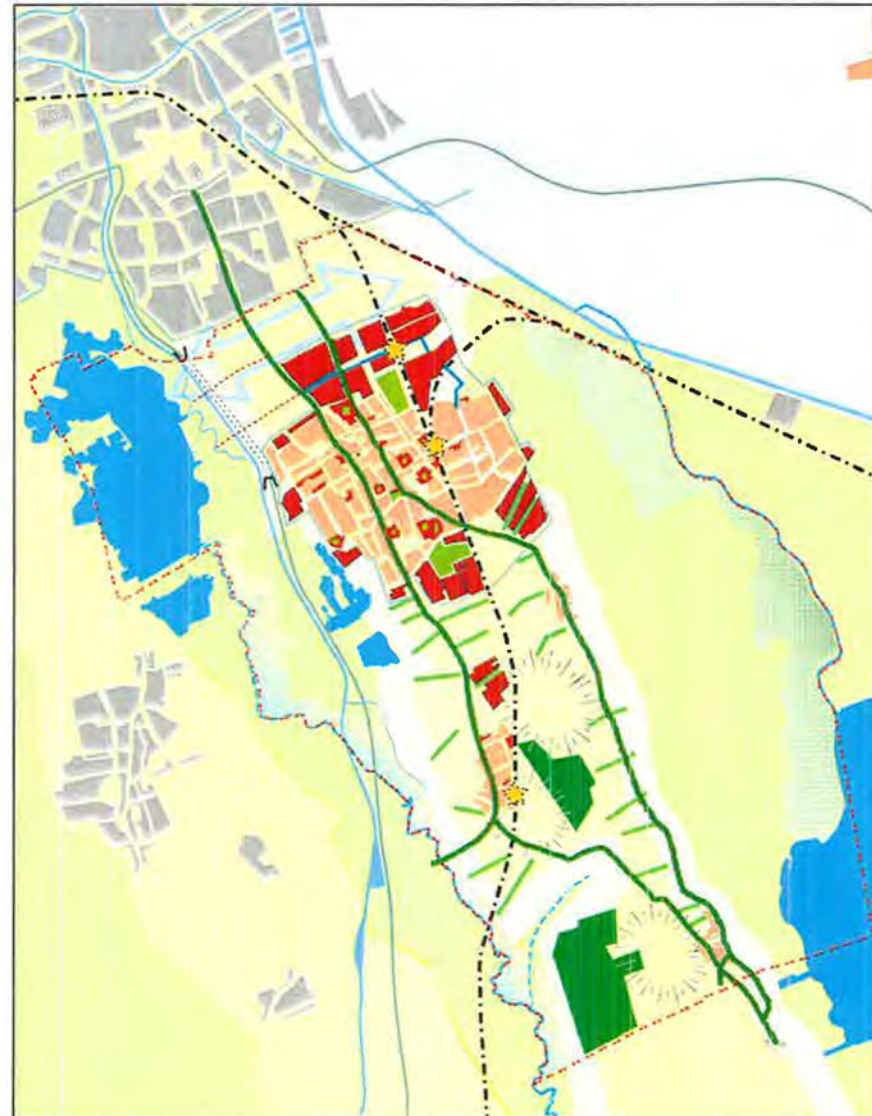
De modellen zijn steeds ontwikkeld door de invalshoeken voor het grondgebied van de hele gemeente toe te passen. Daarbij is niet het woningaantal van de Regiovisie - 2400 woningen - sturend geweest, maar juist het draagvermogen van het landschap in die benadering. Iedere benadering heeft op die manier een eigen maximum aantal woningen.

Model 1, beperk de schade

Hier staat het behoud van waarden van onder meer landschap, natuur en cultuurhistorie voorop. Ontwikkelingen vinden plaats tegen wil en dank, omdat het moet. Voor woningbouw ontwikkeling worden de minst kwetsbare plekken aangewezen. Een belangrijk doel van dit model is het versterken van het contrast tussen Hondsrug en beekdal en laagte. Deze aanpak vertaalt zich in hoofdlijn in de volgende ontwikkelingen:

- wonen rond een openbaar vervoerhalte (spoor) in het Tussengebied
- kom Haren: beperkte uitbreidingen aan de randen en inbreiding in de kom
- vernatten van de laagte en het beekdal
- openhouden esdorpenlandschap en toevoegen van kleinere nieuwe buurten
- behoud van de landbouw, deels een verandering tot verbrede stadslandbouw.

Hogere dichtheden van de woningbouw maken de aantasting van het landschap kleiner. Hier is gekozen voor gemiddeld hogere dichtheden dan in het algemeen in Haren te vinden zijn. In dit model kunnen de gevraagde 2400 woningen een plek krijgen en is ruimte voor enige doorgroei daarna.

Model 2, ontwikkel nieuwe kwaliteiten

Behoud kan alleen plaatsvinden door behoedzame, maar gestage ontwikkeling en vernieuwing van het landschap. Dat is het motief van model 2. De kwaliteiten van het bestaande landschap zijn leidraad voor ontwikkelingen. Het onderscheid tussen de verschillende landschapstypen dient versterkt worden. De belangrijkste ingrediënten van dit model zijn:

- het Tussengebied zo open en groen mogelijk houden, hierin krijgt verbrede stadslandbouw een plaats;
- inbreiding in de kom van Haren met behoud van het groene en open karakter;
- twee kleine buurtschappen langs de Hunze;
- sterke vernetting van de laagte en het dal;
- nieuwe landgoederen langs de rand van het beekdal;
- een verdichte netkousstructuur en verdichte heren- en boerderijlint.

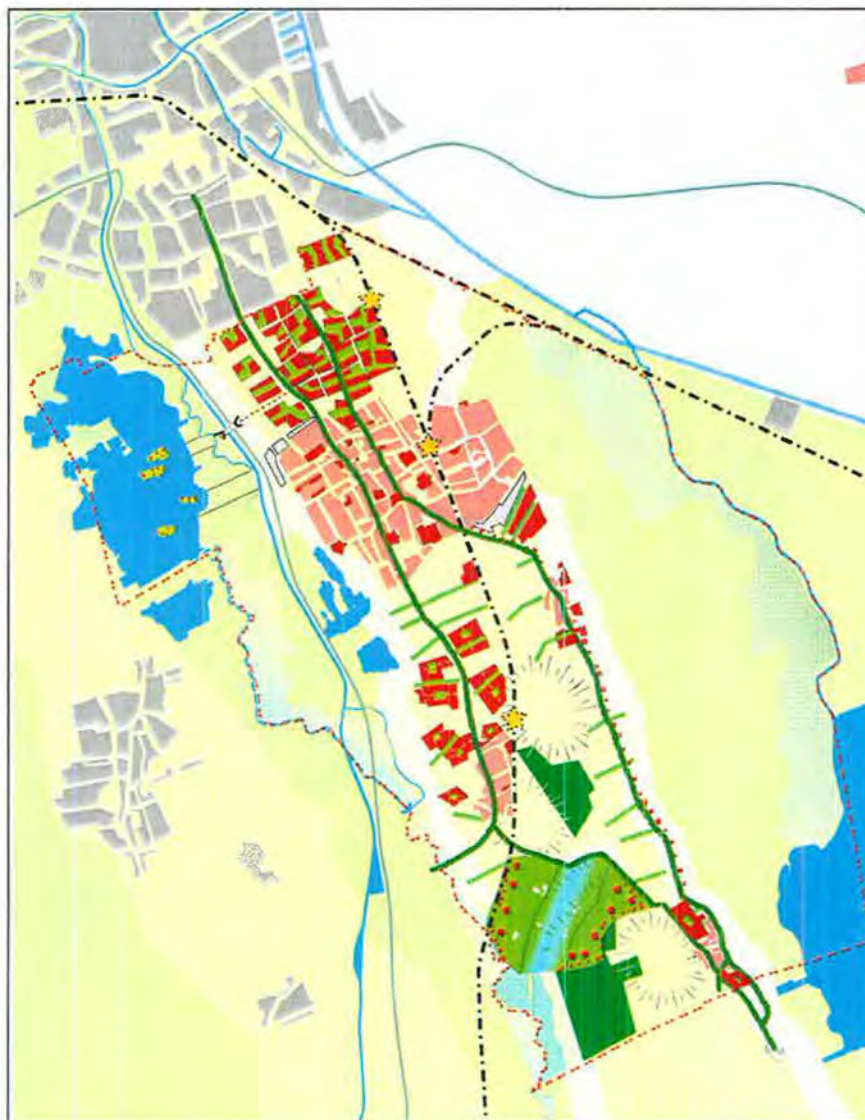
Volgens deze aanpak zijn de woningdichtheden afhankelijk van het soort landschap dat met de woningbouw gemaakt moet worden. Er zijn veel ontwikkelingsgebieden woningbouw en groene ontwikkeling gaan hand in hand. In het model is genoeg ruimte voor de ontwikkelingsvraag van 2400 woningen. Ruimte voor doorgroei is er nauwelijks.

Model 3, benut het landschap

Naast behoud is ontwikkeling een drager van dit model. Daarbij is het exploiteren en benutten van bestaande kwaliteiten een belangrijk uitgangspunt. Ontwikkelingen komen op de mooiste plekken terecht, het landschap wordt benut. Dit betekent dat her en der het onderscheid tussen laagte en dal en Hondsrug sterker wordt dan op andere plekken. De belangrijkste ingrepen van dit model zijn:

- Tussengebied wordt een lommerrijk woongebied, met een eigen karakter, tussen stad en Haren;
- inbreiden in de kom van Haren op makkelijke locaties
- vernatten van de laagte en het dal;
- buurten op de Hondsrug, tussen Glimmen en Haren;
- wooneilanden in het Paterswoldsemeer;
- groen wonen rond de Besloten Venen, ook op de golfbaan;
- behoud van de bestaande landbouw.

De dichtheid van woningen is per ontwikkeling anders. Vanwege de ontwikkeling van het hele Tussengebied is het woningaantal van 2400 ruim te bereiken. Er is een forse doorgroei van Haren mogelijk.

7

RUIMTE VOOR WONEN

7.1 INLEIDING

In hoofdstuk 6 is de landschapsvisie verwoord. In dit hoofdstuk wordt aangegeven waar en hoe binnen deze integrale visie ruimte is voor woningbouw. Het ontwikkelen van de woningbouw moet tevens bijdragen aan het realiseren van de overige, niet rode doelstellingen. De opgave is immers niet alleen om woningen te realiseren, naast woningen moet ook de woonomgeving worden ontwikkeld. Uitgangspunt is dat het ontwikkelen van woningen verbonden moet zijn aan het investeren in het landschap. Een deel van de opbrengsten moet worden aangewend om te komen tot een herstel, versterking dan wel vernieuwing van de landschappelijke structuren en van de kwaliteit en toegankelijkheid van het openbaar gebied. De diversiteit in het landschap moet verder tot ontwikkeling worden gebracht. Deze vertegenwoordigt een grote rijkdom en is van essentieel belang voor de eigen identiteit van dit gebied. Door wonen en werken, natuurontwikkeling, waterberging en recreatie met elkaar te koppelen moeten nieuwe waardevolle gebieden ontstaan. Tegelijk met de rode ontwikkeling moet worden geïnverteerd in de kwaliteit van het landschap. Economische ambities moeten onlosmakelijk verbonden zijn aan landschappelijke ambities.

Programma voor woningbouw

De regiovisie geeft een programma aan van in totaal 2400 woningen. Het programma bestaat uit 10% sociale woningbouw, 30% middelbare woningbouw en 60% dure woningbouw. Bij de verdeling van het programma in de regiovisie is rekening gehouden met het karakter van de Harense woningvoorraad. Het programma dat in Haren gerealiseerd dient te worden sluit hierbij aan.

7.2 WONEN IN HET LANDSCHAP VAN HAREN

In het ontwerpproces is aan de hand van een modellenstudie de bandbreedte van mogelijkheden voor woningbouw verkend (zie voor de inhoud en opzet van de modellen het katern.) De modellen zijn ontwikkeld aan de hand van een drietal benaderingswijzen ten aanzien van de ontwikkeling van woningbouw en landschap:

- probeer met de ontwikkeling van nieuwe bouwlocaties de schade zoveel mogelijk te beperken
- gebruik de ontwikkeling van nieuwe woongebieden om te bouwen aan nieuwe kwaliteiten
- benut met de ontwikkeling van de nieuwe woongebieden zoveel mogelijk de reeds bestaande kwaliteiten.

De presentatie en bespreking van de modellen in het participatieplatform leidde tot duidelijkheid over de wenselijkheid van onderdelen van de modellen. Uit de bandbreedte van mogelijkheden voor woningbouw is een vijftal uitvoeringsstrategieën voor deelgebieden geselecteerd. Bij de selectie waren de volgende criteria doorslaggevend:

- vrijhouden van (claims voor) Ecologische Hoofdstructuur, Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn
- bijdragen aan het verschil tussen de Hondsrug en de laagten van de beekdalen;
- aansluiten op de mogelijkheden en beperkingen die uit de Waterkansenkaart van het waterschap Hunze en Aa naar voren komen;
- bijdragen aan onderscheid Haren en Groningen;
- bijdragen aan het eigen karakter van het Tussengebied, de bebouwde kom en het esdorpen-landschap;
- bijdragen aan de vorming en vernieuwing van het Harener landschap (= bebouwde kom +

- buitengebied);
- ontwikkelen van gebieden en structuren en niet van incidenten en locaties.

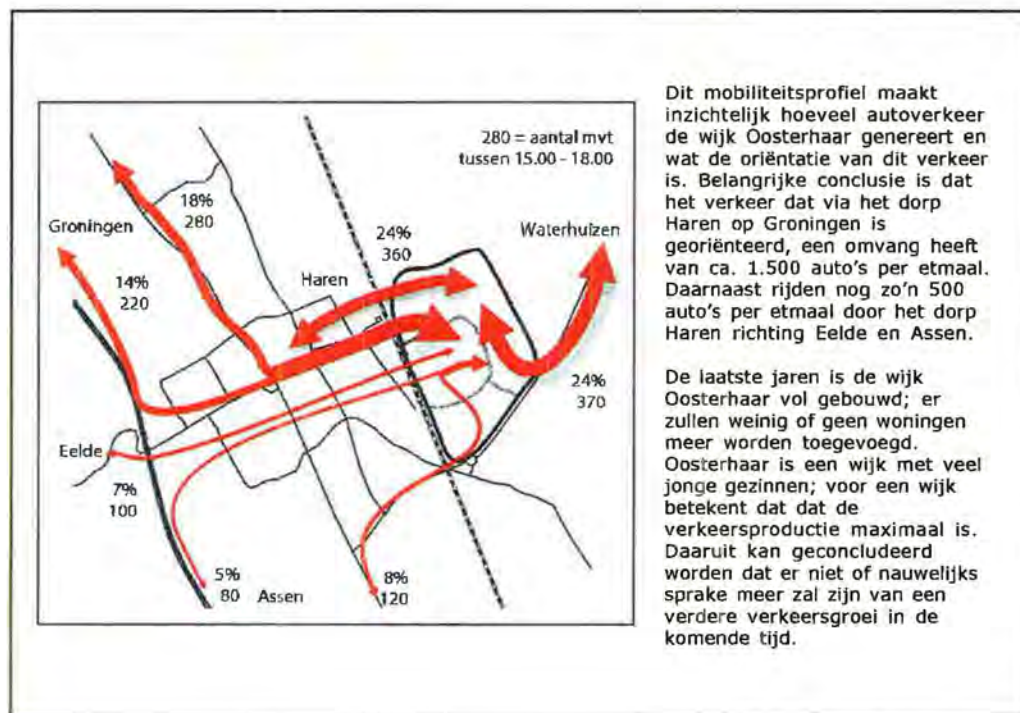
'De Vork'

De selectie die heeft plaatsgevonden is ook beoordeeld in het licht van de voorkeuren van het participatieplatform. In het platform is aandacht gevraagd voor 'de Vork' (het gebied tussen de twee spoorlijnen Groningen - Zwolle en Groningen - Winschoten en de spoorboog) als gebied dat mogelijk zonder schade voor Haren als woningbouwlocatie ontwikkeld zou kunnen worden. Dit is aanleiding om specifiek voor deze locatie toe te lichten waarom deze niet is geselecteerd. 'De Vork' is om verschillende redenen niet opgenomen als een van de kansrijke strategieën voor woningbouw. Dit gebied ligt, evenals Oosterhaar, grotendeels in de Hunzelaagte. Bebouwing in 'de Vork' draagt niet bij aan het gewenste onderscheid tussen Hondsrug en laagte. Daarnaast toont de waterkansenkaart juist in dit gebied een hoge kweldruk, waarmee het minder geschikt is voor bebouwing. De ontwikkeling van 'de Vork' als woongebied vergt forse investeringen in de infrastructuur. Om het gebied te ontsluiten moeten kostbare onderdoorgangen voor auto- en fietsverkeer worden ontwikkeld. Dan nog zal de nieuwe wijk geïsoleerd liggen ten opzichte van het omliggend landschap. Deze investeringen in de infrastructuur nopen tot grote woningaantallen en daarmee tot het bouwen in dichtheden welke on-Harens zijn. De ingrepen die nodig zijn om 'de Vork' te bereiken lossen het knelpunt van de matige ontsluiting van Oosterhaar niet op. Aangezien ook het Tussengebied verblijfsgebied is voor autoverkeer levert een autoverbinding Oosterhaar - Tussengebied ook hier geen oplossing, eerder problemen. Samenvattend is geconcludeerd dat woningbouw in 'de Vork' niet positief bijdraagt aan de ontwikkeling van het landschap van Haren. Woningbouw leidt hier niet tot een verrijking van het landschap door het toevoegen van nieuwe kwaliteiten, de toegankelijkheid van het landschap neemt slechts marginaal toe en de vereiste investeringen zullen leiden tot hoge dichtheden en daarmee tot on-Harens bebouwing.

De uitkomst van de selectie laat zich samenvatten in een statement:

bouw niet in de laagte en in het beekdal, maar lokaliseer de woningbouw op de Hondsrug en gebruik de woningbouw daar om te voort te bouwen aan de kwaliteiten van het landschap.

Haren heeft een rijke traditie in het bouwen op het zand. Haren heeft bewezen op het zand buitengewoon hoogwaardige woonmilieus tot ontwikkeling te kunnen brengen. Haren moet deze traditie, die misschien wel de kern is van de eigen gebiedsidentiteit, niet willen verlaten. *"Schoenmaker blijf bij je leest"*. Voor Haren wordt die leest gevormd door de Hondsrug.

Situatie in de 'vork'

Vijf uitvoeringsstrategieën voor deelgebieden

Bij het ontwikkelen van het nieuwe wonen op de Hondsrug zijn vijf verschillende gebieden onderscheiden, die ieder hun eigen strategie vergen:

1. Het Tussengebied, middels een transformatie van instituten en gebouwencomplexen
2. De kern Haren, middels het benutten van de inbreidingslocaties en het repareren van de randen
3. Tussen Haren, Onnen en Glimmen, alsmede rond Noordlaren, door uitbreiding van de 'netkous'
4. De overgang Hondsrug - stroomdallandschap door het ontwikkelen van nieuwe 'buitengoederen'
5. De overgang Hondsrug-Hunzelaagte door het ontwikkelen van woningen in de overgangszone

huidige verkeerstructuur als uitgangspunt

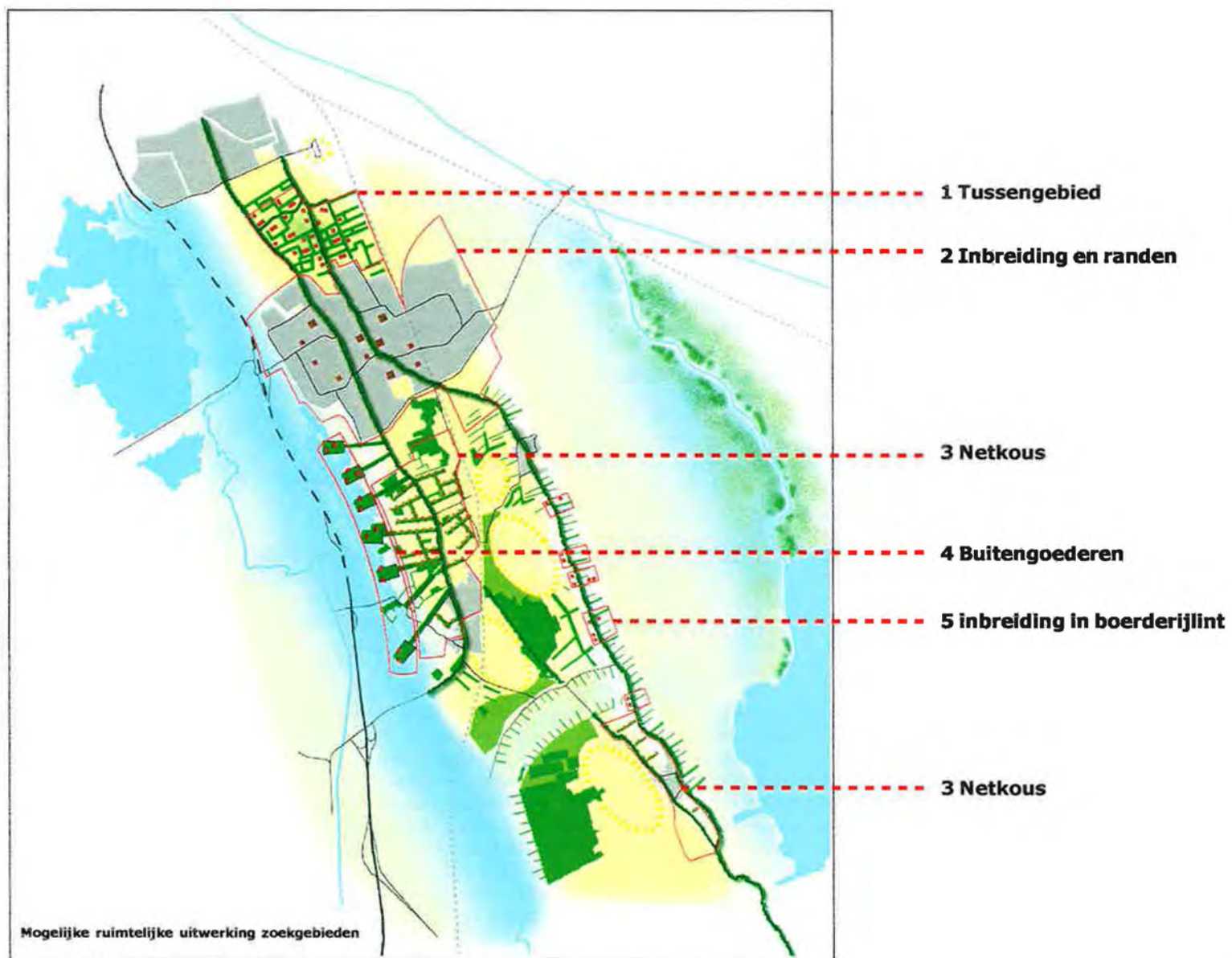
De voor Haren kenmerkende noord-zuid geleiding is niet alleen herkenbaar in de hoofdinfrastructuur (spoor, weg, water) maar ook in de structuur van het lokale wegenpatroon. Heel herkenbaar zijn de noord-zuid routes in het dorp Haren. Het uitgangspunt voor het verkeer is het handhaven en voortborduren op de huidige schaal en maat van Haren. Dit levert een kleinschalige infrastructuur op, binnen een groot en aaneengesloten verblijfsgebied, met zoveel mogelijk 'normale' kruispuntvormen, met trottoirs en een riante groene aankleding.

De groei van Haren heeft zich in de afgelopen jaren met name in oostelijke richting afgespeeld. De weginfrastructuur heeft zich als fijnmazige structuur in oost west richting mee ontwikkeld in plaats van met een grote verkeersader. Het verkeer vanuit Oosterhaar dat dwars door het dorp Haren richting A28 rijdt gebruikt deze structuur. Gelet op de omvang van die verkeersrelaties wordt het niet noodzakelijk geacht nieuwe (grootschalige) infrastructuur in de oost-west richting te ontwikkelen, maar is het mogelijk gebruik te blijven maken van de fijnmazige structuur. Het knelpunt Oosterhaar kan met inrichtingsmaatregelen worden opgelost.

legenda

	Open water
	Laagte
	Hondsrug
	Vernatten
	Broekbos
	Bestaand groen
	Nieuw groen
	spoor
	Snelweg ondergronds/op poten
	kern
	zoekgebied
	es
	inbreiding
	glas in lood
	buitengoederen
	inbreiding in lint
	bebouwing in netkous
	netkous

7.3 TUSSENGEBIED

Kenmerkend voor het Tussengebied is de dubbele gelaagdheid. Over de structuur van het oude cultuurlandschap, met haar lanen, singels en boerderijen, zijn instituten met vaak parkachtige buitengebieden aangelegd. Hierdoor is een 'glas-in-lood' mozaïek ontstaan, waarbij de oude structuren het 'lood' en de instituten het 'glas' vormen. Het Tussengebied biedt een omgeving die duidelijk anders is dan Haren, maar ook duidelijk anders is dan Groningen. Hierdoor, en door de aanwezigheid van enkele lange zichtlijnen, ervaart men het Tussengebied als een geleidingszone tussen Groningen en Haren.

Voorgesteld wordt het gebied tussen Groningen en Haren te ontwikkelen tot een recreatief aantrekkelijk parklandschap met 'chique en lommerrijk' wonen in het hogere marktsegment en met hoogwaardige werkfuncties. Landschap en natuur vormen het decor voor wonen en werken, waarbij de oost-west gradiënten, de hoogteverschillen en de bestaande groenstructuur van singels, lanen en bosclementen zorgvuldig worden ingepast. De uitwerking van het Tussengebied betreft twee delen: het 'Agrarisch Tussengebied' en het 'glas in lood'.

7.3.1 Het 'Agrarisch Tussengebied'

Het deel benoorden het verkeersoefenterrein en de Noorderzanddijk en het AZC-terrein behoort tot het 'Agrarisch tussengebied'. Dit vormt een open zone van beekdal tot Hunzelaagte, welke Groningen van Haren scheidt. Ook ten behoeve van het handhaven van de openheid is het wenselijk dat de aanwezige boeren hier hun bedrijf kunnen voortzetten. De melkveehouders moeten de mogelijkheid behouden hun bedrijf voort te zetten, eventueel uit te breiden of op termijn om te schakelen naar vormen van stadslandbouw. Westelijk van de Rijksstraatweg en oostelijk van de spoorlijn Haren-Groningen wordt evenmin gebouwd. Een verdere verdichting van de overgang van zand naar veen moet worden tegengegaan.

7.3.2 Het 'glas in lood'

Zoals in 6.3.5 aangegeven wordt voorgesteld in het zuidelijk deel van het Tussengebied, waar zich de instituten hebben ontwikkeld, te investeren in zowel het 'lood' als in het 'glas'. Hierbij wordt het lood ontwikkeld tot een krachtige openbare groenstructuur, met lanen, houtwallen en singels, zichtassen en paden. Het 'glas' wordt ontwikkeld tot parkachtige percelen, waarin instituten geleidelijk worden getransformeerd tot een gedifferentieerd woongebied. Hierbij dient een essentieel andere woontypologie en omgevingskwaliteit te worden bereikt dan thans in zowel Haren als Groningen aanwezig is. Voorgesteld wordt hier 'urban villa's en collectieve woongebouwen te ontwikkelen; luxe appartementencomplexen van, incidenteel, maximaal 5 a 6 bouwlagen hoog (niet hoger dan de hoogste eik), welke als het ware in het landschap te gast zijn en waarbij het parkeren volledig ondergronds wordt opgelost. De gebouwen staan met hun voeten in het gras. De verschillende blokken worden ruim uit elkaar gepositioneerd, waardoor lange diagonale zichtlijnen ontstaan.

In het gebied ontstaat een parkstructuur van wisselende percelen, met steeds een andere inrichting. Per instituut of perceel kan de transformatie, binnen het over-all beeld van 'urban villa's' omspoeld door het groen' verschillend verlopen, en kan ook de groene ruimte verschillend worden uitgewerkt. Binnen een kader van een losse beplanting met eiken, noten en linden is een begrazing met schapen denkbaar, maar evenzeer is denkbaar dat de bewoners kiezen voor een meer romantisch park met grote rodondendronkussens en spiegelende waterpartijen. Zo ontstaat tussen Groningen en Haren een centraal woonpark. Het geleidelijk proces van transformatie maakt dat een natuurlijke menging van architectuuropvattingen en gebouwtypen zal ontstaan. Binnen dit gemêleerd glas in lood is het denkbaar dat stukken glas 'ongekleurd' blijven. Hier kan (stads)landbouw worden bedreven of kunnen sportvoorzieningen worden geïntegreerd.

Als maximum bebouwingsbeeld gelden de huidige bebouwingsvolumes van de instituten, eventueel per instituut in een nieuwe, eigen ordening. Voor de bebouwing van de open gebieden (proefboerderij, sportvelden) is een ruime opzet voorzien, corresponderend met een dichtheid van ca. 15 woningen per ha. Dit leidt tot een woningaantal van ca 1400 woningen. Op termijn (2020 - 2030) is de bebouwing van het gebied ten noorden van het sportpark tussen Oosterweg en het spoor voorzien.

7.3.3 Ontsluiting

In het Tussengebied blijven de drie noord-zuid georiënteerde routes, Rijksstraatweg, Kerklaan en Oosterweg de hoofdontsluiting vormen. De nieuw te realiseren woningen worden met een erfachtige wegenstructuur ontsloten, met een beperkt aantal 'doorsteken' naar de drie voornoemde noord-zuid routes. Langs de Rijksstraatweg en de Kerklaan liggen kwalitatief hoogwaardige fietsvoorzieningen met directe routes naar Haren en (het centrum van) Groningen. Busroutes langs de Rijksstraatweg en de Kerklaan zorgen voor een goede bediening door het openbaar vervoer. Een halte langs de spoorlijn (light rail) is niet relevant vanwege de korte fietsafstanden naar de stad Groningen en de NS halte Haren.

Geen toegankelijkheid in huidige situatie instituten

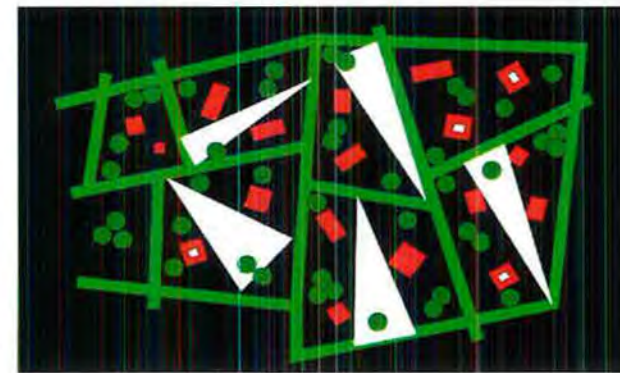
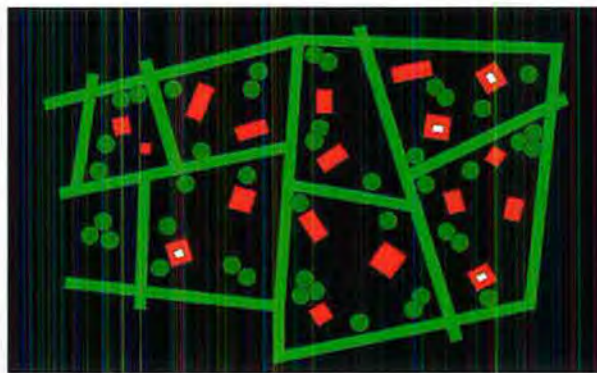
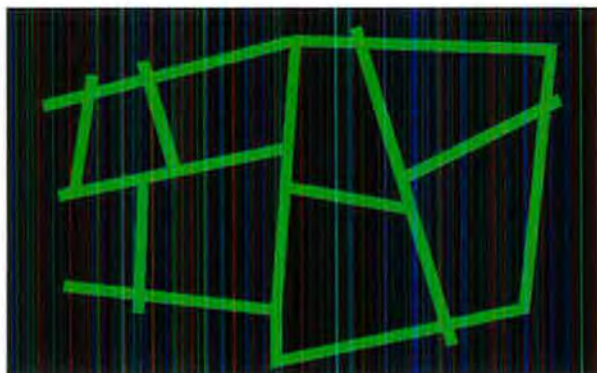
Katern woningen

de bandbreedte van het aantal woningen in het Tussengebied is minimaal 1000 (10 woningen/ha) tot 1450 (15 woningen/ha) of maximaal 1700 (behoud volume van instituten en rest 15 woningen/ha)

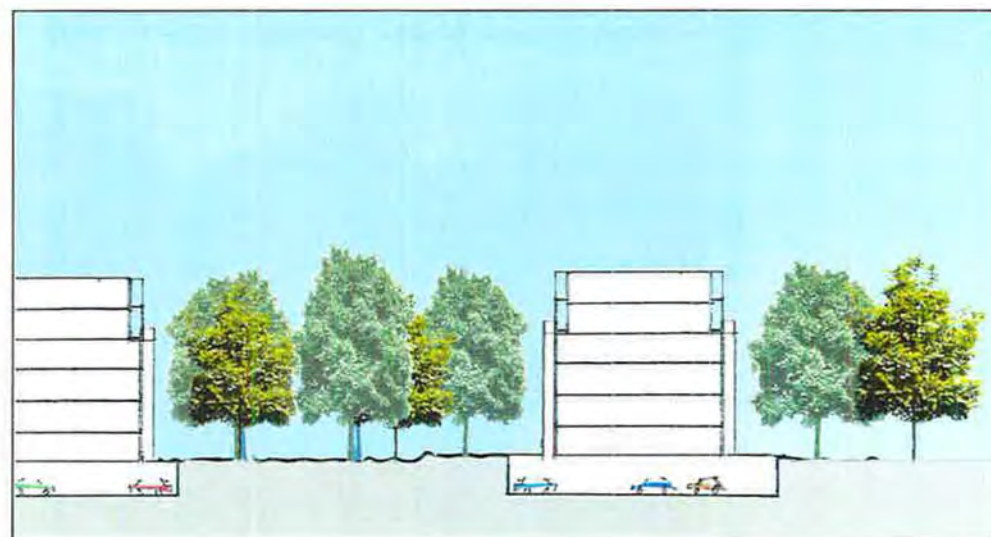
7.3.4 Variant Zuidtangent

Het aantal te bouwen woningen in het Tussengebied is niet zodanig dat dit de aanleg van nieuwe grootschalige infrastructuur vereist. Omdat ook voor Oosterhaar een nieuwe ontsluitingsweg niet noodzakelijk is, kan worden geconcludeerd dat op dit moment de aanleg van de Zuidtangent voor Haren niet noodzakelijk is. Aanleg van de Zuidtangent met een aansluiting ter hoogte van Oosterhaar of de Oosterweg heeft voor Haren eerder negatieve dan positieve effecten. Dit genereert een ongewenste aanzuigende werking voor verkeer door de kern Haren en de wijk Oosterhaar. Daarbij trekt de aanleg van de Zuidtangent mogelijk nieuwe bebouwing aan, waarmee de openheid van het gebied nog meer onder druk komt te staan.

Inpassing van de Zuidtangent in het Tussengebied vergt een gedeeltelijke heroverweging van de strategie voor het Tussengebied. Met de aanleg van de Zuidtangent boet het open gebied tussen Haren en Groningen dermate aan herkenbaarheid en kwaliteit in, dat men eigenlijk een breder open gebied behoeft om ruimtelijk een vergelijkbaar geleidend effect te bereiken.

Reeks boven: 'lood' - invulling 'glas' - zodanig dat zichten behouden blijven
 Onder links: Realiseren van ecologische verbinding (open groene ruimte met stads-
 landbouw) en transformatie van de instituten volgens het 'glas' in 'lood' principe
 Onder rechts: Parkeren onder de grond
 Rechts: referentiebeelden

7.4 KERN HAREN

7.4.1 algemeen

In de kern van Haren zijn de mogelijkheden voor aanpassingen van het bestaande bebouwde gebied onderzocht. Op basis van de locatiegebonden criteria zoals vastgelegd in de welstandsnota zijn 'herstructureringslocaties', 'transformatielocaties' en mogelijke 'nieuwe bouwlocaties' getoetst op hun potentie om middels bebouwing en inrichting nieuwe kwaliteit toe te voegen. Vanuit het uitgangspunt 'behoud van de kenmerkende open bebouwingsstructuur' is per locatie bezien of er mogelijkheden zijn, welke die mogelijkheden zijn en in welke dichtheid en typologie bebouwing kan worden gerealiseerd. Zo nodig zijn ook uitspraken gedaan met betrekking tot toegankelijkheid, routing en de aard van het eventueel toe te voegen programma. Een en ander is vervat in de bijlage. Deze bijlage onderstreept nogmaals dat herstructurering maatwerk vereist.

7.4.2 locaties

In en rond de dorpskom worden drie soorten locaties onderscheiden:

1 Herstructureringslocaties

Dit betreft locaties met bebouwing die op korte termijn of in de toekomst zal worden aangepast of vervangen ten behoeve van veranderende woonwensen. Hieronder vallen diverse complexen met kleine ouderenwoningen, gedateerde rijtjeswoningen, etc.

2 Transformatielocaties

Hiertoe behoren locaties waarop al gebouwd is, maar waarvan de functie op termijn verandert. Dit betreft percelen met bedrijfsopstallen, kascomplexen, werkplaatsen of woon-/zorgcomplexen. Bij het verdwijnen of verplaatsen van deze functies ontstaat ruimte voor woningbouw.

3 Nieuwe bouwlocaties

Dit betreft braakliggende terreinen, verdwijnende landbouwgronden, sportvelden en andere onbebouwde locaties waarop gebouwd kan worden.

Ondanks forse verschillen tussen de wijken, gebouwd in verschillende periodes, heeft Haren dankzij de vrij consequente toepassing van de netkousstructuur een dorpskom die ruim van opzet en groen van karakter is. In algemene zin kan gesteld worden dat er slechts weinig gebieden binnen de dorpskom van Haren zijn waar dit ruime, groene karakter ontbreekt. De verfijning van de netkous van de afgelopen decennia nadert echter een verzadigingspunt of heeft dit reeds bereikt. Derhalve dient met de nog resterende open gebieden zorgvuldig te worden omgegaan. Het zijn niet alleen de kwalitatief hoogwaardig ingerichte groene verblijfsgebieden in de buurten die het groene karakter bepalen, ook het enkele weilandje in de dorpskom, de sportvelden en de 'overgebleven' ruimtes geven het dorp zijn typische dorpskwaliteit. Daar waar transformatie van oude bedrijfsterreinen plaatsvindt moet onderzocht worden hoe met nieuwbouw ook groene openbare ruimte kan worden toegevoegd.

Voor de *herstructureringslocaties* geldt dat in typologie en architectuur een verbetering kan worden bereikt, maar dat dit doorgaans in woningaantallen niet tot grote aanpassingen leidt. In sommige gevallen kan herstructurering leiden tot verbetering van de toegankelijkheid van gebieden, het aanzien van een buurt of een dorpsrand.

Transformatie van oude bedrijfsterreinen levert in beperkte mate kansen voor kwaliteitsverbetering middels woningbouw. Verplaatsing van storende bedrijvigheid uit de dorpskom kan gepaard gaan met verbetering van de woonomgevingskwaliteit, toegankelijkheid en programmatische differentiatie (woon-/werkcombinaties).

De *nieuwe bouwlocaties* zijn onder te verdelen in *inbreidingslocaties* (verdichting van de dorpskom op onbebouwde terreinen) en *randlocaties*. Ten aanzien van de inbreidingslocaties geldt dat, met uitzondering van enkele kwalitatief laagwaardige gebieden zoals het stationsplein en P&R en het Haderaplein, er in Haren maar weinig open gebieden zijn waar verdichting middels

woningbouw een substantiële verbetering op kan leveren. Langs de Rijksstraatweg zijn enkele open plekken waarop, zoals door de geschiedenis heen altijd gebeurd is, in de traditie van herenhuizen gebouwd zou kunnen worden. Op enkele plekken is de overgang van dorpskom naar het landschap of de entree van het dorp voor verbetering vatbaar. Onderzocht is waar mogelijkheden zijn om 'reparaties' uit te voeren, waarbij een meer hoogwaardige overgang tussen bebouwde kom en landelijk gebied wordt ontwikkeld. Op basis van een kwalitatieve inventarisatie van de randen (silhouet) en de entrees van Haren over spoor en wegen is een aantal te bebouwen randlocaties toegevoegd.

Katern woningen

Bandbreedte herstructurering, transformatie en inbreiding dorpskom
250 - 300
Bandbreedte dorpsranden 200 - 300

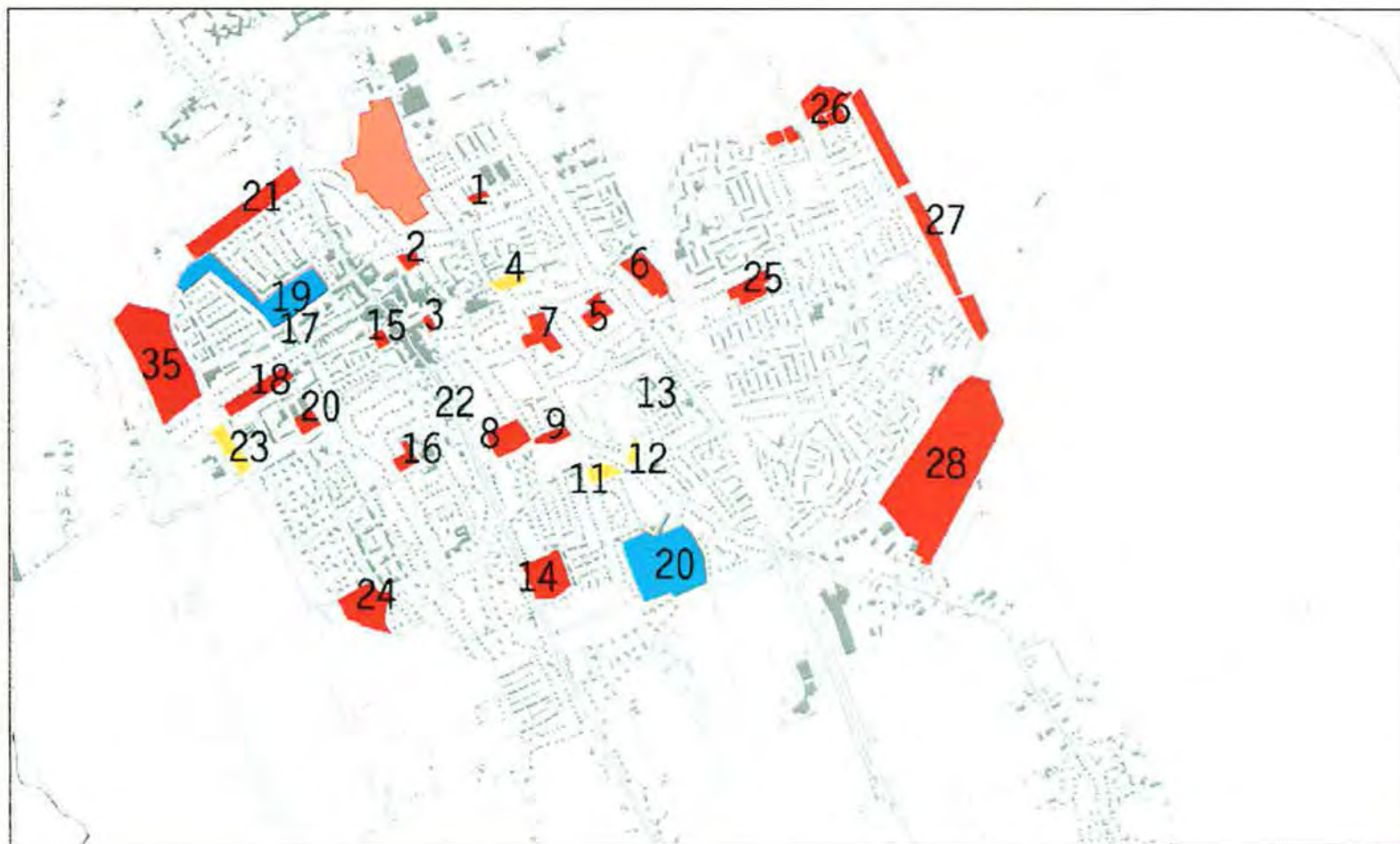
7.4.3 verkeer

Per locatie zal inbreiding in de dorpskern van Haren een bescheiden aantal woningen toevoegen, welke een eveneens bescheiden verkeersproductie genereert. Het aantal extra auto's is ten opzichte van het huidige aantal auto's dermate beperkt dat hiervoor geen extra maatregelen noodzakelijk zijn. Inbreidingslocaties zijn per definitie gunstig voor een hoog aandeel loop- en fietsbewegingen.

Van boven naar beneden:

- Typisch groene ruimte Haren
- slechte rand Erasmusheem
- Jagershof-herstructureringslocatie
- AZC-transformatielocatie
- P&R station-nieuwe bouwlocatie

locatie	omschrijving	gebied (welstandsnota)	functie	kwaliteit	randen	visie/besluit	ca. opp. (m ²)	minimum				maximum			
								2009-2011	2012-2020	2021-2030		2009-2011	2012-2020	2021-2030	
dorpskom Haren															
1	Mercurius Muntindlaan	11: dorpskom, stationsbuurt	kantoorcomplex	slecht, gedateerd kantoorcomplex	groene open ruimte, woningbouw jaren '70	vervangende nieuwbouw, besluit is genomen, invulling bekend	1.574	14	12			103	14		
2	Badecaplaan	8: dorpskom, centrum	parkeerplaats gemeentehuis	laag	achtertuinen villa's, gemeentehuis, zijkant winkel	nieuwbouw woningen (gestapeld appartementencomplex), principebesluit is genomen, invulling moet nog volgen, extra aandacht voor doorgaande routes en openbare ruimte, max. 4 bouwlagen	3.243	56	16			74	14		
3	Berkstraat	8: dorpskom, centrum	voormalige drukkerij	???	???	bouw 3 woningen, vervangende nieuwbouw	1.408	21	2			21	3		
4	Aldi/Van der Bong	9: dorpskom, centrum	winkel en appartementen	nieuwbouw		nieuwbouw 4 woningen is gerealiseerd	4.844	8	4			8	4		
5	Van der Meij	9: binnentuinengebied in villawijk Stationsbuurt	kascomplex	laag	achtertuinen omringende villa's	nieuwbouw grondgebonden woningen, principebesluit genomen, invulling gaande	6.734	14	14			32	23		
6	stationslocatie	10/11: wijk 2e heilt 20e eeuw	weiland, P&R, kantoorgebouw	nieuwe dorpsentree vanaf station, achterkantensituatie woningen/tuinen, gedateerd kantoorcomplex	achtertuinen villa's, spoor	te transformeren tot woningbouwlocatie (grondgebonden woningen) + kantoren, aandacht voor entreesituatie dorp, architectuurkwaliteit	13.014	25	33			40	57		
7	BAM locatie	9: villabuurt Haren	sporthal, volkstuinten, parkeren	matig	achtertuinen villa's	evt. te herontwikkelen tot 1 in combinatie met volkstuinten, parkeerplaats en sporthal) grondgebonden woningen	9.979	15	15			15	15		
8	Jagershof	11: dorpskom, Rijksweg	ouderwoningen	gedateerde woningbouw uit twee periodes (jaren '60 en jaren '70) achter villa aan Rijksweg, besloten ligging tussen bomen	Rijksweg, bomen rondom	vervangende nieuwbouw 67 woningen (nu 67). principebesluit genomen, uitwerking volgt. Voorkeur voor grondgebonden woningen tot max. 3 bouwlagen	12.368	54	0			54	0		
9	Beide en Watersteeg	10: dorpskom, villawijk	groene kruisgebouw en schoolgebouw		buurtwegen, weilandje	nieuwbouw 15 woningen, bouwvergunning is verleend	4.500	30	16			30	16		
10	Tuinkant	Rijksweg				bouw 4 woningen			4				4		
11	Blauwlandsweg / Vischerlocatie	10: dorpskom, villawijk	Woningen	nieuwbouw		nieuwbouw 3 grondgebonden woningen, bouw is gestart	3.014	10	5			10	5		
12	Onnenweg	10: dorpskom, villawijk		nieuwbouw	Burgemeester Boeremopart, buurtwegen	vervangende nieuwbouw grondgebonden 5 woningen gerealiseerd (was 6)	2.557	19	-1			19	-1		

gerealiseerd
 2003-2011
 2012-2020
 2021-2030
 nader te bepalen
 niet bebouwen

locatie	omschrijving	gebied (valstandsnote)	functie	kwaliteit	zanden	visie/besluit	ca. opp. m ²	dichtheid (ven/ha) van 2002-2011 van 2012-2020 van 2021-2030	dichtheid (ven/ha) van 2002-2011 van 2012-2020 van 2021-2030
								minimum	maximum
13	De Hinderhorst	11: dorpscom, dorpvijs Päckweg	nederwoningen jaren '50	primitie gebou, met ruim en groen, kleine woningen	Burgemeester Boorenspack, buurtwegen	0 (0% blijft 0)	29.675	0	0
14	Van Heuvelomlichting	04: dorpscom Bijkestratweg	instituut voor meerwoudig gehandicapte kinderen	laag (nederbouw), deels reeds vervangen door nieuwbouw	Bijkestratweg, villawijk	bouw 30 grondgebonden woningen, vervangende nieuwbouw	19.749	20	20
15	Kompleet West	11: dorpscom, centrum	brankilgeng	laag	Achterzijden bestaande bebouwing	bouw 20 woningen, besluit is genomen, invulling bekend	2.150	10	10
16	Nestecheln	11: dorpscom, Maarveld	verzorgingshuis	gedateerd jaren '10	corpsestraten	nieuwbouw mogelijk uitbreiding met 16 woningen	4.497	10	10
17	Kantury	Vondellian	garagebedrijf	laag	portakottagewoning en	bouw 6 woningen in max. 4 bouwlagen		0	10
18	Westers Driit	11: dorpscom, Molenvuurt	gemeentedecken	gebied tussen achtertuinen, oostkant vanaf de openbare weg	achtertuinen woningen rondom	nieuwbouw woningen mogelijk in laagbouw, vrijstaand of geschakeld	11.330	20	20
19	Heedra de Viesplantsoen	11: Molenvuurt	Wijkpark	blancoen maakt onderdeel uit van een zeer ruim bestaan groenstreek door de Molenvuurt (van Vondellian naar Molenvuurt rand derp, tegele dorpstrand	doorwegen	Park is enige groengebied in wijk, niet in bebouwen plantsoen recreatieruimte	45.481	0	0
20	Tetras Van der Molen	11: dorpscom, Molenvuurt	garagebedrijf	laag	Bepalen, achtertuinen woningen	transformatie van nieuwbouw woningen mogelijk	8.360	40	20
21	radiostatie Molenvijk	11: noordrand Molenvijk	weide met sloten	redelijk	openlandbouw, achtertuinen	open bebouwing, aanwinning op het landschap versterken	49.689	5	15
22	Infreedingen Bijkestratweg	div. locaties laag lint	buitenplaatsen	hoog	Bijkestratweg	11 grondgebonden woningen		10	10
23	Woning Eena	11: dorpsrandlootie Molenvuurt				nieuwbouw 11 appartementen is ge realiseerd	8.570	40	10
24	Erasmithoe	11: dorpsrandlootie, Maarveld	woon en dagbureaumet aanwoning	geestert conplex (jaren '70) in 6 bouwlagen aan westzijde dorpsrand, duidelijk en stervend zichtbaar vanaf A15	Villawijk, open land (beide delen)	nieuwbouw gebruiken om dorpsrand te verbeteren, bij vervangende nieuwbouw 12 woningen (16 woningen/ha) mogelijk	26.531	10	20
25	Nederbeterrein	11: dorpscom, oosterhaire	brankilgeng achterterrein	laag, jaren '10 wijk	geheel ingekloten tussen tuinen en woningachterkanten	bouw 8 woningen, besluit is genomen, invulling bekend	9.970	0	0
26	Wierelhorst	rechter uitbreidingwijk dorpchaar		laag uitbreidingwijk, overgang naar uitloopgebied	rechter nieuwbouw wijk, uitloopgebied	nieuwbouw 11 woningen 115 woningen/ha, bouw is gestart	20.930	15	20
27	radiostatie dorpchaar	11: noordrand dorpchaar	weide met sloten	afwisselend gras en slachte aansluitingen op het landschap	woningbouw, deel ruide randweg	door nieuwbouw aansluiting en toegankelijkheid landschap verbeteren	40.861	5	20
28	Balland	11: zuidrand dorpchaar	weide met sloten	redelijk	openlandbouw, provinciale weg, industriegebied	door nieuwbouw aansluiting en toegankelijkheid landschap verbeteren, zuidelijke ontsluiting dorpchaar verbeteren	44.111	5	60
29	Portpark innerweg	11: dorpscom, villawijk	sportpark	hoog	Struikwgen, tuinen	functie behouden in buurt, openheid is hier een kwaliteit, toegankelijkheid voor IV is goed naar bebouwen	58.860	0	0

450 0 0

631 0 0

460

631

gerealiseerd
 2003-2011
 2012-2020
 2021-2030
 nader te bepalen
 niet bebouwen

7.5 ONTWIKKELING NETKOUS

In het gebied bezuiden Haren, tussen het Scharlakenbos en Glimmen, tussen Sassenhein en het spoor en rond Noordlaren, vindt uitbreiding van de woonbebouwing plaats in lage dichtheden. Hier ligt het accent op 'landelijk wonen'. Met handhaving van karakteristieke open plekken die vanaf de Rijksstraatweg doorzichten op het stroomdallandschap van de Drentsche Aa bieden, worden tussen de bestaande linten woningen bijgeplaatst. De netkousstructuur wordt uitgebreid teneinde ruimte te bieden aan de ontwikkeling van nieuwe villa's. Hierbinnen zijn verschillende scenario's denkbaar.

Aan de netkous worden tussen de bestaande linten nieuwe verbindingen toegevoegd. Hieraan worden woningen bijgeplaatst. Dat kan enkelzijdig (fig 1), maar ook dubbelzijdig waarbij het "Harens profiel" andermaal leidraad is (fig 2). Ook is het denkbaar dat bepaalde 'mazen' binnen de netkous intensiever worden ontwikkeld, waardoor andere 'mazen' kunnen worden vrijgespeeld, niet ontwikkeld behoeven te worden (fig 3). Bij een dergelijke 'maasgewijze ontwikkeling' kan er voor worden gekozen de kern als groen achtergebied te ontwikkelen. Ook kan er voor worden gekozen om de netkousstructuur verder te verfijnen, en daarbij een sterkere mate van verdichting aan te brengen. Hierbij ontstaat een beeld dat sterk vergelijkbaar is met de 'oude' kern van Haren (fig 4). Een dergelijke benadering laat een grote flexibiliteit voor de toekomst. Vanuit het meest extensieve model kan, indien nodig, in een later stadium alsnog naar een intensievere variant worden overgeschakeld. Maar ook dan is het van belang dat een aantal open ruimten, specifieke doorzichten en landschappelijke elementen behouden blijven (fig. 5). Deze scenario's zijn niet alleen opties waaruit gekozen kan worden. Het kunnen ook groeistappen in een geleidelijke ontwikkeling zijn, waarmee deze strategie aansluit bij het karakter van Haren.

Tegen het gebied van de netkous ligt de ecologische verbinding met het Scharlakenbos als centraal element. Aansluitend aan deze verbinding worden delen van de netkousstructuur gereserveerd voor sport en recreatie. In de netkous wordt gestreefd naar een ruime en royale bebouwing (maximum 10 woningen per hectare), met houtwallen als overgangen tussen tuinen en open veld en met lanen en ruime zandpaden als de nieuwe onderdelen van de netkous.

Capaciteitsproblemen voor wat betreft de ontsluiting van de netkous worden niet verwacht. De belangrijkste drager van de netkous is de Rijksstraatweg. Dit is een kwalitatief goede autovoorziening, goed bediend door het openbaar vervoer en de Rijksstraatweg biedt dankzij de vrijliggende fietspaden een hoogwaardige fietsverbinding met Haren en de stad Groningen.

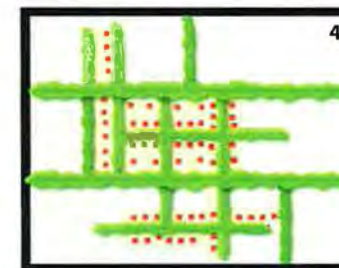
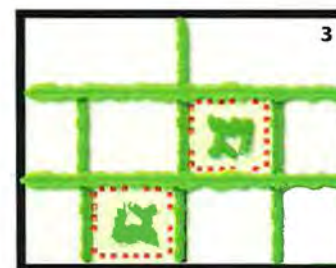
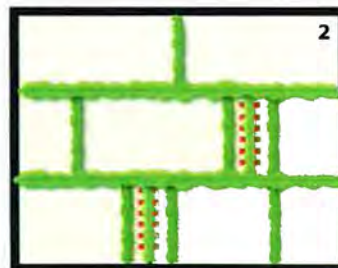
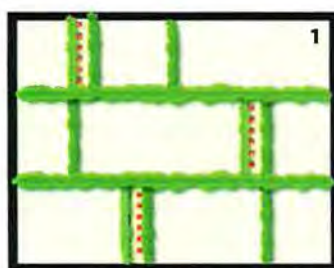
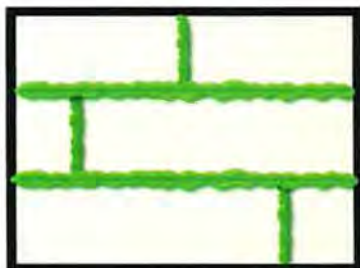
katern woningen

Het aantal woningen in de netkous bedraagt minimaal 400 (ca. 5 woningen per ha) en maximaal 650 woningen (10 woningen per ha)

Links: Rijksweg gezien vanuit het westen
 Boven links: Bestaande netkous/woningen in bestaande netkous
 Boven rechts:
 A Karakteristieken van de netkous; houtwallen met afwisseling van besloten en open gebieden
 B Uitwerking van de netkous, realiseren van ecologische verbinding, woningbouw (indicatief) in combinatie met versterking van houtwallen-structuur
 Onder: Voor beschrijving, zie tekst blz 72

7.6 NIEUWE BUITENGOEDEREN

Op de overgang van de Hondsrug naar het stroomdal van de Drentsche Aa worden nieuwe buitengoederen ontwikkeld, aanvullend op de reeks van landgoederen en buitenplaatsen welke hier vanouds aanwezig is.

De natte structuren rond Sassenhein worden vergroot, en in de overhang van droog naar nat worden nieuwe buitengoederen ontwikkeld, met circa 25 woon-eenheden per buitengoed. Deze 25 eenheden kunnen in een centraal hoofdgebouw worden geconcentreerd, over meerdere paviljoens worden verdeeld en zelfs is het denkbaar dat het 25 afzonderlijke woningen betreft. Voorwaarde is dat het groen het sterk samenbindend kader vormt.

Katern woningen

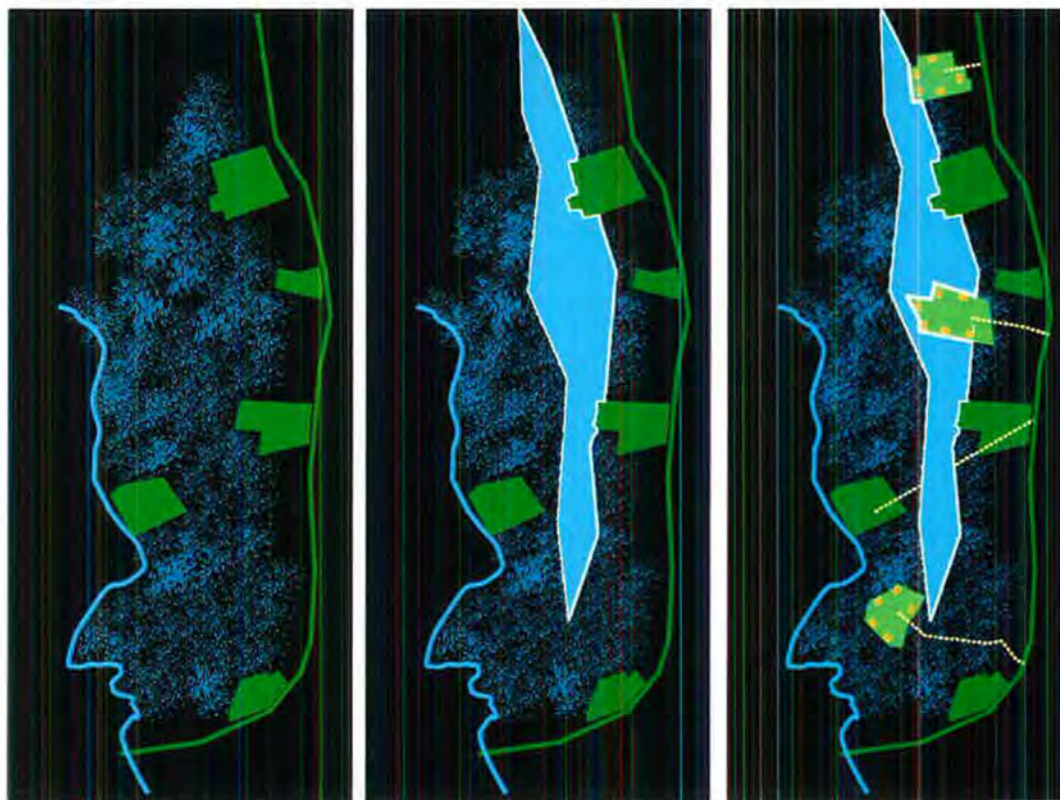
Het totaal aantal woningen in de buitengoederen ligt tussen de 90 en 150.

Onder:

- 1 Huidige situatie
- 2 Sterk vernatten op de overgang
- 3 ontwikkelen van nieuwe buitengoederen op de overgang

Rechts:

Referentiebeelden buitengoederen

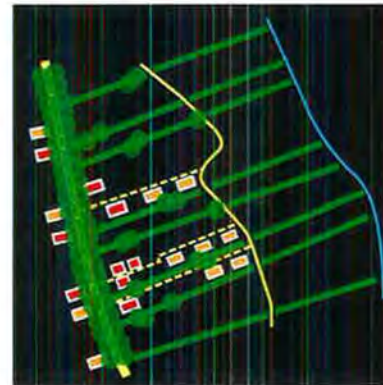
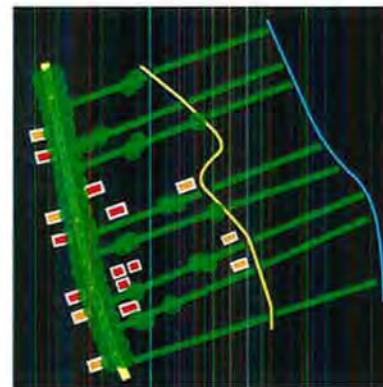

7.7 RAND HUNZELAAGTE

In de overgang van de Hondsrug naar de Hunzelaagte wordt gestreefd naar een herstel en versterking van de fijnmazige structuur van houtwallen en singels (fig 1). Voorgesteld wordt het stelsel van houtwallen te verdichten en daarbij de houtwallen door te trekken tot aan de kwelsloot (fig 2). In eerste instantie kunnen aan de westzijde van de weg Haren-Onnen-Noordlaren woningen worden bijgeplaatst, onder voorwaarde dat er een onregelmatigheid in verdichting blijft bestaan en er veelvuldig doorzichten op het achterland mogelijk blijven. In een tweede fase kan worden overwogen ook aan de zandweg (de Koelandsdrift) woningen te ontwikkelen. Hierdoor ontstaat de structuur van een dubbellint, zoals ook elders op de overgang Hondsrug / Hunzelaagte aanwezig is (fig 3). Eventueel kan men in een volgende stap besluiten ook het gebied tussen beide linten te verdichten middels de aanleg van insteekwegen (fig 4). Voorwaarde hierbij is dat er een onregelmatigheid in de verdichting blijft bestaan, dat de huidige landbouwbedrijven kunnen blijven functioneren en dat doorzichten richting Hunzelaagte mogelijk blijven. Ook hier geldt dat een dergelijke benadering een grote flexibiliteit voor de toekomst laat. Vanuit het meest extensieve model kan, indien nodig, in een later stadium alsnog naar een intensievere variant worden overgeschakeld. De hier geschetste figuurreeks betreft een modelmatige visualisering van de aanpak. Een dergelijke benadering moet ontwerpend nader worden uitgewerkt. Bij de uitwerking heeft ook de relatie met het landbouwkundig functioneren in de overgangszone aandacht. Ontwikkeling van de woningbouw mag er niet toe leiden dat er dusdanige restricties aan de landbouw worden opgelegd (voortvloeiend uit bijvoorbeeld de hinderwet) dat daardoor voortzetting van een economisch gezond landbouwkundig gebruik niet langer mogelijk is.

Katern woningen

In de overgang naar de Hunzelaagte zijn in totaal tussen de 60 en 80 woningen voorzien, verdeeld over vijf clusters.

Links: beschrijving zie tekst hiernaast
rechts: referentiebeelden

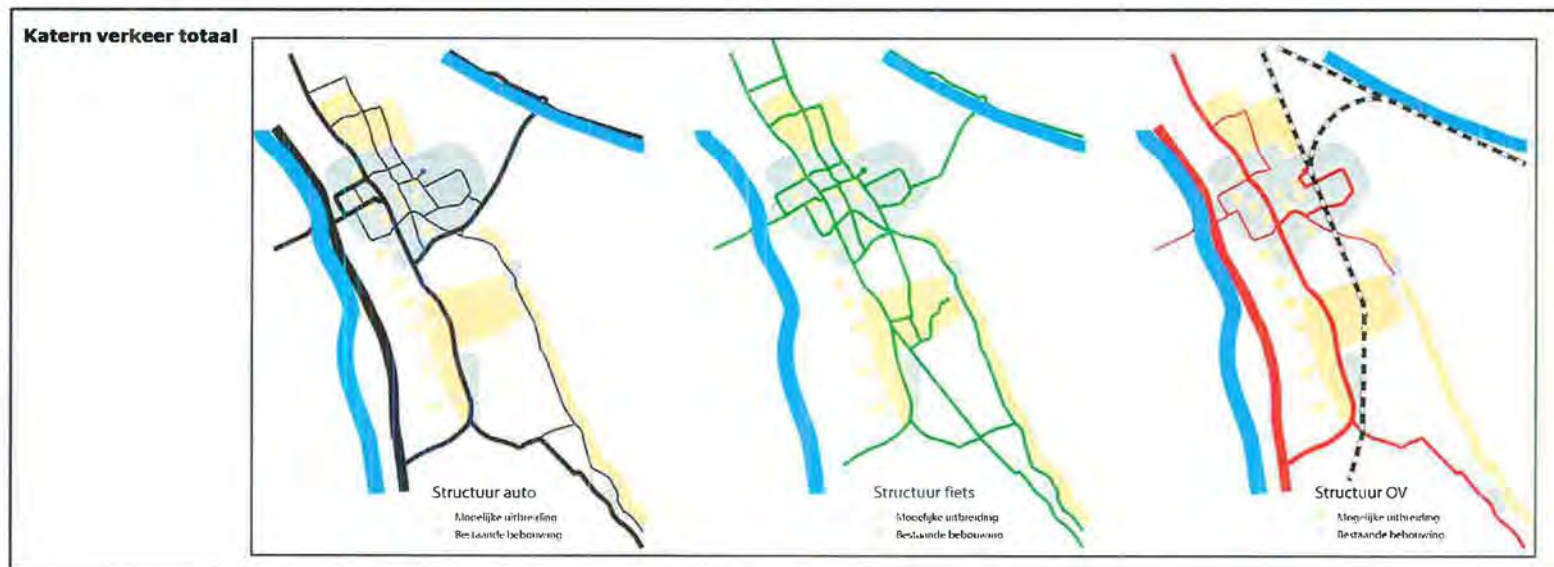

7.8 Ruimte voor wonen

De ruimte voor wonen die volgt uit de gecombineerde ontwikkeling van landschap en woningbouw in de vijf uitvoeringsstrategieën is op dit moment globaal aan te duiden. In het voorgaande is per strategie een bandbreedte aangegeven voor het aantal woningen. De ruimte voor wonen volgens dit Landschapsontwikkelingsplan blijkt uit onderstaande tabel:

	Minimaal	Maximaal
TUSSENGEBIED	1000-1450	1700
KERN HAREN-inbreiding	250	300
KERN HAREN-rand	200	300
NETKOUS	400	650
BUITENGOEDEREN	90	150
RAND HUNZELAAGTE	60	80

De bandbreedte volgt enerzijds uit de stapsgewijze ontwikkeling van verschillende strategieën. Bovendien zijn de uitwerkingen tot zover, niet bedoeld als definitieve plannen. De uitwerking van de principes van landschaps- en woningbouwontwikkeling, leidt op dit moment tot een zo goed mogelijk onderbouwde inschatting. Dit op basis van referentieprojecten, overeenkomsten met andere situaties en een keuze voor woonmilieus en daarbij behorende dichtheden. Met het aanhouden van de bandbreedte is het mogelijk om ook bij nadere uitwerking en overleg met bewoners en betrokkenen, specifieke keuzes te maken voor het 'laadvermogen' per ontwikkelingsgebied. Ook zal onderlinge samenhang tussen de strategieën ontstaan; door fasering, programmering van de woningbouw, de structuur van kosten voor landschapsbouw en opbrengsten uit de woningbouw.

8

CONCLUSIE

In de voorgaande hoofdstukken is de landschapsontwikkelingsvisie op hoofdlijnen uitgewerkt. In deze visie zijn voorstellen gepresenteerd ten aanzien van:

- de groen-blaue versterking van het landschap
- een mogelijke rode ontwikkeling in het landschap.

Ten aanzien van het woningbouwvraagstuk (= de rode ontwikkeling) zijn vijf gebieden aangegeven waar, onder voorwaarden, mogelijkheden zijn in de toekomst woningen te realiseren. Per gebied is een ontwikkelingsstrategie geduid, waarbij tevens is aangegeven hoe investeringen in woningontwikkeling kunnen worden gekoppeld aan investeringen in het landschap, hoe woningbouw mede moet worden aangewend om te bouwen aan het landschap. Per strategie zijn, ten aanzien van woninghoeveelheden die kunnen worden gerealiseerd, ondergrenzen en bovengrenzen geduid.

Het is aan de politiek om te beslissen of de rood-groene strategieën en de groen-blaue landschapsontwikkeling tezamen het kader kunnen vormen voor de ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente Haren voor de middellange en lange termijn. Deze beslissing dient geplaatst te worden tegen de achtergrond van de opgave die de Regiovisie aan de gemeente heeft opgelegd. Deze vijf strategieën tonen een benaderingswijze op hoofdlijnen. Deze benaderingswijze laat zich niet 1 op 1 vertalen tot concrete stedenbouwkundige uitvoeringsplannen. Daartoe zijn ze nog te abstract, te globaal. Het zijn modellen, geen ontwerpen.

Wil men deze modellen uitvoeringsgereed kunnen maken, dan is eerst een vertaalslag noodzakelijk, waarbij het model wordt uitgewerkt tot ontwerp, dat vervolgens kan worden uitgewerkt tot een stedenbouwkundig en landschappelijk uitvoeringsgericht plan. Voorgesteld wordt per gebied als eerste deze vertaalslag 'van model tot

ontwerp' uit te werken. Daarbij is opnieuw een integratie tussen landschap, stedenbouw en architectuur noodzakelijk. Concreet betekent dit dat:

- de mogelijkheden om tussen Haren en Groningen een woonlandschap te ontwikkelen ontwerpend moeten worden uitgewerkt;
- de randvoorwaarden ten aanzien van de inbreidingslocaties nader moeten worden bepaald;
- de mogelijkheden om de netkousstructuur verder uit te breiden ontwerpend verder moeten worden onderzocht;
- de mogelijkheden tot de ontwikkeling van 'buitengoederen' op de overgang naar de Drentsche Aa nader moeten verkend
- de mogelijkheden tot de ontwikkeling van woningen op de overgang naar de Hunzelaagte nader moeten worden verkend.

Dit betreft op de eerste plaats een onafhankelijk ontwerpend onderzoek naar kansen en beperkingen. De ambities van de strategieën moeten worden vertaald naar realistische, op de plek toegesneden en hoogwaardige plannen. Op basis van dit onderzoek kan de gemeente een meer gefundeerde afweging maken over de wenselijkheid om genoemde locaties in ontwikkeling te brengen en over de eventueel per locatie te realiseren woningaantallen.

Naast dit ontwerpend onderzoek moet worden doorgewerkt aan de uitvoeringsaspecten. Hierbij gaat het om de financieel economische aspecten, de juridische zaken, de organisatie, de te volgen procedures, de relatie met het streekplan, de doorwerking naar het bestemmingsplan etc. Daarbij behoeven de planeconomie en de organisatie van de uitvoering bijzondere aandacht. De ambitie om niet alleen woningen, maar vooral ook woonomgeving te realiseren vergt een ander soort

samenwerking met de marktpartijen dan tot op heden gebruikelijk is. In mindere mate geldt dit ook voor de doelstelling om de woningaantallen in geleidelijkheid te ontwikkelen, waarbij jaarlijks een relatief kleine hoeveelheden woningen worden toegevoegd, in plaats van dat in enkele stappen grote projecten worden gerealiseerd.

Het opstellen van de landschapsontwikkelingsvisie heeft plaatsgevonden in een redelijk intensieve dialoog met de streek. Doelstelling achter deze dialoog was dat de bevolking het planteam zoveel mogelijk zou verrijken met hun kennis van de situatie en zou bewaken dat alle relevante aspecten in voldoende mate voor het voetlicht zouden komen. In de beleving van het planteam was deze dialoog een succes en werd deze dialoog naar het eind van het relatief korte proces vruchtbaarder. Bij de nadere uitwerking van de planvoorstellen moet worden gezocht hoe deze dialoog een vervolg kan krijgen, opdat het landschapsontwikkelingsplan daadwerkelijk een plan wordt "met de streek, door de streek, van de streek", een plan dat zijn wortels vindt in de cultuur van de samenleving.

L I T E R A T U U R

1. Bereikbaarheidsprofiel Noord-Nederland van Samenwerkingsverband Noord-Nederland 1 feb'01
2. Verkenningenstudie STOV eindconcept Stuurgroep BAG/Regiovisie 9 aug'02
3. Plan van aanpak Duurzaam Veilig Gemeente Haren 15 oktober 1999
4. Raadsvoorstel Opstellen gemeentelijk Verkeers- en vervoersplan (GVVP) d.d. 24 juni 2002, nr.49; inclusief de beschrijving in de offerte van de Grontmij d.d. 20 feb'02.
5. Plankader "Wandelen en Fietsen"provincie Groningen ; eindrapport juni 2002
6. Ruimtelijke voor ontwikkeling van Noord-Nederland; Kompas v.d. Toekomst; Samenwerkingverband Noord-Nederland januari 1998
7. Koers op het Noorden 2000; Kompas in een breder sociaal-ecnomisch perspectief Samenwerkingsverband Noord-Nederland
8. Nota Landschap provincie Drenthe; februari 1998
9. Uitvoeringsplan Ecologische Verbindingszones in de provincie Groningen; jan'02
10. Herstel Benedenloop Drentsche Aa (eindvoorstel werkgroep HBDA) Dienst Landelijk Gebied ; Groningen 2002
11. Genieten van de natuur bij de Oude Aa; voorstellen van de werkgroep recreatie HBDA, januari 2003
12. Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa; Beheer- inrichtings- en ontwikkelingsplan. Vastgesteld door voorbereidingscommissie enz. enz. 3 juni 2002. (Arcadis 26 juli 2002 110202/NA2?333/000424.001)
13. Integraal Ontwikkelingsplan Zuidlaardermeergebied Avacon/Oranejwoud 10 januari 1997 in opdracht van Samenwerkingsverband Zuidlaardermeergemeenten.
14. Inrichtingsschetsen Zuidlaardermeergebied Stichting Groninger landschap 20 december 1999
15. Beheerplan Hunzedal, toegespitst op het Zuidlaardermeergebied; Stichting Groninbger Landschap 1 feb 2002
16. Haren, ecologisch kruispunt Milieufederatie Groningen 1992
17. Bügel Hajema i.o.v. Min. V&W, dir. Noord-Nederland Broedvogelinventarisatie o.a. Esser- en Oostpolder i.v.m. studie Zuidelijke Ringweg Groningen 1996;
18. Visie Tussengebied Groningen-Haren v/h comité Regio Groningen-haren ; september 1998
19. Herinrichting Haren Ontwerp planuitwerking Hunzedal Landinrichtingscommissie Haren 1999 op basis van de eveneens bijgevoegde Gebiedsvisie Haren mei '93
20. Noordlaarders over hun dorp. Uitkomsten enquête Toekomstvisie feb'2002

21. Boer en Natuur als Naaaste Buur; uitgangspunten voor een groene Reiovisie Groningen – Assen; document opgesteld door ARCADIS (110201/NA2?1M&/000389) i.o.v. "de Groene Coalitie"; september 2002
22. Bouwen en Wonen 2002-2206 provincie Groningen juni 2001
23. Regiovisie Groningen – Assen 2030; van visie naar uitwerking; juni 1999
24. Regiovisie Groningen – Assen; brochure Nationaal Stedelijk Netwerk in het Noorden; ongedateerd (zomer 2002)
25. Nota aan raadscommissie MAB d.d. 29 november 2001 betreffende Plan van aanpak voor de realisatie van recreatieve verbindingen (als uitvoeringplan "Herinrichting Haren" en notitie "recreatieve fietspaden Gorecht
26. Notitie "Recreatieve fietspaden Gorecht; provincie Gron. D.d. 25 april 2000
27. Structuurplan Haren 26 juni 1978
28. Groen Structuurvisie Bebouwde Korn i.o.v. gemeente Haren; Hollema 1990
29. Nota Zandwegen gemeente Haren; gemeentewerken ;april 1989
30. Bestemmingsplan Buitengebied 1990; met alle "onderliggende" deelstudies en functiekaarten;
31. Ontwerp-bestemmingsplan Komplan haren; versie 21 oktober 2002
32. Poelen, dobben en petgaten in Gorecht: Landschapsbeheer Groningen; oktober 2000;
33. Infobrief Rail infrabeheer d.d. 24 juli 2002 met aandachtspunten voor de woningbouwontwikkeling in "De Vork"(tussen spoorlijnen Assen-Groningen en goederenspoorlijn Haren-Hoogezand; ten noorden van de wijk Oosterhaar)
34. Toeristisch Groningen, een karaktervol perspectief; provincie Groningen 2001
35. Historische topografische kaart; 2 kaarten met archeologische monumenten (ROB Archis); oude luchtfoto ("kabouterdorp in aanbouw"
36. Ontwerp Woonplan Haren; versie 30 oktober 2002
37. Visie Scharlakenhof van Heeling Krop Bekkering; 06 november 2002
38. De Notitie ontwikkelingsperspectief gebied tussen de kern Haren en de stad Groningen.
39. Het Inrichtingsplan Oosterpolder (ten noorden/oosten van Oosterhaar); februari 1999
40. De biologische boerderij De Mikkelfhorst; juni 1999.
41. Gebiedsplan Groningen in het kader van de Subsidieregelingen Natuurbeheer en Agrarisch Natuurbeheer; prov.Groningen 22 januari 2002

COLOFON

Planteam:

Steven Slabbers, Bosch Slabbers landschapsarchitecten
Enno Zuidema, Enno Zuidema Stedenbouw
Rob Hendriks, Daad architecten

Verder werkten mee:

Abe Veenstra, Bosch Slabbers landschapsarchitecten
Arnoud Garrelts, Bosch Slabbers landschapsarchitecten
Madelon Hendrich, Bosch Slabbers landschapsarchitecten
Imke Mulders, Enno Zuidema stedenbouw
Willem van der Grinten, Enno Zuidema stedenbouw
Coert Verkuijl, Daad architecten
Hayco Ottes, Daad architecten
Herbert Berkhout, Daad architecten

Verkeer:

Rik Timmer, Grontmij

Met dank aan:

Provincie Groningen
Gemeente Groningen
Waterschap Hunze en Aa's
Keuninginstituut Groningen
Dienst Landelijk Gebied
Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Participatieplatform LOP Haren bestaande uit de volgende Harense ingezetenen:

De dames: M.C. Aue, M.J. Bachman – Mulder, Th.H.M. Banning, M.R. Belt, S.F. Broekhuijsen, K.B. Croonen – De Jong, G.J.F. Drenth, M.L. Kappayne van de Coppello, H.R. Moedt, R.H. Nienhuis en de heren H.L. Andela, M.M.J. Arts, J.P. Bakker, P.P. Bosch, R.G. van den Bruele, H.G. Dijkhuis, H. van Donselaar, M. Duijm, E.W. Flentge, K.S. H. Gerbers, P.A. Goudswaard, H. Groenendijk, G. Hagenauw, K.A. Halbesma, G.A. van Helden, F. Hoving, H.G. Hurenkamp, R.F. Klok, A.J. Klunder, G.D. Kuipers, J.P. Moehrlein, G. Neutel, D.R. Niewold, E.F.H. Posthumus, A.B. Riemeijer, B.J. Rigterink, F.J. Siebering, P.J.A. Sluis, P.R.A. Terpstra, H. Tiesinga, A.J. Veldman, J.J. Vels, W.H.R. Verment, A.M.E. Vos, E.J. de Vries, H.J. van der Wal, A. Walstra, P.Y. van der Werff, J. Wittenberg, J.J. Wolf, B.G. Wolthers, A. van der Woude, R. Wubbolts, H.A. van der zijden, S. Zuidema en T. Zwanenburg.

